

PRÁCE ZE SÉMINÁŘE ČESKÉHO PRÁVA NA KARLOVĚ UNIVERSITĚ
V PRAZE.

S PODPOROU ČESKOSLOV. MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ A N. O. A »VŠEHRDU«
VYDÁVÁ DR. JUR. JAN KAPRAS.

ČÍSLO 12.

GLEJTY V ČESKÉM STÁTĚ.

NAPSAL

JUDr. JOSEF KLIMENT.



V PRAZE 1928.

NÁKLADEM VYDAVATELOVÝM. — V KOMISI KNIHKUP. BURSÍK A KOHOUT
PRAHA II., VÁCLAVSKÉ NÁM. 24.

KNIHTISKÁRNA ŠTORKÁN A SPOL., ŽIŽKOV, HUSOVA 68.

§ 1. Přehled a rozdělení látky.

Pátrající v dokladech českých zahraničních styků, setkávali jsme se velmi často s termínem glejt. Ve snaze o zjištění právní instituce, označené tímto termínem, bylo nutno uchýlit se hlouběji ku pramenům vzniku a poznání právního řádu příslušných dob. A tu překvapilo nás již při letmém pohledu, v jaké nejrůznější souvislosti jest termínu glejt užíváno. Nežůstalo pouze při dokladech, týkajících se styků zahraničních; daleko větší rozmanitost poskytly nám prameny z oboru vnitřního života v českém státě a jeho jednotlivých částech. Za takového stavu věci stala se ovšem otázka právní povahy glejtu ještě lákavější. Formuluje se však poněkud jinak. Vedle otázky, co jest vůbec glejt s hlediska právního, vyvstal nám problem širší, z da a pokud možno pod tímto termínem spatřovati jednotný právní institut.

V literatuře naší ani cizí nenalezneme zodpovězení těchto otázek. Pokud jde o literaturu českou, není prací z tohoto oboru, kromě historického pojednání Novotného,¹⁾ v němž ovšem naše otázka jest pouze mimochodem dotčena, a informačního článku Kadlecova.²⁾ Jednotlivými partiemi patří sem i některá všeobecná díla.³⁾

Z literatury německé, jež se zabývá většinou pouze Husovým glejtem, a jež v podstatě jest uvedena v citovaném pojednání Novotného, má pro náš předmět větší význam pouze druhá část práce Ullmannovy,⁴⁾ zabývající se poměry německými, a některé vývody Bergerovy.⁵⁾ Později věnoval otázce Husova glejtu kratší studii Müller.⁶⁾

Pro obor práva polského, v němž institut glejtu hojně se vyskytuje, podává stručnou zmínku, pokud jde o soudní řízení, Rafacz.⁷⁾

Ostatní díla, pokud se o naši otázce zmiňují, budou uvedena na příslušných místech.

Právním hodnocením glejtu, a to ještě jen s hlediska poměrů německých, zabývá se pouze práce Ullmannova, jejíž výsledky shrnuje i Novotný. Glejt rozděluje se tu na t. zv. glejt politický a glejt soudní. Pod pojem glejtu politického zahrnovány jsou různé případy jednak cestovních průvodů hmotných, jednak listů, zaručujících ochranu se strany vydavatelovy, a to vždy za účelem zvýšení cestovní bezpečnosti při nedostačující moci veřejné. Zahrnována jest sem zejména ochrana domácích obyvatel při cestách

¹⁾ *Novotný*: Husův glejt (Č. Č. H. II, 1896).

²⁾ *Ottův Slovník Nauč.*, díl X.

³⁾ *Stieber*: České státní smlouvy, str. 155 sl., 203. — *Storch*: Řízení trestní rakouské, str. 44 pozn. — *Solnař*: Z dějin čes. zem. práva trestního, str. 21.

⁴⁾ *Ullmann*: König Sigmunds Geleit für Hus und das Geleit im Mittelalter (Halbische Beiträge V. — 1894).

⁵⁾ *Berger*: Joh. Hus und König Sigmund, Augsburg 1871.

⁶⁾ *Müller*: K. Sigmunds Geleit für Hus (Hist. Vierteljahrschrift I. — 1898).

⁷⁾ *Rafacz*: Dawny proces polski, Warszawa 1925.

ke králi a sněmu,⁸⁾ cizích vyslanců,⁹⁾ kupců¹⁰⁾ a jiných cizinců.¹¹⁾ Glejtem soudním pak nazývány jsou případy ochrany obviněného před svémocí, právem přípustnou.¹²⁾ Vůbec soudní glejt označen jako použití glejtu politického na provinilce.¹³⁾ Dělení toto jest běžné i starší literatuře. Pokud odpovídá poměrům českým, bude nutno dále uvážiti.

Pro nedostatek jakýchkoli pomůcek jiných jest tedy nutno čerpati při naší práci přímo z příslušných pramenů, a to jak z oboru zákonodárství, tak i právní praxe. Pokud jde především o prameny povahy zákonodárné, jimiž budou nám vedle zemských zřízení zejména i usnesení sněmů a obecné (zásadní) nálezy soudní, jakož i knihy práva městského, budeme míti ještě příležitost poukázati na to, že doklady tyto mluví většinou o glejtu jen příležitostně, jakožto o věci všeobecně známé, nepřinášejíce nejmenší definice nebo pravidla o jeho funkci. Omezují se téměř všeobecně pouze na úpravu formálních náležitostí glejtu, o němž po této stránce mluví jako o jednotném právním institutu. Vše bližší nutno proto čerpati z dokladů právní praxe, z nichž vedle obvyklých právních knih, jakož i dochovaných listin a zápisů soudních zvláště přihlídneme i k opomíjeným formulářům, jakož i rukopisným registrům české kanceláře a k foliantům městských knih pražských.¹⁴⁾ Mnohé z těchto dokladů ovšem pro brachylogickou svoji formu rovněž plného poučení neposkytují. V mnohých důležitých podobných právních pramenech pak nenalezneme o glejtu zmínky vůbec.¹⁵⁾ Jest proto již samo vhodné rozdělení látky úkolem značně obtížným, uvážíme-li zejména, že v práci, která má osvětliti neprozkoumaný pojem glejtu, nelze se předem omeziti na určitý úsek materie.

Momentem, který především bude nutno tu vzíti v úvahu, jest různost původců glejtů. Jich vydávání neomezuje se totiž snad pouze na představitelů ústřední státní moci. Okolnost tato nejlépe vysvitá z ustanovení knihy Tovačovské, rozlišující to, co v Čechách psané formulace nenalezlo, ač stejně platilo, totiž glejty královské nebo hejtmánovy a panské nebo městské.¹⁶⁾ Samostatnost glejtů městských mimo to vyniká z Koldina, jenž mluví o glejtech, vydávaných městem nebo jeho přísežnými; zde se dokonce dovídáme, že glejt může udělit i soukromý jednotlivec.¹⁷⁾ Tim ovšem nemá býti ani zdaleka řečeno, že by šlo obsahově stále o totéž. Osobou vydatelovou, nehledě ani k různostem co do věcného obsahu glejtu, bude se totiž řídit zejména okruh jeho místní působnosti, jak se podává jasně z knihy Tovačovské, rozlišující v ohledu místní působnosti glejt obecný a glejt »před svými«.¹⁸⁾ Přihlížejíce k těmto rozdílům, v pramenech se vyskytujícím, budeme vycházeti při hlavním dělení látky od původců glejtů.

Avšak osoby těchto původců nejsou jedinou okolností, která padá v úvahu při systematickém zpracování nejrůznějších dokladů o glejtech. Neboť i různost osob glejtovaných vytváří z našich dokladů řadu skupin, velmi podobnou u jednotlivých druhů, tříděných podle původců glejtů. Tak se shledáme s královskými a zemskými glejty u úředních cizinců, kupců židů, vnitřních politických odpůrců, opovědníků a škůdců, jakož i vypovězců, obviněných a dluž-

⁸⁾ Uhlmann: I. c., str. 47.

⁹⁾ I. c., str. 54.

¹⁰⁾ I. c., str. 57.

¹¹⁾ I. c., str. 66.

¹²⁾ I. c., str. 75.

¹³⁾ I. c., str. 88.

¹⁴⁾ Za laskavou ochotu vzdáváme tu upřímné díky p. min. radovi Dru. L. Klímanovi a Dru. V. Letošníkovi v archivu min. vnitra, jakož i archiváři hl. města Prahy doc. Dru. V. Vojtíškoví.

¹⁵⁾ Miníme tu na př. soukromé knihy náležející soudu zemského a komorního ze XVI. stol. (Rukopisy univ. knih. praž. XVII. A 35; XVII. D 1; F VII. 330.)

¹⁶⁾ Brandl: Kniha Tovačovská, kap. 201

¹⁷⁾ Koldin: Práva městská, J XLIII. (Jireček: Codex IV. 3.).

¹⁸⁾ Brandl: I. c.

níků, se stavovskými glejty tak analogicky u různých jednotlivců, stojících nímto jakýkoli svazek příslušné vrchnosti panské nebo městské, jakož i u soukromých nepřátel, obviněných a dlužníků. Proto bude v rámci jednotlivých hlavních oddílů, vytvořených podle původců glejtů, postupováno podle tohoto důležitého dělídla, odůvodněného i tehdejšími prameny zákonnými.

Poněvadž se však v našich pramenech vyskytuje, byť i nikoli naprosto důsledně, i určité věcné rozlišování glejtů, bude nutno respektovati na příslušných místech i toto dělídlo. Míníme tím předem důležité rozlišování na glejty hmotné a listinné, jakož i dělení na glejty před mocí, případně s bližším ještě určením před mocí ku právu,¹⁹⁾ a na glejty před mocí a před právem,²⁰⁾ případně ještě také na správu, před zatykačí a j. Jen pro úplnost budiž na tomto místě poznamenáno, že glejt nevymizel z našeho života podnes. Vyskytuje se v § 419 trestního řádu, kdež rozumí se jím povolení, aby obviněný mohl setrvat na svobodě až do rozsudku prvé instance. Pokud souvisí tento institut s dějinným vývojem glejtu, bude ještě upozorněno.

§ 2. Pojem.

K celkovému přehledu považujeme za účelno předeslati ještě kapitolu terminologickou.

S názvem glejt setkáváme se v dokladech, které nám byly přístupny, poprvé roku 1383. Doklad tento jest nám tím cennější, že podává i latinské synonymum, užívaje obratu »conductum vulgariter gleyt dictum«.¹⁾ Podobně v dalším dokladu z téže doby, byť i ve významu naprosto jiném, uvádí se »littera securi conductus, alias klejtozny«.²⁾

Sám latinský pojem »conductus« sahá však do samých počátků českého státu. Shledali jsme se s ním při své práci po prvé r. 1085.³⁾ Nemohouce z latinských dokladů zjistiti, jakého označení bylo užíváno v mluvě domácí, používáme i pro tuto starší dobu názvu glejt. Zda a jak se lišil tento conductus od pozdějšího glejtu, bude ovšem vzato v úvahu.

Do latiny vůbec nebyl glejt jinak překládán, než conductus,⁴⁾ k čemuž přistupovaly většinou přívlastky securus nebo salvus. Výjimečně bylo užíváno i obratu securitatis promissio⁵⁾ a publica fides.⁶⁾

Sám pojem glejt (psáno nedůsledně gleit, kleyt, gleith, klet a pod.) jest ovšem starým německým substantivem, značícím doslovně průvod,⁷⁾ conductus. Terminu průvod bylo ostatně také užíváno,⁸⁾ avšak dosti zřídka. Pojem tento stal se spíše označením užším, jak bude upozorněno. Zajímavým, ovšem již značně pozdním dokladem stejného používání různých těchto výrazů jest nám útrpné právo Josefa I. z r. 1708, nadpisující příslušnou kapitolu: De salvo conductu, o bezpečném průvodu (správně průvodu) neb kleytu.⁹⁾

¹⁹⁾ Zem. zřiz. čes. 1549, T 19. — Kotlín: I. c.

²⁰⁾ Jireček: Codex iuris boh. II. 2., str. 62 (A Č II., str. 375).

¹⁾ Čelakovský: Codex iuris municipalis II., str. 741.

²⁾ AČ XXXI., str. 6 sl. (rok 1387).

³⁾ Friedrich: Codex diplomaticus I., č. 96.

⁴⁾ AČ VIII., str. 358 latinsko-český text Korandovy řeči na koncilu basilejském. — Mureš: Praxis cancellariae, str. 67 a 141.

⁵⁾ Kotlín: Práva městská, nadpis kap. J XI.III.: De securitatis promissione — o glejtech.

⁶⁾ AČ XX., str. 85 (rok 1539), publica fides seu salvus conductus.

⁷⁾ Brandl: Glossarium, str. 51.

⁸⁾ AČ VII., str. 430, denník poselstva do Francie užívá promiscue provoditi a klejtovatii. — Mureš: Praxis str. 121 a 149. — AČ VII., str. 237 (rok 1461). — AČ VI., str. 92 (rok 1478).

⁹⁾ Josefa I. Nové právo útrpné a hrdelné, artic. XI.

Jiným českým synonymem terminu glejt jest bezpečenství,¹⁰⁾ nebo glejt a bezpečenství,¹¹⁾ nebo také přiročí.¹²⁾ Mimo to byly k substantivu glejt obvykle přidávány různé přívlastky, jako jistý a bezpečný,¹³⁾ svobodný,¹⁴⁾ pravý a křesťanský¹⁵⁾ a j. Některé další přívlastky, jako živý a listinný, obecný, před mocí ku právu, před mocí a před právem, týkají se již jednotlivých případů působnosti glejtu, jak již bylo zmíněno, a bude o nich na příslušných místech promluveno.

V německých textech užívá se substantiva Gleit v různém pravopise, někdy též Sicherheit und Gleit.¹⁶⁾

Výpočet shledaných terminů nemá býti řečeno, že by vždy bylo možno stavěti mezi ně rovnítko. Dovodili jsme pouze, že v určitých případech jde o ekvivalenty. Pokud by snad jindy, zejména v časovém vývoji, spojovány byly s jednotlivými těmito termíny určité věcné odchylky, bude vzato níže v úvahu.

Pro další své vývody považujeme za důležitě upozorniti již na tomto místě, v jaké souvislosti s jinými termíny bývá pojmu glejt užíváno. Tu zajímá nás zejména obrat »vride (Friede) noch geleyt«¹⁷⁾ nebo »fedruňky, stavuňky a glejty«¹⁸⁾ nebo »Gelait oder Gnade«¹⁹⁾ zejména pak společné ustanovení pro glejt, příměří a úmluvu v teoretické úvaze Prokopa písaře.²⁰⁾

Se zřetelem nemůžeme však spouštěti ani takové termíny, které sice nikde se nevyskytují jako výslovné ekvivalenty pojmu glejt, které však přes to užívány jsou pro totéž, co jindy glejtem jest označováno. V této souvislosti shledáváme se s obraty »plenā, securas et immobiles inducias«²¹⁾ »treugas pacis«²²⁾ »plenam securitatem«²³⁾ anebo také s pouhým »fredce«²⁴⁾ a výjimečně i list fedrovní,²⁵⁾ ač jinak obyčejný smysl takového listu byl jiný. Rovněž setkáváme se s pouhým názvem ochrana²⁶⁾ nebo otevřený list.²⁷⁾ Vyskytují se i případy, kde poskytnuté oprávnění vůbec není nijakým termínem označeno: list nutno považovati za glejt pro jeho obsah.²⁸⁾

I. GLEJTY STÁTNÍ (KRÁLOVSKÉ) A ZEMSKÉ.

§ 3. Všeobecné zásady.

Ústřední české státní mocí bylo vyhrazeno poskytování glejty v případech nejdůležitějších. Ač v českých zemských zákonodárných pramenech nenalezneme poučení o povaze těchto glejtů, dovidáme se, jak již bylo upozorněno,

¹⁰⁾ *Sněmy české* I, str. 18 ve srovnání se str. 27. — *AC* XXI, str. 386.

¹¹⁾ *Koldin*: I. c. J XLIII. — *AC* X, str. 261. — *AC* XVIII, str. 231 288.

¹²⁾ *Bondy-Dvorský*: K historii židů I, str. 450, list Ferdinandův z r. 1561, mluvící o »glejtu a nebolížo přiročí«.

¹³⁾ *AC* IX, str. 208, 238.

¹⁴⁾ *AC* XII, str. 284, 322.

¹⁵⁾ *AC* VII, str. 269.

¹⁶⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c. I, str. 344 (rok 1545).

¹⁷⁾ *Čelakovský*: I. c. II, str. 1144 (rok 1412).

¹⁸⁾ *AC* XI, str. 289 (rok 1516). — *Zem. zřiz. mor. 1604*, list XII. — *Kameníček*: *Zem. sněmy a sjezdy mor. I*, str. 496 (rok 1608).

¹⁹⁾ *Kameníček*: I. c. II, str. 683 (rok 1619).

²⁰⁾ *Mareš*: *Prokopa písaře Ars dictandi*, str. 28.

²¹⁾ *Tadra*: *Summa Gerhardi*, str. 206.

²²⁾ *Palacký*: *Ueber Formelbücher II*, str. 122.

²³⁾ *Novák*: *Formulář Tobiáše z Bechyně*, str. 7. — *Erben-Entler*: *Regesta II*, str. 980.

²⁴⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c. I, str. 57, 68 (rok 1351, 1369).

²⁵⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c., str. 372 (rok 1546).

²⁶⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c. I, str. 60, 65 (rok 1354, 1359).

²⁷⁾ *AC* XVIII, str. 157 (rok 1499).

²⁸⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c. II, str. 965 (rok 1535). — *Novák*: I. c, str. 83 »quod nullum periculum imminēbit«, str. 84 »securum transitum...«

z moravského zemského práva,¹⁾ že král nebo hejtman může vydati glejt obecný na rozdíl od pánů a měst, kteří mohou tak učiniti jen »před svými«. Rozumíme tím, že nutno rozlišovati co do místní působnosti glejtu ony, jež se vztahují na celý stát nebo zemi od glejtů, vydávaných v okruhu moci jednotlivcovy. Kdyby kdo dal glejt, přesahující jeho pravomoc a způsobil tím někomu škodu, může býti pro tu-to škodu stíhán, jak předpisuje na cit. místě kniha Tovačovská.

Za normálních poměrů mohl tedy s platností pro celé státní území glejtovati panovník. S jeho glejty budeme míti také v této kapitole nejvíce co činiti. Právo toto sdílelo ovšem známé osudy všech panovnických prerogativ. Tak sledáváme se s doklady o spolupůsobení rady, jak jest tomu na př. při glejtu Václava IV., daném r. 1390 Vilému z Pardubic pro spor o odúmrť,²⁾ nebo při glejtu Zikmundově z r. 1424, daném polským poslům a jiným,³⁾ nebo konečně při glejtu krále Jiřího z r. 1467, určeném pro jednotníky strakonické.⁴⁾ Glejt »moci královskou v Čechách s radou věrných« uděluje i Ferdinand I.⁵⁾ Pokud týkala se glejty soudnictví, spatřuje v nich Kapras vedle amnestie jediné, co v době stavovské zbylo králi z moci soudní.⁶⁾

V době interregna výslovně se toto oprávnění vyhrazuje zemským správcům, jak stalo se na sněmu z r. 1433,⁷⁾ nebo jak později vysvítá ze zemského zřízení.⁸⁾ Jindy vykonáváno jest sněmem, a to v době, kdy krále není, jak stalo se r. 1440,⁹⁾ nebo 1451,¹⁰⁾ nebo v jeho nezletilosti.¹¹⁾ V takových dobách i stavové moravští a slezští vydávají své glejty, jak vysvítá zejména z úmluv z r. 1518.¹²⁾ V době vrcholu stavovské moci sjednána r. 1611 úmluva »aby glejtové žádnému dávání nebyli, leč s povolením a dobrým zdáním hejtmána markrabství Moravského, anebo byl-li by tehdaž zemský soud držán, bez povolení a vědomí soudu zemského. A kdožby koli glejtu jinším způsobem dosáhl, aby mu k žádné platnosti býti nemohl«.¹³⁾ Jinak ovšem panovník může glejtovati i třeba jen pro Moravu¹⁴⁾ nebo Slezsko.¹⁵⁾ V době bez krále vydává glejty také gubernátor.¹⁶⁾

V ostatních případech byla funkce sněmu v této věci různá. Kdežto r. 1545 sněm pouze konstatuje, že král přidává židům glejtu a že svou další vůli stavům oznámí,¹⁷⁾ dává v jiném případě z téhož roku sněm povolení, aby král glejt poskytl.¹⁸⁾ Že však i glejty považovali stavové v dobách svého rozmachu za vlastní svoji kompetenci, vysvítá z usnesení sněmu z 8. X. 1526, před-

¹⁾ Brandt: Kniha Tovačovská, kap. 201.

²⁾ AC XXXI., str. 6 sl., »d. rex Wenceslaus de consilio suorum consilialiorum literam securi conductus alias kleytowny (dedit)«.

³⁾ Palacký: Urkundl. Beitr. Hussitenkr. I., str. 329 sl., »sano etiam fidelium nostrorum consilio«.

⁴⁾ AC VII., str. 269, »ad mandatum domini regis in consilio«.

⁵⁾ Archiv min. vnitra, R 35, fol. 3, 4. — R 50, fol. 157, 187 a j.

⁶⁾ Kapras: Právní dějiny zemí kor. české II. str. 407.

⁷⁾ AC III., str. 413.

⁸⁾ Zem. zřiz. 1500, čl. 454 (ed. Palacký).

⁹⁾ Palacký: Dějiny nár. českého IV., str. 7.

¹⁰⁾ AC II., str. 292 sl.

¹¹⁾ AC VII., str. 189 (rok 1517). — Palacký: Dějiny V., str. 450 (rok 1518).

¹²⁾ Kameníček: Zem. sněmy a sjezdy mor. II., str. 570 a 573.

¹³⁾ Kameníček: I. c. II. str. 640.

¹⁴⁾ AC XVIII., str. 59, výpis z register krále Vladislava II., r. 1498: »dán jest glejt v markrabství Moravském poctivému knězi Janovi Heřmanovi.«

¹⁵⁾ AC XVIII., str. 140, r. 1499: »dán jest glejt celý a bezpečný Michalovi Vojnarovi z Opole... kdo jeho vinití chtieti bude, ten jeho má vinití před hejtmánem a právem knížectví Slezského.«

¹⁶⁾ Palacký: Urkundliche Beiträge Georg v. Pod., str. 127, roku 1458 Jiří Vilémovi saskému.

¹⁷⁾ Sněmy české I., str. 613.

¹⁸⁾ I. c. I., str. 636: »Item na žádost Viléma Švihovského... stavové povolení jsú dáti ráčili, aby jeho Milost Královská jemu... glejt a bezpečnost před zatykači... dáti ráčil.«

cházejícího korunovaci Ferdinandovu, že glejty mají být vydávány »pod zemskou pečeti menší, jménem úředníků a soudců zemských, kteréž se dávati mají na relaci nejvyššího pana purkrabí pražského.«¹⁹⁾ Odtud také častá korespondence nejvyššího purkrabího ve věcech glejtu.²⁰⁾ Požadavek zemské pečeti klade již zemské zřízení vladislavské.²¹⁾ Za to však již zemské zřízení z r. 1564 mluví výhradně o pečeti královské.²²⁾

Pokud byl český král zároveň králem nebo císařem římským, nerozlišoval v glejtech vždy, co činí z královské moci české. Poněvadž bylo zvykem vypočítávati vždy všechny tituly, není ani z vlastního označení panovníkova věc zřejma. Ježto však list glejtovní, jak uvidíme, obsahoval ve většině případů vždy výzvu, aby byl zachován, záleží pro posouzení naší věci na tom, zda tato výzva jest adresována úředníkům a poddaným říšským nebo českým. Takovým říšským glejtem byl i na př. známý Zikmundův glejt, daný Mistru Husovi, a proto také stěžují si 12. V. 1415 čeští páni do nespravedlivého vězení člověka i kněze spravedlivého, jež jest, jakož slyšíme, již v k r á l o v ě m o c i a v j e h o ř í š s k ě m m ě s t ě jat, maje jeho sliby a listy glejtovní.«²³⁾ Těžiště sporu o tento glejt, máme-li se zde věci stručně dotknouti, nespatřujeme v tom, co obsahoval Zikmundův slib, ať již samotný glejtovní nebo nějaký další jiný.²⁴⁾ Nejméně již, k jakému účelu byl určen, zda totiž k soudu, či prostě cestě. Ze znění glejtu, na které po stránce právní klademe jediný důraz zde stejně jako u glejtu vůbec, jasně vysvitá, že Zikmund slíbil bezpečnou cestu do Kostnice i zpět,²⁵⁾ při čemž účel cesty nerozhodoval. Jádro věci však vidíme v zevrubném prozkoumání otázky, pokud ovšem jest to vůbec možno pro nedostatek objektivního kritéria, zda Zikmunda jeho postavení vůči církvi a koncilu opravňovalo k dispozici tak dalekosáhlé, uváží-li se, že se stanoviska církve byl Hus kladbou postiženým kacířem, vůči němuž neplatí »žádný mravní ani právní závazek.«²⁶⁾ Zmínka Uhlmannova, že Zikmund takového oprávnění měl jakožto »defensor ecclesiae«,²⁷⁾ vyžadovala by bližšího provedení s hlediska tehdejšího poměru státu a církve. Vina Zikmundova v očích dějin nebyla by ovšem o nic menší, kdyby při tom vyšlo najevo, že svého glejtu nesplnil proto, že snad zaručil glejtem více, než k čemu jej vlastní moc opravňovala.

Ve věci glejtů českých králů, jsoucích zároveň panovníky římskoněmeckými, jest ještě upozorniti, že často oba tyto prameny moci byly spojovány a že tak vycházely společné glejty římské i české.²⁸⁾ Příznakem jiné tendence jest, když od pozdějších let vlády Ferdinandovy počínají výslovně české státní glejty býti označovány jako císařské.²⁹⁾

Výslovně na roveň králů, pokud jde o vydávání glejtů, bývají stavěni páni a vladyky z plného soudu.³⁰⁾ Pozdější zemská zřízení je však již značně od-

¹⁹⁾ I. c. I., str. 46, německý text srozumitelnější.

²⁰⁾ AČ VII., str. 37 (rok 1514). — IX., str. 108, 109 (rok 1520). — X., str. 147, 178 (rok 1527).

²¹⁾ Z. zř. 1500, čl. 454.

²²⁾ Z. zř. 1564, S 10.

²³⁾ AČ III., str. 187.

²⁴⁾ Müller: K. Sigmunds Geleit, str. 49 sl.

²⁵⁾ Srovnej citovanou literaturu Husova glejtu, kde jest i otištěn.

²⁶⁾ Novotný: České dějiny III, I. (Urbánek), str. 1 sl. — Uhlmann: König Sigmunds Geleit, str. 12, cituje: »Cardinales, episcopi etc. statuerunt, haereticis neque datum saluum conductum neque ullam publicam fidem esse servanda«.

²⁷⁾ Uhlmann: I. c., str. 37.

²⁸⁾ Palacký: Urk. Beitr. Hussitenkr. I., str. 298, r. 1423 Zikmund činí výzvu k zachování glejtu »allen des heil. Rom. Richs und der Crone zu Beheim undertanen«.

²⁹⁾ Bondy-Dvorský: K historii židů I., str. 437. — Archiv min. vn., R 50, fol. 230.

³⁰⁾ AČ V., str. 445, sněm 1492 vydal zákaz glejtovatí zemské zhoube »bez povolení krále JMti neb pánuov a vladyk z plného soudu«. — Zem. zřiz. 1500, čl. 426, »bez povolení Králov Milosti pána zemského aneb pánuov a vladyk z plného soudu«.

sunují, mluvíce o povolení »krále JMti, aneb místodržícího, neb hejtmána, neb hejtmánů aneb pánův a vладыk z plného soudu zemského.«³¹⁾ Pokud se týče zvláště zemských hejtmánů, zastupujících nepřítomného krále, přestávala jich moc v oboru glejtů, jakmile se král vrátil. Proto také sdělují r. 1530 zemští hejtmáné žadateli o glejt: »I věz, že tvé žádosti na ten čas vykonati nemůžem, a to z té příčiny, že z nás úřad hejtmanský schází ... když Jeho Milost Královská do Budějovic Českých přijeti ráčí.«³²⁾

Na Moravě vždy kladena byla alternativa král nebo hejtmán,³³⁾ a také se s hejtmánovým glejtem i dříve setkáváme.³⁴⁾ V zemském zřízení opolsko-ratiborském mluví se o králi neb místodržícím³⁵⁾ a návrh zemského zřízení krnovského staví ve věcech glejtů na roveň krále nebo zemského knížete.³⁶⁾ Zemské zřízení těšínské nemá podobného ustanovení.

Zmínky zasluhují, že úředníci vystupují i vedle krále samostatným glejtem. Dokladem jest nám tu zmíněná již pře s Vilémem z Pardubic z roku 1387—90, v jejímž zápise se praví, že vedle glejtu královského »a beneficiariis Pragensibus super eadem Otto de Berkow, purgravius castri Prag., similiter literas suas securi conductus dederant per camerarium Martinum et alium nuncium de consilio regio deputatum.«³⁷⁾ Zároveň s králem vystupují zástupci země při glejtu, vymíněném r. 1478 Matyášovi při smluvním jednání v Budíně, kde mluví se o glejtu »krále Vladislava, knížat a pánův.«³⁸⁾

Vedle otázky, jakým způsobem vydávány byly královské a zemské glejty, nemenší pozornosti vyžadují i různá další společná ustanovení o těchto glejtech. Týkají se hlavně otázky zachování a takovýchto glejtů s jedné strany a chování obdařeného se strany druhé.

Kdežto starší prameny neobírají se otázkou, jak mají býti královské glejty zachovány, obsahují zemská zřízení o tom přesná pravidla, byť i nikoli úplná. Tak výslovně se předpisuje, že nikdo bez rozdílu stavu a povolání nesmí usmrtní osobu, obdařenou královským glejtem, a to podle pozdějších zřízení ani tehdy, kdyby snad glejtovaný jednotlivce glejtu při sobě neměl. V takovém případě může býti pouze vzat do vězení a jemu uloženo »kdyby a kde ten glejt ukázati měl«. Zároveň má o tom býti podána zpráva králi nebo místodržícímu, případně hejtmánům. Kdo by toho všeho nedbal a glejtovaného dopustil usmrtí, má propadnouti hrdlo a podle zem. zřízení z r. 1500 a 1549 i statek.³⁹⁾ Že panovník tímto trestem zbytečně nehrozil a že byl obvyklý již dříve, vysvítá z listu Vladislava z r. 1493, v němž zmocňuje dva pány, aby zaň vedli při proti Šlikům, mimo jiné pro »stětí za glejtem našimi zeměnina našeho.«⁴⁰⁾

Vedle tohoto nejhrubšího činu proti glejtu rozlišují zemská zřízení i jakékoliv jiné poškození glejtovaného, ustanovující: »A kdož by koli tomu, kdož by glejt měl, a jej pokázal, co proti tomu glejtu (věda o tom, že takový glejt má) učinil a jej v čem jemu zrušil, takový každý má králi JMti v trestání

³¹⁾ *Zem. zřiz. 1549*, U 12. — *Zem. zřiz. 1564*, L 33.

³²⁾ *AC XII.*, str. 284. — Dokladem glejtovní pravomoci hejtmánů jest jich list z r. 1530, *AC XII.*, str. 322.

³³⁾ *AC X.*, str. 323, landfrid z r. 1496. — *AC XI.*, str. 289, sněm olomoucký z r. 1516. — *Zem. zřiz. mor. 1545*, list VI. — *Zem. zřiz. mor. 1604*, list XII.

³⁴⁾ *AC X.*, str. 261 sl., r. 1441 zemský hejtmán moravský Ctibor Tovačovský z Cimburka uděluje glejt a slibuje »za všechny posádky v zemi Moravské«.

³⁵⁾ *Zřiz. zemské knížectví opolského a ratiborského z r. 1562*, list XXXIII.

³⁶⁾ *D'Elvert: Der Entwurf der jägerndorfer Landesordnung 1673*, str. 30.

³⁷⁾ *AC XXXI.*, str. 6 sl.

³⁸⁾ *AC IV.*, str. 493.

³⁹⁾ *Zem. zřiz. čes. 1500*, čl. 436. — *Zem. zřiz. čes. 1564*, L 23. — *Obnov. zřiz. čes.*, R XXVIII.

⁴⁰⁾ *AC X.*, str. 395.

upadnouti.«⁴¹⁾ Tak na př. musili stavové moravští propustiti r. 1600 z vězení jistého Vlacha, majícího císařský glejt.⁴²⁾

Ovšem jde tu o nejširší formální pravidla, která podle všeobecného znění nutno považovati za společná všem královským glejtům vůbec. Bližší závisí, stejně jako u jiných oprávněných vydatelů, na konkrétním obsahu glejtu, jak zde viděti jest z toho, že se mluví o jednotlivcích, kteří by glejt v čem porušili, vědouce o glejtu takového obsahu. Jak kasuistický mohl býti tento obsah, jehož se i jinde zemská zřízení dovolávají, přesvědčíme se z jednotlivých dokladů. Právě u glejtů královských, majících nejrozsáhlejší místní působnost, bylo zejména nutno na rozdíl od glejtů, vydávaných jednotlivci nebo městy »před svými«, zajistiti, aby byla vůle panovníkova na všech místech respektována, šlo-li ovšem o glejt, při němž se předpokládal styk obdařeného s širším obyvatelstvem. Kde ovšem glejt ukládal závazek pouze určitým jednotlivcům, jak uvidíme zejména při glejtech dlužnických, platila povinnost, výše zmíněná, pouze pro ně. Proto také bylo nutno jen některé glejty vyhlášovati po zemi.⁴³⁾

Upozorníme na příslušném místě, že právě osoby skutečných průvodců, vysílaných s glejtovanou osobou, měly býti v nejistých dobách, zejména tedy v dobách starších, zárukou pro zachování příslibené ochrany, dokud všeobecná tresní výhrůžka nebyla spolehlivým prostředkem. Zmínili jsme se však již a budeme míti ještě příležitost blíže dovoditi, že ani pak nezůstalo při této všeobecné výhrůžce, nýbrž že byla vždy ještě v jednotlivých glejtech zvláště adresována všem, kdo přicházeli v úvahu.

Glejtovní ochrana mohla býti však u konkrétních jednotlivců, u nichž jinak byl glejt podle všeobecných zásad přípustný, prohlášena již předběžně za neúčinnou, a to tam, kde se jí někdo výslovným svým prohlášením vzdal. Činili tak zejména jednotlivci, propuštění po výkonu trestu příslušným pánem z vězení a to pro případ, že by porušili daný závazek nemstíti se za vytrpěný trest. Kdyby přes to jakkoli se chtěli mstíti, mohou býti beze všeho popraveni, v čemž jim podle nich prohlášení »nižádní glejti ani frejnci ani žádná právo buď duchovní nebo světské nemají ku pomoci býti.«⁴⁴⁾

Ve věci královských glejtů setkáváme se mimo to i s pravidly, jak se má chovati sama osoba, glejtem obdařená. Shodná nejširší ustanovení mají v této věci české zemské zřízení z r. 1549, opolsko-ratibořské zemské zřízení z r. 1562 a těšínské zemské zřízení z r. 1592, v tomto znění: »Kdož by koli glejt od Jeho Král. Milosti neb od místo JMti držícího měl a jej sám v čem zrušil a proti němu cokoli (věk) učinil, (že) ten toho glejtu více užiti nemá.«⁴⁵⁾ Čes. zem. zřízení z r. 1549 mimo to ještě obsahuje dodatek, že takový »muož od každého vzat býti«. Téměř shodné ustanovení má i čes. zem. zřiz. z r. 1564, avšak s tím rozdílem, že na místo obratu »jej sám v čem zrušil« praví »jej sám v zemi zrušil.«⁴⁶⁾ Pravidlo toto jest ovšem ještě všeobecnější než výše uvedené zásady ohledně zachování glejtů. Utvrzuje nás jen v názoru, že i porušení glejtu se strany obdařeného záviselo na povaze případu a že proto při jednotlivých druzích glejtu platilo i různé porušení: buď bylo výslovně v glejtovní formulaci obsaženo, co by bylo za takové porušení považováno (na příslušných místech, zvláště při glejtech městských tak uvidíme), nebo v zákonném předpise, vztahujícím se na určitý druh glejtu, totéž se vytykalo. I o takových glejtech bude promluveno. Nic bližšího v té věci nepodává pak ani Obnovené zřízení svým předpisem: »Kdožby koli od nás a našich dědiců, budoucích králů Českých,

⁴¹⁾ *Zem. zřiz. čes. 1549*, T 19. — *1564*, S 11. — *Obnov. zřiz.*, R XXIX (jinými slovy).

⁴²⁾ *Kamenickýk*: I. c. II., str. 132.

⁴³⁾ *Zem. zřiz. čes. 1500*, čl. 436, 454. — *1564*, S 10.

⁴⁴⁾ *AC IX.*, str. 217. — *X.*, str. 40. — *XXI.*, str. 442.

⁴⁵⁾ *Zem. zřiz. čes. 1549*, T 19. — *Zem. zřiz. opolsko-ratibořské*, list XXXIIIb. — *Zem. zřiz. těšínské*, O soudch art. XLV.

⁴⁶⁾ *Zem. zřiz. čes. 1564*, S 11.

glejt: měl a podle něho se glejtovně nechoval: ten toho glejtu víceji užiti nemá, ale od jednoho každého do vězení vzat býti může.⁴⁷⁾ Glejtovním chováním nemůžeme rozuměti nic jiného, než chování, buď glejtem přímo vyměněné nebo z jeho celkové povahy se podávající. Jinak marně bychom pátrali po nějakém přesnějším vymezení. Nedovídáme se ani nic bližšího o tom z jednotlivých poučení, poskytovaných nejvyšším purkrabím jakožto orgánem glejtovní agendy. Tak na př. píše r. 1526 opatu kladrubskému a podobně i Janu ze Svamberka, že glejt »se má držeti netoliko dobrým, ale i zlým, než kdož by sobě sám glejt zrušil a to se v pravdě, tu kdež má býti a náleží, uvedlo, takový by také sám sobě vinen byl.«⁴⁸⁾ Zmínka o takovém prokázaném porušení glejtu se týká předpisů veškerých jmenovaných zemských zřízení o tom, jak se má postupovati, když jest toto porušení se strany obdařeného sporným, zejména když on sám je popírá. Tu musí býti takovému jednotlivci vždy umožněno, aby mohl příslušné okolnosti prokázati (odvésti). Pamatovala-li sama zemská zřízení na takovéto případy, jest věditi, že vskutku bývalo často spornou otázkou, zda určitý čin glejtované osoby jest toho druhu, aby zbavoval ji glejtovní ochrany. Jakožto příklad toho, co se považovalo za porušení glejtu, může nám sloužiti obsah žaloby, oznamované r. 1522 v královském obeslání Hanušii Elpognarovi, že v Rakovnicce jakéhosi pacholka »zamordovati chtěl a že toho učiniti neměl, poněvadž od krále JMti na ten čas glejt jemu dán byl.«⁴⁹⁾

O tom, že by za glejty bylo nutno platiti, má všeobecné ustanovení pouze zemské zřízení opolsko-ratibořské, předpisující: »Item v kanceláři má bráno býti) od glejtu od každého měsíce od rytířstva po dvanácti groších a od obecných lidí po osmi groších.«⁵⁰⁾

Promluvivše tak o společných formálních zásadách glejtů královských a zemských, objasníme v jednotlivých kapitolách, při jakých jednotlivcích se glejty vyskytují a jaký jest jejich právní význam.

Jen ještě považujeme za nutno předeslati, že hlavní rozdělení glejtovaných osob nám tu poskytuje zemské zřízení vladislavské, rozlišující glejty »radám a poslům«, nepřátelům a zhoubcům jakož i jiným »kromě zluhnců a nepřátel král. Českého.«⁵¹⁾ V těchto skupinách zprvu vůbec nerozhodovala příslušnost stavovská. Tak zejména mohli býti ve formě glejtu bráni v nejružnější ochranu i poddaní proti svým pánům, jak vysvítá na př. z dopisu zemských hejtmanů Hanušovi hraběti z Hardeku z r. 1530, vybízejícího jmenovaného pána, aby své poddané, mající »klejt svobodný před mocí, ale ne před právem... při tom glejtu držal a zachoval bez přerušení až do té pře z obů stran vykonání.«⁵²⁾ Ovšem to již spadá do doby prvního zákazu glejtovatí takovéto osoby, který se stal sněmovním usnesením z r. 1510, stanovícím, že obecní lidé panští a rytířští nemají proti svým pánům býti glejtovaní.⁵³⁾ Ustanovení toto, v němž vidí Kalousek⁵⁴⁾ novou újmu práv poddaných prvých dvou stavů, stalo se později součástí článku 436 zem. zřiz. vlad., jak vysvítá z latinského překladu. Podobně byl tento zákaz opakován sněmem ze 7. ledna 1545⁵⁵⁾ a ze 17. srpna téhož roku a zahrnut do dalších zemských zřízení, v němž se slubuje zachovávatí privilegium knížete Václava Těšínského o tom, že poddaným stavovským nemá

⁴⁷⁾ *Obnov. zřiz.*, R XXIX.

⁴⁸⁾ *AC IX.*, str. 109.

⁴⁹⁾ *AC XXXII.*, str. 259.

⁵⁰⁾ *Zem. zřiz. opolsko-ratib.*, list IXa.

⁵¹⁾ *Zem. zřiz. čes. 1500*, čl. 454 a 455.

⁵²⁾ *AC XII.*, str. 322.

⁵³⁾ *I. c.*, XXII., str. 38.

⁵⁴⁾ *Tamtéž.*

⁵⁵⁾ *Sněmy české I.*, str. 617.

⁵⁶⁾ *I. c.*, str. 634.

⁵⁷⁾ *Zem. zřiz. čes. 1549*, U 2. — 1564, I. 23.

se glejt dávatí.²⁸⁾ Zákaz ten podrželo i obnovené zřízení, stanovíc, že glejtu má každý užívati »krom lidí poddaných jednoho i druhého kteréhokoli stavu, ti proti pánům svým glejtování býti nemají.«²⁹⁾

Jinak ovšem vztahovala se glejtovní pravomoc panovníkova zejména i na měšťany, jak v jednotlivých případech uvidíme, a nebyla vázána nijakými ohledy na to, zda snad glejt zabraňuje určité osobě použití práva proti obdařenému jednotlivci, jak dělo se zejména věřitelům vůbec nebo přátelům a příbuzným zavražděného a j. Výjimečně však nemohl panovník své glejtovní moci použítí, když se předem zavázal, že v určitém případě nebude glejtovati, jak jsme viděli na př. při komorním soudu r. 1488.³⁰⁾

Podle hlavních skupin, daných zmíněnými již předpisy zemského zřízení vladislavského, budeme při další práci postupovati, přiřadivše ovšem i další skupiny, z dokladů se podávající. Z takového vyličení také zároveň seznáme, které z uvedených společných glejtovních zásad, neomezených nijak na určité glejty, bude nutno povahou věci vztáhnouti právě jen na určitý druh glejtu.

§ 4. Glejty úředním cizincům.

Že glejty, udělované úředním cizincům, tvořily mezi ostatními královskými i zemskými glejty samostatnou skupinu, vysvítá ze zmínky pozdější redakce zemského zřízení vladislavského. V ustanoveních o tom, jak si mají počínati zemští správci v oboru glejtů, odlišují se od ostatních glejty, udělované »radám a poslům.«³¹⁾ Nevystačíme tu ovšem, jak již bylo upozorněno, s označením českým, nýbrž pro dobu nejstarší bude nutno přihlídnouti k pojmu *conductus* jakož i jiným obrátům.

Prvé doklady pojmu *conductus* nalezli jsme v žádostech cizinců, zaslaných českým panovníkům o průvod vyslanců. Tak již r. 1085 píše biskup krakovský Lambert králi českému Vratislavovi o průvod vyslanců do Kolína: »rex benigne rogaris, istis legatis conductum dare.«³²⁾ Jinými slovy projevuje podobnou žádost papež Řehoř VII. r. 1080³³⁾ nebo bratrstvo kláštera řezenského r. 1090.³⁴⁾ Z dokladů těchto vysvítá, že šlo o skutečný hmotný průvod při cestě uzemím českého státu. Avšak již o 100 let později setkáváme se s listinou, která svým kausistickým zněním může nám sloužiti za příklad takového původního glejtovního slibu. Vydatel Přemysl Otakar II. r. 1277 oznamuje otevřeným listem: »quod nos illustrem principem, dominum N. assecuramus, ... quod una cum omnibus comitibus secure ad nos per terminos nostros venire poterit, quocunque et quandocunque sibi placuerit stare libere, nullum sibi aut suis comitibus, vel in personis, vel rebus ipsorum vituperium, dispendium vel incommodum inferetur nullatenus in veniendo ad nos stando nobiscum et ad propria remeando.« K větší ještě jistotě zároveň oznamuje, že posílá vstříc až na hranice království svého poddaného za účelem doprovodu.³⁵⁾ Podobně činí též panovník vůči

²⁸⁾ *Zem. zřiz. těšinské*, úvodní potvrzení.

²⁹⁾ *Obnov. zřiz.*, R. XXVIII.

³⁰⁾ *AC IX.*, str. 458 sl.

³¹⁾ *Zem. zřiz.* 1500, čl. 454.

³²⁾ *Friedrich: Codex diplomaticus I.*, č. 96.

³³⁾ *I. c.*, č. 81: »Ut ergo tute possimus ad vos legatos nostros dirigere, necesse arbitramur et volumus, ut filium nostrum Fredericum et hunc Felicem ad nos iterum studeas aut horum alterum mittere, quatinus ita possint, qua destinabimus, secure venire.«

³⁴⁾ *I. c.*, č. 92 »deprecamus vos, ut per dominum Albinum, fidelem nostrum, regali vestro praecepto pacifice nostrum nuntium in Poloniam deducere et reducere dignemini«.

³⁵⁾ *Erben-Emler: Regesta dipl. II.*, str. 464.

slezskému knížeti Boleslavovi.⁶⁾ Naproti tomu však smlouva mezi markrabím Karlem, jakožto prvorozeným synem panujícího krále Jana a Kazimírem polským z r. 1335, zavazující Karla postaratí se polským vyslancům »de saecuro et libero conduciu«⁷⁾ má na mysli více průvod hmotný; určuje se tu totiž pohraniční místo, odkud má ochrana počínati. Poněvadž však obsah tohoto glejtu jest vytyčován slovy: »veniendi in Wratislaviam, ibidemque placitandi, standi, demorandi et abinde ad praedictum locum Barcz remeandi«, jde i zde o širší ochranu, než pouhý doprovod cestovní. Pomocí listů děje se vzájemné glejtování vyjednávavců o obrácení kacířů mezi králem českým Zikmundem a polským Vladislavem r. 1424. List Zikmundův zaručuje tu polským vyslancům volnost »standi, morandi, agendi, revertendi«.⁸⁾ Zvláště obšírnou kasuistikou vyniká list Vladislavův.⁹⁾

V jiném případě z téže doby klade se rovněž výhradně důraz na listinu, a co zejména pro nás jest důležité, příslušný slib nazývá se již glejtem. Jde tu o psaní českých posílů z Basileje r. 1433 do Čech, žádající pány české, aby pro posly konciliu k jich cestě do Čech »bez meškání klejty v tuto formu, kterůž vám posielámy, ... zjednali«.¹⁰⁾ Z dokladu tohoto zároveň nám vysvítá, jak důležitou věcí byla forma, to jest znění glejtu. Podobně o listinu jde r. 1447 při žádosti Prokopa z Rabštejna, úředníka kanceláře krále římského, ke sněmu jindřichohradeckému, aby mu jakožto vyslanci královu »ráčili glejt svůj bezpečný přijeti, tu býti i odjeti dáti a to listem po tomto poslu«.¹¹⁾ Naproti tomu píše r. 1458 před svým zvolením gubernátor Jiří Vilémovi Saskému, že posílá mu »brieffleich glejt« a že hodlá mu mimo to vyslati vstříc na hranice někoho ze svých pánů.¹²⁾ Že glejt listinný doplňován byl podle okolností skutečným průvodem, svědčí i list uherských posílů, vracejících se téhož roku od korunně krále Jiřího. Skutečný průvod, který požadují od moravského zemského hejtmana, došedše s pouhým písemným glejtem až do Kroměříže, vysvětlují jako výslovnou součást královského slibu glejtovního, vyhrazenou pro případ potřeby.¹³⁾ Podobně se děje ve formuláři listu Ladislava, adresovaného všem úředníkům i místům v království Českém a příkazujícím nechati určitou osobu »transire, redire libere sibi que dum per ipsum super hoc requisiti fueritis, de securo et salvo providere conductu«. Skutečný průvod i zde jest pouhou součástí královské ochrany, spočívající podle slov listu v povolení svobodné cesty.¹⁴⁾ Písemně vyhotoven byl i glejt krále Jiřího z r. 1459 pro vévodu Ludvíka na cestu do Plzně. Glejt vztahoval se výslovně i na ty, kdož s ním pojedou.¹⁵⁾ Opět jen o listině se mluví v prvé smlouvě dvou současných českých králů, Matyáše a Vladislava, z r. 1478 v bodě, jednajícím o schůzce obou králů, kterou mají vykonati v Uničově, »se oba Jejich Milosti vedle potřebnosti klejtující, jakož těch klejtův připsíkové již hotovi jsůu«. Glejt Matyášův měl býti dodán hejtmanu moravskému a glejt Vladislavův na radnici v Budíně.¹⁶⁾ Zmínka o glejtování »vedle potřebnosti« jest nám dalším důkazem, že glejt

⁶⁾ Tamtéž.

⁷⁾ Jireček: Korunní archiv, str. 119.

⁸⁾ Palacký: Urkundl. Beiträge Hussitenkr. I, str. 330 sl.

⁹⁾ I. c. 229 sl. Nazýváve poskytnutou ochranu obratem »veram, puram et Christianitatis securitatem et saluum conductum«. Slibuje jménem svým i všech, kdo jeho jménem jednají (faciunt et dimittunt), »ut ... libera et secura subsistat facultas per terras et loca prefato domini Sigm. et nobis subiecta cum rebus et comitiva ipsorum absque impedimento, detencione, arrestacione et offensa transeundi et ... standi, morandi, tractandi et ipsorum negocia disponendi ... salvis rebus et personis ad propria sive dispositis sive non huiusmodi negociis redeundi«.

¹⁰⁾ AČ III., str. 396.

¹¹⁾ AČ II., str. 219.

¹²⁾ Palacký: Urkundl. Beiträge Georg v. Pod., str. 127.

¹³⁾ I. c., str. 153.

¹⁴⁾ Mareš: Prokopa písaře Praxis cancel., str. 118.

¹⁵⁾ Palacký: Urkundl. Beitr. Georg v. Pod., str. 191.

¹⁶⁾ AČ IV., str. 484.

teprve jeho konkrétní forma činila určitým právním aktem. Témuz svědčí i obrat v pražském formuláři z téže doby »salvum conductum a corona regni concessum cum omnibus suis clausulis, punctis et articulis.«¹⁷⁾ Že skutečný průvod glejtu písemného ani později nezanikl, svědčí list krále Vladislava o žádosti císaře římského z r. 1509, aby jeho poslové byli opatřeni dostatečně »živým a listinným glejtem«. Vladislav splnil žádost tak, že pověřil průvodem vynikajícího velmože Petra z Rožmberka, žádaje ho, aby císařovy posly z Cáhlova s sebou vzal do Prahy, případně »některé dobré lidi k nim do Cáhlova vypravil, kteří by je až do Prahy provodili« přes to, že »psaný glejt« již jim byl poslán po jejich poslu.¹⁸⁾

Okolnost, že skutečný cestovní průvod často se vyskytuje vedle zvláštní listiny glejtovní, jest nám důležitým ukazatelem právního vývoje tohoto glejtu. Dovidáme se totiž, že hmotný průvod není tu sám sobě účelem, nýbrž pouhou součástí a eventuální zárukou vlastního slibu glejtovního. Že v prvních dobách převládá skutečný průvod, nepřekvapuje, uvážíme-li, že v dobách nedostatečné organizace veřejné moci byl takovýto přímý způsob nejjistější zárukou provedení vůle panovníkovy. Pokud pak i v pozdějších dobách vyžadován a udělován byl vedle listiny i zvláštní průvod, dělo se tak pouze subsidierně, a to zejména v určitých nebezpečných úsecích cesty, nebo v případě náhlého zneklidnění krajiny. Tato povaha průvodu vysvitne nám zvláště z některých ukázek glejtů našich obyvatel do ciziny nebo při glejtech židovských.

Listina glejtovní měla formu obvyklého v té době otevřeného listu a ukládala závazek všem úředním orgánům a obyvatelům.¹⁹⁾ Zdůraznili jsme již, že právě v obsahu listiny tkví obsah glejtu a že tudíž jen ze znění glejtu možno dovozovati, jaká ochrana byla poskytnuta a co by tudíž bylo porušením glejtu, jakož i v čem by osoba obdařená sama mohla glejt rušiti. Zajímavo jest, že čeští poslové r. 1473 ke králi polskému shledávali porušení svého glejtu i v tom, že při jednání byli Čechové viněni z kacířství.²⁰⁾ Ovšem nemusilo tu jíti pouze o osobu jedinou, viděli jsme, že obyčejně vztahoval se glejt i na celou družinu obdařeného, případně na několik takových.²¹⁾ Podle předpisu zemského zřízení vladislavského nebylo potřebí glejty, udělované takovýmto cizím úředním osobám, vyhlašovali zvláště ještě po zemi, jak bylo nutno u glejtů jiných.²²⁾

Jde nám tu ovšem výhradně o glejty, mající platnost v celé zemi, vydávané panovníkem a jinými povolanými orgány, o nichž byla již řeč. Jednotliví stavové u nás cizineckých glejtů nevydávali. Jinak bylo ovšem tomu v sousední říši, kde glejty byly privilegii přiznány zeměpánům.²³⁾ Proto také na př. poselstvo krále Jiřího, vypravené r. 1464 do Francie, vystřídalo na této cestě glejty a průvody markrabí braniborského, hraběte wítemberského, markrabí badenského, města Štrasburku a hejtmána knížete Lotrinského,²⁴⁾ nebo Jan Rožmberský r. 1467 ke krátké poměrně cestě do Pasova požaduje: »Napřed kněz legat a kněz biskup at listem slibie pod svými pečetmi za Cís. Milost za Rakušany, i všecky jeho, a zvláště kněz biskup zase za své i za město tudiez i za křížovníky.«²⁵⁾

¹⁷⁾ Mareš: Prokopa píše Praxis cancellariae, str. 67.

¹⁸⁾ AČ XI., str. 143.

¹⁹⁾ Erben-Emler: I. c. — Mareš: I. c., str. 118. U většiny těchto glejtů musili jsme se spokojiti buď s pouhými registry nebo se zmínkami v korespondenci účastníků, poněvadž originály (na př. glejt pro Matyáše v zem. archivu na mor. nebo krále Jiřího Ludvíkovi v Neuburg. Copialb. XXX 43) zůstaly nám nepřístupnými.

²⁰⁾ Palacký: Dějiny V., str. 51.

²¹⁾ Palacký: Urkundl. Beitr. Georg v. Pod., str. 191.

²²⁾ Zem. zřiz. 1500, čl. 454.

²³⁾ Uhlmann: König Sigmunds Geleit, str. 51 sl.

²⁴⁾ AČ VII., str. 430 sl. (deník poselstva).

²⁵⁾ AČ VII., str. 299.

Při této příležitosti jest ke srovnání učiniti vůbec stručnou zmínku o glejtech českých posílů i jiných význačných jednotlivců do ciziny. Pokud šlo o české obchodníky, bude zmínka učiněna na příslušném místě. O takovéto glejty obrátili se naši domácí obyvatelé buď přímo na cizí zeměpány, nebo tak činil král svým listem a to jak za soukromé jednotlivce, tak ovšem zejména za své posly. Pokud jde o přímé takové žádosti našich obyvatel, jest uvést na př. žádost biskupa Tob. z Bechyně z r. 1287 k vévodovi Jindřichu Bavorskému »de securo conductu per fideles vestros et litteras patentes latori presencium«,²⁶⁾ týkající se tedy jak skutečného průvodu, tak i glejtovního slihu, nebo žádost téhož k nejmenovanému pánu o zajištění svého kaplana »in securo conductu versus partes Austriae«. ²⁷⁾ Podobným dokladem jest i formulář listu města Prahy, adresovaného všem knížatům, hrabatům a j. s prosbou o povolení vstupu na jejich území, případně i o průvod pro pražského posla ke kurii.²⁸⁾ Výše ztamenán byl podobný případ se strany Jana Rožmberského.

Z jednotlivých disposic českých panovníků, které byly hojnější, než počiny soukromníků, jest uvést na př. list Přemysla Ot. II. z r. 1269, jímž se obrací na krakovského knížete Boleslava o průvod svých a tatarských vyslanců k ruskému knížeti Lvovi,²⁹⁾ nebo žádost Václava IV. ve příčině jakýchsi mladých šlechticů, konajících cestu po evropských dvorech,³⁰⁾ nebo i list téhož panovníka ve prospěch svých vyslanců do Italie.³¹⁾ Do téže skupiny spadá i list Václava IV., otištěný pod názvem »Promocio«, vyzývající nejmenovaného krále, aby byl přízniv určitěmu šlechtici při cestě jeho územím a jemu pomáhal v cestě.³²⁾ anebo list krále Ladislava, vyzývající všechny církevní i světské velmože o podporu a bezcelný průjezd, jakož i v případě potřeby o bezpečný průvod pro svého notáře, cestujícího do Italie.³³⁾ Ovšem u některých těchto listů, pokud jich vydatelé byli současně králi římskými, nelze stanoviti, pokud snad jde o výkon panovnického práva římského a pokud snad tedy jest v jich listech spatřovati přímý říšský glejt; ovšem mírné formy, leckdy přímo prosebně vyznívající, týkající se vyplnění těchto žádostí, spíše svědčí pouhému prostředkujícímu listu. Zato v některých listech, vydávaných takovými panovníky, jest sledovati přímé glejty pro celé říšské území, jak jest tomu na př. při disposicích Karla IV. ve věci cest do Italie,³⁴⁾ nebo ve zmíněném již glejtu Husově.

V této souvislosti jest se dotknouti i zvláštních disposic, jejichž účelem bylo usnadniti uvnitř českého státu cesty význačnějším domácím jednotlivcům, zejména královským poslům, vyslaným do ciziny. Myslíme tím t. zv. fedrovní listy, vyskytující se hojně zejména za Ferdinanda I. Obsahem jich jest příkaz všem obyvatelům, aby všemožně pomáhali osobám, obdařeným takovým listem, případně, aby jim poskytovali průvod. S takovým fedrovním listem se setkáváme na př. r. 1545 při příležitosti cesty jakéhosi král. služebníka do Polska: všem pánům, rytířům, vladykům, městům a j. jest tu adresována výzva, aby jej »za slušnú záplatu koňmi, vozmí i jiným fedrovali, jemu průvodu lidmi a

²⁶⁾ Novák: Formulář bisk. Tob. z Bechyně, str. 212.

²⁷⁾ I. c., str. 67.

²⁸⁾ Mareš: I. c., str. 67.

²⁹⁾ Novák, I. c., str. 43.

³⁰⁾ Palacký: Ueber Formelbücher II., str. 162.

³¹⁾ Schieche: Ein Schweidnitzer Formularbuch Johanus v. Neumarkt, str. 355 (Zit. des Ver. f. Gesch. Schlesiens 61.).

³²⁾ Mareš: I. c., str. 121.

³³⁾ Tamtéž.

³⁴⁾ Tadra: Summa cancellariae Caroli, str. 160. List, vyzývající k cestovní podpoře obdařeného, jest adresován »omnibus sacri imperii subditis fidelibus« a za prostředek ochrany uvádí mimo jiné »dum et quotiens ab eo super hoc requisiti fueritis, securum sibi et omnibus suis prestando conductum«. — Pedobné str. 193. — Srovn. též Tadra: Kulturní styky Čech s cizinou do válek husitských, str. 65.

poddanými dávali atd.«.³⁵⁾ Podobný list udělen téhož roku »po království Českém, markrabství Moravském, knížectví Slezském i Lužicích mistru učení pražského Janu Zahradkovi z strany shlednutí položení zemí« za účelem mapy.³⁶⁾ Za Maxmiliána počínají se tyto listy nazývatí *Pasbrief*.³⁷⁾ Že takové fedrovní listy nastoupily někde i vůči úředním cizincům místo glejtů, vysvitá z Rudolfova listu z r. 1557, oznamujícího, že ukazatel listu »do království Polského, byv nyní k nám vyslán, se zase navrácuje« a příkazujícího, aby byl proti slušnému zaplacení fedrován.³⁸⁾ Jinak ovšem znamenal list fedrovní i mnoho jiných věcí, zejména také na př. povolení k vývozu koní.³⁹⁾

Vracíme-li se ještě ke glejtům, vydávaným za hranicemi pro české posly, považujeme za nutno připomenouti, že takové glejty vydával i papež. Zejména jeho glejt, daný r. 1461 pro posly krále Jiřího, vyniká obzvláštní smluvní obšírností, vytyčiv všechny možné doby i druhy případného nebezpečí.⁴⁰⁾ O glejtu císaře tureckého pro posly Ferdinandovy se mluví při sněmu r. 1541.⁴¹⁾

Většina dokladů těchto, pouze příkladno uvedených, utvrzuje nás i s hlediska srovnávacího v tom, že pojem *conductus* užíván bývá jednak o ekvivalent glejtu v širším smyslu, jednak zvláště co pouhý průvod, tvořící pouhou eventuelní součást glejtovní ochrany, pokud ovšem nejde o prostý faktický doprovod, známý nám z listů fedrovních.

Bylo by ještě v závěru této kapitoly dotknouti se otázky, která stejně i u jiných druhů glejtů bude se vždy vtírat, proč totiž těmto jednotlivým cizincům bylo nutno či vhodné poskytnouti glejtovními sliby ochranu v zemi. A tu předem vyvstane nám na mysli bezpečnost před faktickým násilím. Jistě nelze tento moment na konci středověku a počátku novověku podceňovati, uvážíme-li zejména nedostatečnou organisaci veřejné správy, zvláště veřejné bezpečnosti. Při tom však nelze zapomínati, že bez dostatečného vlastního ozbrojeného průvodu nebylo zvykem ani ve vlastní zemi cestovati, a že tedy v případech, kde šlo o zahraniční cestu jednotlivce, takto opatřeného, byl předpoklad pro zabezpečení před násilím již dán. Vedle momentu bezpečnosti před násilím jistě i neznalost správné cesty působila při snaze o glejt, zejména pokud se projevoval skutečným doprovodem. Ovšem zde opět mohli bychom upozorniti, že síť schůdných a zejména sjízdných komunikací té doby⁴²⁾ ani zdaleka nedá se přirovnávati ke stavu dnešnímu a že tedy při téměř naprosté přirozené nepřístupnosti hraničního území, tvořeného neproniknutelnými lesy, nebylo příliš obtížno držeti se hlavních mezinárodních cest. Konečně ani zárodky pozdější vyvinuté diplomatické obřadnosti nemůžeme tu v některých případech

³⁵⁾ *Archiv min. vnitra*, R 35, fol. 7.

³⁶⁾ *I. c.*, fol. 11.

³⁷⁾ *I. c.*, R 65, fol. 280.

³⁸⁾ *I. c.*, R 94, fol. 128.

³⁹⁾ *I. c.*, R 35, fol. 12, 19.

⁴⁰⁾ *AC XV.*, str. 236 sl.: »...predictis oratoribus eorumque sociis, familiaribus et servientibus, equitibus et peditibus, usque ad numerum centum... auctoritate apostolica tenore presencium damus et concedimus plenam licenciam et securitatem ac tutum et liberum saluum conductum veniendi ad hanc agram urbem omnesque alias et singulas civitates, terras, loca, provincias et dominia nobis et sancte romane ecclesie mediate et immediate subiecta et etiam ad alia loca et dominia nobis non subiecta, quantum tamen in nobis est, libere et secure per aquam et per terram, die nocturne, cum armis et sine armis coniunctim et divisim, cum omnibus et singulis eorum salvis valisiis, bulgiis, arnesiis, argentiis, clenodiis, pannis, pecuniis, rebus et bonis quibuscunque, ibique standi, morandi et pernociandi et exinde recedendi et ad loca predicta remeandi... absque iniuria damno, molestia, offensa, noxia aut quivis impedimento...«

⁴¹⁾ *Sněmy české I.*, str. 491.

⁴²⁾ *Lippert: Sozialgeschichte Böhmens*, s. mapovou přílohou těchto původních komunikací. — *Tadra: Kulturní styky Čech s cizinou*, str. 18—29. — Mimo to řada celkových pojednání (Jireček, Hraše, Peiskr a j.), jakož i monografií, věnovaných jednotlivým cestám.

popřít, uvážíme-li v žádostech o cestovní zabezpečení se opakující obraty »quia regem decet«,⁴³⁾ nebo »honorifice, sicut decet« a j.⁴⁴⁾ Avšak jednu věc jest nutno vziati mezi všemi těmito okolnostmi zvláště v úvahu. Jest jí právní postavení cizincovo na území celku jiného, zejména pokud jde o nárok na ochranu osoby a jmění. Nárok takovýto nebyl totiž v dobách, o něž nám jde, ani zdaleka atributem každého jednotlivce. Vždy musil proň býti speciální titul. Budeme míti příležitost věc ještě blíže objasnit, zde pouze stručně upozorňujeme, že titulem tím bylo přátelství čili mír vůči okolí.

Přirozeným zdrojem tohoto stavu míru byla příslušnost k téměř dědičnému pánu i přes to, že v dobách mimořádných rozhodovala tu i jiná hlediska, jako na př. členství různých mírových jednot, landfrýdů a j. Proto nebyl právní ochrany účasten cizinec a považoval se za přirozeného nepřítel. Pokud i uvnitř země u jiných osob nastávala dočasná či trvalá ztráta míru ať všeobecně či jen ve vzájemném jich poměru a pokud tyto stavy dotýkají se glejtů, bude objasněno na příslušném místě. Přístup do země byl cizinci zabraňován a jen na vlastní nebezpečí mohl se tam odebrati. Důležitým dokladem tohoto stavu u nás jest listina, datující se kol r. 1146, podle níž existovali »homines, qui vulgo ztras (stráž) appellantur, quorum erat officium quandam viam custodire, ne cui per eam sine speciali mandato principis pateret transitus terram Bohemiac ingrediendo vel exundo«.⁴⁵⁾ Podobným dokladem jest i list českého vévody biskupa Jindřicha, jímž kol r. 1195 povoluje bratrstvu kláštera waldsaského »liberum ... egressum atque introitum«.⁴⁶⁾ Že tu nejde snad o finanční stránku věci, vysvitá ze samostatného ustanovení finančního rázu v této listině.

Ovšem stav zásadní bezprávnosti cizinců mohl býti měněn způsobem umělým. Dělo se tak hromadnými privilegii panovnickými, nebo pomocí mezinárodních smluv, které od nejdávnějších dob v životě národů počaly blahodárně působiti. Mír a přátelství rozšiřovalo se tak i na příslušníky cizí,⁴⁷⁾ avšak pomíjelo opět v obdobích, když důvody politické dočasně obnovily nepřátelství.

Ža takového stavu věci spatřujeme v žádostech cizinců o glejty a v jich udělování více, než péči o zabezpečení před faktickým násilím. Můžeme tvrditi, že glejt, poskytovaný takovýmto cizincům, měl především důležitý význam jakožto jedna z forem, jimiž bylo poskytováno povolení vstupu do země a s tím související účast na právní ochraně osobě, která pro své přirozené nepřátelství této účasti postrádala. Odtud také slovní obraty »quod per terminos nostros venire poterit«⁴⁸⁾ a j., vyskytující se v textu glejtovních slibů. Nad jiné cenným dokladem zůstává nám tu pro náš názor list Jana z Pernštýna, vytýkající r. 1539 králi Ferdinandovi jako těžký přečin proti právu země, že dovolil, aby se v Plzni bez glejtu sjela říšská knížata. Taková věc se prý nikdy neděla, nýbrž »si quis eorum in Bohemiam iter facere statuerat, publica fides seu salvus conductus ei dabatur et sine publica fide non proficisceretur«.⁴⁹⁾ Ferdinand, zdůrazniv druhou stránku glejtu, odbyl upozornění poukazem, že jest jen ke cti země, když odvažují se do ní cizí knížata i bez glejtu.⁵⁰⁾ Jak bezohledně mohlo se postupovati proti osobě, tímto způsobem nezabezpečené, vysvitá z listu krále Vladislava z r. 1478, vybízejícího kutnohorské, čáslavské a chrudimské, aby číňali na Matyášova posla a pobrali mu listiny.⁵¹⁾ Podobného druhu jest i list Rudolfa II. o tom, že jím nebyl dán nijaký rozkaz k chytání poslů a kurýrů

⁴³⁾ Friedrich: Cod. diplom. I., č. 96.

⁴⁴⁾ Erben-Emter: Regesta II., str. 464.

⁴⁵⁾ Friedrich: l. c., str. 164. — Obtížnost výkladu této listiny konstatuje Kalousek: O újezdě libickém. (Památky archeol. a mistop. X)..

⁴⁶⁾ Friedrich: l. c., č. 356.

⁴⁷⁾ Stieber: České státní smlouvy, str. 153 sl.

⁴⁸⁾ Erben-Emter: Regesta II., str. 464.

⁴⁹⁾ AC XX., str. 84 sl.

⁵⁰⁾ l. c., str. 91 sl.

⁵¹⁾ AC VI., str. 91.

polských.⁵²⁾ Že na druhé straně spřátelení cizinci ve vzájemném styku glejtů nepotřebovali, vysvítá z listu krále polského Kazimíra z r. 1474, odpovídajícího vyslancům saským na žádost o glejt, že jako radové spřáteleného mocnáře glejtu nepotřebují.⁵³⁾ Ovšem naprosté důslednosti ani zde, jako v jiných oborech našeho dřívějšího právního života, nebylo. Shledáváme se často s cizineckými glejty, zejména našich příslušníků do ciziny, které jsou požadovány i v době nezkaleného přátelství, nebo které se dokonce v přátelských smlouvách vymíní.⁵⁴⁾ Za takových okolností ovšem možno v glejtu spatřovati pouze utvrzovací prostředek, omezující se obvykle na lhotný průvod, tedy glejt v užším smyslu.

Již v závěru této kapitoly jest konečně upozorniti na to, že cizinecké hledisko aplikováno bylo zejména v mimořádných dobách, i uvnitř státu, mezi samotnými jeho příslušníky.⁵⁵⁾ Pokud z takových poměrů vznikly glejty, objasníme v samostatné kapitole.

§ 5. Ochrana cizích kupců a zboží.

Zmínili jsme se již, že cizí kupci zaujímalí mezi ostatními cizinci druhou hlavní skupinu vedle osob úředních. V dokladech o styku s nimi shledáme se opět s četnými královskými glejty a jejich latinskými nebo německými ekvivalenty.

Ač tyto doklady nemůžeme sledovati do doby nejstarší, mluví se o glejtu cizích kupců již ve stol. XIV. jako o starodávném zřízení. Míjíme tu zejména list Jana Lucemb. z r. 1326, v němž slibuje norimberským kupcům »per terram suam universam transcutibus, sive per aquam sive per terram tutum et securum iter, transitum mercium liberum et conductum, mediantibus solum theloneis ab antiquo et conductibus a tempore regum antiquorum institutis ab eisdem, prout consuetudo est, solvendis.«⁵⁶⁾ Podobně činí Karel IV. r. 1349 ve prospěch kupců ze zemí vévody bavorského⁵⁷⁾ a r. 1363 ve prospěch lidí falckrabí Ruprechta.⁵⁸⁾

S druhé strany i za hranicemi shledáváme řadu takovýchto dispoic ve prospěch obchodníků českých. Tak na př. r. 1303 vévoda Rakouský Rudolf přijímá »in protectionem et conductum« pražské kupce, cestující jeho zemí do Benátek,⁵⁹⁾ nebo r. 1327 Jindřich, biskup tridentský, slibuje opatřiti obyvatele Čech, Polska a Moravy »seculo conductu.«⁶⁰⁾ Zejména velmi instruktivním dokladem jest nám tu list vévody bavorského a falckrabí rýnského Jana z r. 1406, potvrzující přátelství (fridd) s obyvateli plzeňskými a slibující bezpečnost v jejich zemích, s předpokladem »daz sy zoll und mautt sollend geben und geleitt nemen als gewonlichen ist«. Právní význam glejtu dokumentuje tu sankce, že nikdo nemůže býti viněn za to, utrpí-li cokoli obchodník, cestující bez glejtu.⁶¹⁾ Totéž vysvítá z listu purkrabí rožmberského, oznamujícího, že lidem jeho pána byly vzaty v Dol. Rakousích dva vozy, poněvadž přes jeho příkaz dali se na cestu bez glejtu.⁶²⁾ Z dokladů jest však viděti, že i s glejtem stávala se našim příslušníkům v cizině škoda. Tak na př. r. 1495 stěžuje si Jan ze Švamberka nejvyššímu purkrabí a zemskému hejtmanu, že jeho služebníku

⁵²⁾ *Sněmy české* V., str. 165.

⁵³⁾ *Palacký: Dějiny* V., str. 60.

⁵⁴⁾ *Stieber: I. c.*, str. 155.

⁵⁵⁾ *Stieber: Dějiny soukr. práva ve stř. Evropě* I., st. 18.

¹⁾ *Erben-Emler: Regesta dipl.* III., č. 1395.

²⁾ *Stieber: České státní smlouvy* I., str. 155.

³⁾ Tamtéž.

⁴⁾ *Palacký: Ueber Formelbücher* I., str. 323.

⁵⁾ *Erben-Emler: I. c.* III., č. 1244.

⁶⁾ *Celakovský: Codex iuris municip.* II., str. 1061.

⁷⁾ *AC* X. str. 10.

se stala škoda »za glejtem v zemi kněze Albrechta Mnichovského« a že nápravy nelze docílit; žádá, aby škoda byla nahrazena cestou diplomatickou, t. j. při chystaném sjezdu se jmenovaným knížetem.⁹⁾ Podle zemského zřízení i dřívějších sněmovních usnesení nesměl se totiž nikdo domáhati za hranicemi své-mocné svého práva, nýbrž mohl tak učiniti pouze prostřednictvím krále⁹⁾ nebo purkrabího.¹⁰⁾

Bližší poznatky o glejtech cizích kupců vysvitnou nám z dokladů, týkajících se finanční stránky těchto glejtů. V listinách od XIII. stol. počíná býti totiž užíváno terminů, označujících glejt, i pro určitý poplatek. Tento dvojitý význam nejlépe vysvitá z citovaného listu Jana Lucemburského z r. 1326, jímž slibuje jmenovaný král »conductum« pod podmínkou »conductibus solvendis«. Daleko více dokladů shledáváme však v listech, v nichž subjekty nejsou již cizinci, nýbrž jednak lidé domácí, jednak obchodníci vůbec bez udání původu. Tak v listě Přemysla Ot. II. z r. 1266, potvrzujícím svobody chebské, zrušují se »thelonea... pariter et conductus«, bez oprávnění zavedena, a to při příležitosti celkového osvobození chebských od cel.¹¹⁾ Chebsko, připojené tehdy právě po prvé k českému státu, nelze již považovati za cizinu. Mezi cizími a domácími obchodníky není rozlišováno v listě Václava IV. z r. 1383, přemístujícím »conductum, vulgariter gleyt dictum, alias in Mendico solvi constitutum«, do Plzně; ustanovuje se pouze všeobecně, že tento poplatek mají platiti obchodníci, ubírající se z Rakous přes České Budějovice.¹²⁾ Že názvu glejt neužíváme i přes nedostatek českých listin bezdůvodně, potvrzuje nad jiné jasněji tento doklad. Podobně nerozlišuje mezi cizími a domácími kupci též panovník v listě z r. 1382, kde určuje obchodníkům, přicházejícím důležitými cestami od Tachova, Přimdy a Teplé, nucený směr přes Stříbro s výslovnou výhradou, že tímto opatřením nemá býti ublíženo »theloneis et conductibus nostris et successorum nostrorum«¹³⁾ Opět s chebským privilegiem máme tu co činiti r. 1398, kdy povoluje Václav IV. chebským kupcům volný obchod po království s výjimkou »das sie gewonliche maut, zolle, gabe und geleite richtin sollin«.¹⁴⁾ Náš poplatek doložen jest v textu německém. Uvážíme-li, že v této době Chebsko opět náleželo k českému státu, jde tu o doklad z oboru postavení obchodníků domácích. Naproti tomu opět se neudává, jde-li o kupce cizí či domácí, v privilegiu téhož panovníka z r. 1400, zavádějícím nucenou cestu obchodníků vinem přes Prahu, a to za tím účelem, aby prý netrpěla škoda »zollen, mauten, geleyten und ungelt«.¹⁵⁾ Výslovně však na domácí kupce vztahuje se list krále Jana z r. 1341, potvrzující občanům Nové Plzně »ut ipsi cives et incole dicte civitatis de vinis, pannis et universis mercibus eorum, que, quos et quas per Tust (Domažlice), Přeimberk (Přimda) et Tachoviam ad dictam civitatem duxerint et in ipsa civitate propinare, sartire et vendere voluerint, nullum penitus conductum et theloneumolvere debeant«.¹⁶⁾ Sem spadá i list téhož panovníka z r. 1342, povolující nově založenému řádu Kartuziánskému »ut omnia et singula, quae dictis fratribus pro potu, cibariis et quibus libet eorum victualibus undecunque adducuntur, in omnibus theloneis, civitatibus et oppidis ac ubique alias ab omnibus theloneis, conductibus et ungeltis tam in Boemia quam in Moravia libera esse debeant et exempta«.¹⁷⁾

⁹⁾ AČ XV., str. 71.

⁹⁾ Zem. zřiz. 1500, čl. 550.

¹⁰⁾ AČ VI., str. 386.

¹¹⁾ Čelakovský: l. c. II., str. 52.

¹²⁾ l. c., str. 741.

¹³⁾ l. c., str. 749.

¹⁴⁾ l. c., str. 918.

¹⁵⁾ l. c. I., str. 183.

¹⁶⁾ Erben-Emler: l. c. IV., č. 975.

¹⁷⁾ l. c., č. 1038.

Dříve, než pokusíme se o konečný závěr, musíme připojit ještě některé doklady o tom, jaké jiné dispoice podnikali panovníci našim poplatkem. Tak zastavuje r. 1343 markr. Karel Křivoklát »cum conductu et suis iuribus ac utilitatibus ad dictum castrum spectante«,¹⁸⁾ nebo podobně r. 1325 dává Jan Lucemburský Petrovi z Rožmberka za dluh 400 kop grošů do zástavy »conductum aut alio quocunque censeatur nomine« na cestě z Plzně do Žebráku.¹⁹⁾ Podobně zastavuje týž panovník r. 1349 Domažlice »cum conductu et theloneo«. ²⁰⁾

Jde-li nyní o posouzení povahy těchto glejů, nepůsobí naše doklady pochyb v tom směru, že máme tu co činiti s glejtem v jeho původním a nejužším významu, totiž s hmotným cestovním průvodem, zabezpečujícím před faktickými násilím na cestách. Tomuto stavu odpovídala ostatně i celková situace cizích obchodníků. Pokud se totiž týče jejich právní ochrany, jakož i povolení vstupu do země, byla tato věc řešena od nejstarších dob hromadně buď jednostrannými panovnickými privilegii, která by bylo možno považovati za jakýsi kolektivní glejt ve smyslu širším, nebo vícestrannými smlouvami mezinárodními. Příklady i rozbor takovýchto smluv podává Stieber.²¹⁾ Proto nebylo tu potřeby individuálních slibů této ochrany, jakými byly právě glejty v širším smyslu, udělované úředním osobám. Na druhé straně však jednotliví kupci, i když se snad sdužovali v hromadnější výpravy, neměli dostatek prostředků k tomu, aby se mohli zaopatřiti na celé své dlouhé cesty ozbrojenými průvody, zabezpečujícími před faktickým násilím. Proto právě příslibovali jednotliví panovníci v listech, jichž ukázky jsme viděli, ať již samostatně nebo právě ve spojení s rámcovým poskytnutím právní ochrany, že takové o průvody budou cizím kupcům poskytovat. Ovšem za úkon tento bylo nutno odváděti určité poplatky.

U nás bylo poskytování těchto průvodů i příjem průvodních poplatků zprvu právem panovníkovým, spojeným s určitými místy. Místa tato nebyla snad jen na hranicích, nýbrž i uvnitř země, a měla přikázány určité úseky, jak vysvítá z citované již zmínky o průvodním poplatku z Plzně do Žebráku. Ze funkcemi, s tím spojenými, byli pověřeni zvláštní orgány, vyplývá rovněž z citovaného již listu Janova z r. 1342, v němž adresuje se příslušný rozkaz mezi jiným i »omnibus conductoribus«. Ze tu však byly míněny pouze královské orgány, nelze tvrditi, poněvadž jsme již na dokladech ukázali, jak panovnickými dispoicemi původní výhradně panovnické právo přecházelo na subjekty jiné. To se dělo nejen snad soukromoprávními dispoicemi ve věci starých průvodních míst, nýbrž i zřizováním a obdařováním míst nových.

Z dokladů, zdůrazňujících téměř všude pouze práva, z těchto glejtů plynoucí, zejména tedy příjem příslušných poplatků, a nikoli také povinnosti vůči obchodníkům,²²⁾ lze souditi, že skutečný průvod ani vždy poskytován nebýval a že mnohde pouze poplatek, tak nazývaný, svědčil dřívější povinnosti. Pokud však se hmotné průvody opatřovaly, domníváme se, že služba tato byla povinností okolních královských poddaných a tvořila součást zemského břemene, zvaného provod.²³⁾ Kde však oprávněný subjekt byl jiný než panovník, musil sám své lidi »s glejty posílati«, jak rozsouzeno r. 1498 na soudě komorním v rozepři mezi loketskými a Šliky. Loketští tehdy namítali, »že by pán nové glejty zamyslíl a že povinni nejsou těch provázeti, poněvadž pán od nich užítky beře«. ²⁴⁾ Moment faktické ochrany pravděpodobně také způsobil, že kritériem pro průvodní poplatek stalo se vůbec zboží, po cestách dopravované, bez ohledu na to, zda obchodovali jím cizinci nebo osoby domácí.

¹⁸⁾ I. c., č. 1291.

¹⁹⁾ I. c., III., č. 1148.

²⁰⁾ Čelakovský: I. c. II., str. 431.

²¹⁾ Stieber: I. c., str. 155 sl.

²²⁾ Srovnej i Lippert: Sozialgeschichte Böhmens, str. 66.

²³⁾ Friedrich: Codex diplomaticus II., str. 204.

²⁴⁾ AC X., str. 502.

Zbývala by ovšem v zájmu úplnosti ještě otázka, zda a čím se tento poplatek lišil od cla. Čelakovský uvádí ho sice na jednom místě²⁵⁾ jakožto latinský ekvivalent pro clo, avšak jinde pod heslem průvod uvádí: clo neb meito průvodné, plat za průvod kupeců conductus, gleyt, geleite.²⁶⁾ Při veškeré hojnosti pleonasmů, v nichž si libují listiny příslušných dob, nemůžeme bez spolehlivého dokladu usuzovati, že by termíny conductus, theloneum, někdy i ungeltum (v něm, textu podobně), soustavně vedle sebe v listinách kladené, znamenaly vždy jedinou věc, i když jsme si vědomi toho, že vedle conductus užívány byly pro průvodní poplatky i jiné názvy, jak vysvítá z dotčené již zmínky »quocunque censeatur nomine« v zástavní listině Jana Lucemburského z r. 1325.

Vše vysvětlujeme si tak, že kupecké poplatky, na různých místech vybírané, měly různý historický podklad a proto podržovaly i různé označení. Někde převládal moment průvodu a pak i poplatek podržel toto jméno, jinde pouhá dávka za poskytnutou právní ochranu bez jakékoli protislužby odváděná, udržovala všeobecně obvyklý název clo. Jest totiž souhlasiti s názorem, že clo jest dávka, vybíraná právě za poskytnutí právní ochrany čili míru.²⁷⁾ Když pak panovník zamýšlel v jakékoli své všeobecné dispozici postihnouti takovéto dobové i místní různosti, užil všech vyskytujících se termínů. Pokud však několik různých termínů jest používáno i při listech, týkajících se téhož místa, jak děje se na př. u Domažlic, kde se mluví o »theloneum et conductus«, nelze naléztí jiného výkladu, než že jde tu o listinnou opatrnost, jejímž výrazem spíše by byla spojka »aut«. Neboť nenalézáme nikde dosti jasného dokladu toho, že by na př. v Domažlicích bylo placeno clo a mimo to průvodní poplatek.

Jinak, zejména později, zůstal pojem clo vždy značně širokým označením poplatků a dávek nejrozumnějších, nemajících nic společného ani s právní ochranou, ani s průvodem. Tak zaujal v sobě i různé poplatky vývozní, připomínané u nás dosti záhy na př. při vývozních clech z koní,²⁸⁾ nebo i různé poplatky za použití cest, dlažby, mostu a pod., zejména ve prospěch měst ustanovované. Za Ferdinanda I. pohlíží se pak na clo vůbec jako na příspěvek k udržování cest, jak vysvítá z listu zmíněného panovníka z r. 1562, vybiřejícího k opravám cest »poněvadž cla a meyta proto vysazena jsou a clo se proto dává a bere, aby se cesty tak opravovaly a držely, aby lidé, kteří clo a meyto dávají, bezpečně a dohře projížděti mohli, v živnostech svých hindrování pro zlé cesty nebyli a tak s koňmi i s vozy, jak se děje, v blátě netonuli a nevázli.«²⁹⁾

Příznačným dokladem, uvádějícím pojem cla v souvislost s glejtem, byl i druhu zcela jiného, jest okolnost, že clem nazýván jest podle Wintera³⁰⁾ r. 1547 v rukopise budišinském i poplatek z glejtů židovských, o nichž bude blíže promluveno.

§ 6. Královské glejty židovské.

Postupujeme-li podle osob, glejtem obdařených, přicházíme k židům jakožto další skupině, v níž se královské glejty hromadně vyskytují. Avšak právě jako v kapitolách předchozích, i zde můžeme své poznatky čerpatí pouze z jednotlivých dochovaných dokladů právní praxe v českém státě, aniž bychom v tehdejších zákonodárných dílech našli uspokojivé poučení.

Usnesením zemského sněmu z 12. září 1541,¹⁾ kterážto usnesení nebylo ja-

²⁵⁾ Čelakovský: l. c. I., str. 745 (rejstřík): Cla, meita, thelonea, muta pedagia, mugaria, tributa, conductus, dacia, gabelle, czolle, maute, geleite.

²⁶⁾ l. c. II., str. 1263.

²⁷⁾ Kapras: Právní dějiny II., str. 74. — Lippert: l. c., str. 85.

²⁸⁾ Palacký: Ueber Formelbücher II., str. 133. — Emler: Reliquiae tab. terrae II., str. 334.

²⁹⁾ Archiv min. vnitra, R 65, fol. 93.

³⁰⁾ Winter: Kult. obraz čes. měst I., str. 172.

¹⁾ Sněmy české I., str. 493.

kýmsi nedopatřením zapsáno do desk a proto teprve v souvislosti s dalším sněmem jest zaregistrováno.²⁾ přijata byla královská proposice, žádající, »aby všichni židé z království Českého vypovědění byli a čas jistý jim se imenoval a přidal, v kterémž by slušné své věci sjednali, dluhy vyupomínali, a v tom času bezpečně s životy, statky, ženami a dětmi svými, kteříž by se nedali okřtiti, z království Českého a jiných zemí vystěhovati se mohli.«³⁾ Ač oním »jistým časem« měla býti lhůta do sv. Martina (11. XI.), tedy necelých dvou měsíců, použil král své moci a udělil všem židům glejt do sv. Jiří (24. IV.), o čemž se dovídáme z jeho listu z r. 1542, nařizujícího »nejprv do sv. Jiří aby se k nim vůbec, poněvadž glejt krále JMti mají, pokojně všichni chovali... pod nemilostí královskou.«⁴⁾

Tímto činem učiněn byl počátek celé řadě dalších disposic tohoto druhu. Prvá z nich obsažena byla v témže listě Ferdinandově a týkala se osmi židovských osob, kterým udělen glejt na další rok, aby iménem všech židů mohli obstarati vyupomínání dluhů, na něž vždy klade se zvláštní důraz. O ostatních židech znovu bylo usneseno na sněmu 4. května 1542, aby se pod ztrátou hrdla vystěhovali, »kromě těch, kteříž od JMKr. až do sv. Jiří nejprve příštího glejt sobě daný mají a ti aby zejména poznamenáni a vůbec všem vyhlášení a oznámení byli, a to pro vyupomínání dluhův, též pro zaplacení, komuby co povinni byli.«⁵⁾

Dalšími kroky panovníkovými byl počet židů, takto glejtovaných, rozmnožen na 30 a glejt jich označen r. 1544 Ferdinandem jako »glejt náš královský bezpečný a dokonalý před mocí ku právu.«⁶⁾ Moment povolení pobytu a ochrany ustupuje v tomto názvu do pozadí před okolností, že glejt tento opravňoval k jednáním před soudy, jakož i k nejrozmanitějším disposicím soukromoprávním. To vysvětluje jednak z bližšího vymezení glejtu, totiž, »aby v království Č. bydleti, dluhův vyupomínati, domy prodávati a to, což jest židům... pobráno, zase dosíci mohli...«, jednak z dalšího obsahu zmíněné listiny, kde se prodloužení glejtu odůvodňuje tím, že »morní rána roku minulého téměř po všem království českém byla, takže práva a soudové telidaž pruochodu svého neměli a svrchlupsaní židé k dluhům svým, kteréž u křesťanů a zase křesťané u židů mají, všech těchto časův přijíti a vyupomínati nemohli«.

Do téže doby spadá celá řada královských glejtů jednotlivcům, udělených tu lékaři židovskému na 9 měsíců za tím účelem, aby mohl hojiti purkrabího kraje hradeckého,⁷⁾ tu opět všem židům slezským, opolským a ratibořským »bis auf unser genedigst Wohlgefallen und Widerruften unser frei Sicherheit und Gleitt vor allem Gwalt zum Recht« s podmínkou, »dass sie sich daneben auch gleittlich und friedlich verhalten«,⁸⁾ nebo glejt před mocí ku právu na 3 měsíce všem židům, majícím soud o statky, pobrané jim ve vsi Bílenci.⁹⁾ Podobně udělen glejt od 25. VII. 1544 do 23. IV. 1545 jistému židu z Chomutova, proložte byl oloupen na silnici, aby se mohl domoci práva,¹⁰⁾ nebo celá řada jiných glejtů, označených vesměs jako glejty před mocí ku právu.¹¹⁾

Důležité jest svým zněním i další prodloužení glejtu dosavadním židům o 1 rok opět do sv. Jiří, provedené listem Ferdinandovým z 1. III. 1545, odvolávajícím se na souhlasné usnesení sněmu. Usnesení to se stalo 7. ledna téhož

²⁾ I. c., str. 541.

³⁾ I. c., str. 493.

⁴⁾ Bondy-Dvorský: K historii židů I., str. 321.

⁵⁾ Sněmy české, I., str. 541.

⁶⁾ Bondy-Dvorský: I. c., str. 332.

⁷⁾ I. c., str. 333.

⁸⁾ I. c., str. 344.

⁹⁾ I. c., str. 333.

¹⁰⁾ I. c., str. 334.

¹¹⁾ I. c., str. 339 sl.

roku.¹²⁾ Ve zmíněném listě sluší zdůraznit zejména výzvu »všem úředníkům, obyvatelům a poddaným ze všech stavuoch král. Č.«, aby »vejš jmenované židy při tomto glejtu před mocí ku právu a zvláštnímu bezpečství a ochraně naší královské jměli ... aby židé v zemi bydleti, jezdit i domy židovské zpečetiti, i to, co jest židům v Žatci a Litoměřicích pobráno, zase dosíci mohli«. Vidíme tu opět kasuistické vypočtení toho, co tento glejtovní list zaručuje. Upozorniti nutno i na doložku, »aby všichni ti židé ... všelijak glajtovně a pokojně se zachovali«. ¹³⁾ Jinak formulována jest funkce glejtu, daného v červenci téhož roku židu Abrahamovi a jiným, kde ukládá se všem obyvatelům, aby jej »při tomto glejtu před mocí ku právu měli, drželi, svobodně jemu v městech pražských, jako i jiným židům, kteříž od nás (krále) gleitt mají, bydleti dopustili a neporušitelně zachovali«. ¹⁴⁾

Dosud nebyla ve zmíněných glejtech ustanovení o poplatku. To se stalo v dalším listě ze 30. IX. téhož roku, na pergamentu vydaném, v němž židovský glejt dán byl s platností tříletou s roční dávkou 300 kop grošů. ¹⁵⁾ Na tento glejt odvolávají se pak další, udělované téhož roku dalším skupinám židů. ¹⁶⁾ V téže době provedeno však bylo podle Wintra sčítání všech pražských židů a vydán jim obecný glejt, r. 1549 obnovený, s ročním poplatkem 500 kop. ¹⁷⁾ Znění tohoto glejtu však v registrech královských z tohoto roku, chovaných v archivu min. vnitra, jsme nenalezli. Na obecný glejt odvolává se pak r. 1546 Ferdinand, hroze židovským starším, kteří byli podle dřívějšího příkazu pověřeni správou židů, »jestližby kterého žida mezi sebou, ježto by glejtu neměl (tedy nového), trpěli a o tom neoznámili, tehdy že jim glejt náš obecný daný vyzdvihnouti a spolu s jinými z Prahy všechny vyhnati rozkázati ráčíme«. Rovněž se děje podobná zmínka téhož roku při glejtu židům kolínským, jenž trvati má »jako ten glejt obecní« s týmiž výminkami. ¹⁸⁾ Přes to, že se sněm r. 1547 opět usnesl, aby židům byly glejty vypověděny do sv. Havla, ¹⁹⁾ nenalézáme dokladu o tom, že by toto usnesení bylo respektováno.

Celý tento pochod měl být ukončen r. 1557 listem z 27. VIII., ve Vídni daným, jímž Ferdinand, připomenuv, jak »časů předešlých«, t. j. r. 1541, sněmovním usnesením byli židé vypovězeni, avšak pod glejtem s roční výpovědí na dále v zemi ponechání, vyslovuje tuto svoji vůli: »I nechtíce vás dýleji v království našem Českém a zemích, k němu příslušejících, trpěti, vám glejt náš, kterýž jsme vám dáti ráčili, tímto listem našim vypovídáme«. ²⁰⁾

Avšak ani tentokrát nenastal konec pobytu židů v Čechách, což pravděpodobně ani nebylo zamýšleno. Dán byl pouze podnět k celé řadě nových žádostí židů o další povolení pobytu, a to pod záminkou »aby své dluhy na křesťanech, poněvadž s nimi před soudem komorním a purkrabským i při právech městských o ně činíti mají, vyupominati mohli«, jak píše císař Ferdinand r. 1558 arciknížeti Ferdinandovi. ²¹⁾ A glejty opět počaly se vskutku množit. Tak v listě z téhož roku oznamuje císař Ferdinand, že udílí židům do sv. Jiří »přiročí lhuotu a glejty ve věci dluhů« a pod. Mnozí židé se sice vskutku vystěhovali, jak vy-

¹²⁾ *Sněmy české* I., str. 613. Přijatý artikul zní: »Item což se židův dotýče, Jeho Milost Královská tomu počtu osobám, kteréž prve od Jeho Milosti glajt v městech pražských mají, ještě glajtu do roka pořad zběhlého přidávati a v tom času vůli své další stavům strany týchž židův, čímž se spraviti budou moci, oznámiti ráčí.«

¹³⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c., str. 339 sl.

¹⁴⁾ *Archiv min. vnitra*, R 35, fol. 22.

¹⁵⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c. I., str. 347.

¹⁶⁾ *Archiv min. vnitra*, R 35, fol. 49, 50 51, 64.

¹⁷⁾ *Winter*: Kult. obrazy č. měst I., str. 207.

¹⁸⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c., str. 371.

¹⁹⁾ *Sněmy české* II., str. 156.

²⁰⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c. I., str. 403.

²¹⁾ I. c., str. 409.

²²⁾ I. c., str. 412.

svítá z glejtu před mocí ku právu, daného židu Josefovi z Prahy, bydlícímu v Mantui »aby své věci v Čechách vyříditi mohl.«²³⁾ avšak řada jich stále v Praze zůstávala, jak viděti z listu z r. 1560, jímž přidává se glejtu do roka všem židům v Čechách zůstávším, »však na ten způsob, aby v tom času všecky své a jiných židův věci a dluhy, o kteréž v král. Č. s kým činiti mají i domy své jakž mohů prodali a to vyřídili.«²⁴⁾ nebo z dalšího listu z r. 1561, jímž se rozhodl Ferdinand zbylým židům ještě »glejtu a neholižto přiročí přidávati od datum recesu tohoto do 4 neděl.«²⁵⁾ Termin přiročí byl již na příslušném místě zaznamenán. Podobně se děje všeobecně i individuálně dále, na př. roku dalšího na počest korunovace Maxmilianovy²⁶⁾ a jinde;²⁷⁾ že se tento stav stal trvalým, jest viděti z podání měst pražských z r. 1602 k Rudolfu II., konstatujícího, že »od téhož sněmu a mandátu v dotčeném 42. létu (1542) vyšlého oni židé na přidání lhůty a glejtu až do léta 67. i dále až posavad zůstávali a zůstávají.«²⁸⁾

Pokud jde o otázku, jaký byl právní či faktický důvod židovských glejtů, vysvětlí odpověď ze shromážděných dokladů. Židé, bydlící v zemi na podkladě jednotlivých panovnických disposic, ať již všeobecných nebo zvláštních, zbavení byli usnesením sněmu této další možnosti a tím i právní ochrany v zemi. Pokud tedy zamýšleli zde nadále zůstat, ať již za jakýmkoli účelem, nejvíce ovšem za příčinou likvidace svých soukromých věcí, bylo potřebí je ochrániti před všelikou beztréstnou svémocí, již jinak by byli vystaveni. To se dělo právě panovnickými glejty.

Máme tu tedy co činiti se stejným zievem, jež jsme zaznamenali při glejtech cizineckých, že totiž se pojem glejtu odpoutal od původního průvodu, stav se označením pro nejrůznější poskytovanou ochranu. Jde tu tedy o glejt v nejširším smyslu. Působnost jeho bývá, jak jsme shledali, buď výslovně vytyčována popsáním konkrétní situace, nebo prostým označením glejtu jakožto glejtu před mocí ku právu. V tomto názvu, s nímž se ještě blíže setkáme, jest již pojmově naznačen rozsah působnosti takového glejtu. Vidíme, že ide tu o ochranu před zmíněnou již beztréstnou mocí, které byli bezprávní židé vystaveni. Tato ochrana týká se pak buď pouhého pohybu, nebo zvlášť umožnění bezpečného rozprodeje majetku, případně i bezpečného dovolání pomoci soudní ve věcech dluhů a jiných závazků. Že ovšem tu nejde o jakékoli zabezpečení před soudními rozsudky, jak se v literatuře běžně na glejty, udělované k soudům, pohlíží, podává se nejjasněji z toho, že glejtovaní židé, pokud mají co činiti před soudem, vystupují v našich případech jako žalobci nebo strany v řízení nesporném.

Vlastní cestovní průvod, jenž nevymizel, nazýván jest pak pouze průvodem. Vysktuje se však jen jako příležitostná součást glejtu v širším smyslu, jak vysvětlá na př. z Ferdinandova listu, rozeslaného r. 1557 po krajích ve věci vypořádání židů. »abv ve stěhování židům nebulo ublíženo, poněvadž ještě v glejtu našem královském se stěhovati budou«, něbrž abv je všichni »pruovodem i jinak fedrovali.«²⁹⁾ Totéž se stalo již i při prvním vypořádání r. 1541, kdy přikázáno bylo Pražanům, abv se postarali stěhujícími židům o dostatečný průvod až na hranice. Z případů, kdy totiž byli židé na cestě ze země pobiti a oloupeni.

²³⁾ I. c., str. 429.

²⁴⁾ Archiv min. vnitra, R 50, fol. 229.

²⁵⁾ Bondy-Dvorský: I. c. I., str. 450.

²⁶⁾ Sněmy české III., str. 157.

²⁷⁾ Registra české kanceláře z té doby obsahují mnoho takových glejtů. Z nich uvádíme jen na př. glejt, daný králem židu Jakubovi lékařovi na jeho žádost »ponevadž z království Českého jinam jezdvá a lidem lékařstvím posluhuje obvychem iemu obzvláštní glejt a bezpečenství naše, kteréž bv při srbě nesiti mohl dáti ráčili (R 50, fol. 230) nebo přidání glejtu židovce Sáfe na dva měsíce »abv mohla při právě svú věc z strany zamordování muže jejího k místnému konci přivésti.« (R 65, fol. 56).

²⁸⁾ Sněmy české X., str. 314.

²⁹⁾ Bondy-Dvorský: I. c. I., str. 404 sl.

vysvítalo, že pouhé písemné zabezpečení, byť i formou glejtu udělené, nedovedlo vždy ochránit židy proti veřejnému mínění, nešťatlivému se vůči nim ani porušení královského glejtu.

Pokud by se ještě blíže týkalo vlastního vydávání takovýchto glejtů, shledali jsme ze vzájemných akcí sněmu i panovníka, že toto oprávnění stále zůstává v rukou panovníkových, byť i bylo určité spolupůsobení ponecháno sněmu nebo královské radě.

§ 7. Královské a zemské glejty politickým odpůrcům.

Opět dobou značně starší musíme počítati, pátrající v další skupině glejtů, příbuzných svým pojetím s glejty cizineckými. Myslíme tím na hojně případy glejtů, udělovaných českými panovníky nebo jinými dočasnými představiteli moci ve styku s vnitrozemskými politickými odpůrci.

Celou řadu takovýchto glejtů čerpáme již ze známých bojů krále Václava II. s vnitřními odpůrci koncem stol. XIII. S hlediska vzájemného poměru hmotného průvodu a listu glejtovního jest tu nejzajímavější sdělení Václavovo z r. 1284 zvíkovským purkrabím a jiným členům protivné strany »quod reverendo patri episcopo... commisimus... ut nostro nomine atque sub nostra securitate ad nostram presenciam vos et quoslibet alios, qui venire voluerint, conducat, et quod nos ad maiorem securitatis cautellam... plenam damus securitatem veniendi ad nos sub predicti episcopi ducatu, standi nobiscum, et ad loca, unde quisque venerit, remeandi, salvis rebus vestris et eorum, qui vos comitabuntur«.¹⁾ Hmotný průvod a listinná záruka se tu tedy doplňují. Listinný slib volného příchodu i odchodu jest tu vlastním obsahem glejtu.

Podobného druhu jest i list biskupa Tob. z Bechyně, udělující jménem krále vévodovi opavskému Mikulášovi, taktéž příslušníku nepřátelské strany, »securitatem plenariam — accedendi in Pragam, standi ibidem et libere exeundi« s platností týden po sv. Jiřím.²⁾ nebo list téhož as z r. 1289 Vitkovi z Hluboké a jiným s celou jich družinou.³⁾

Znění, obdobné cizineckým kupeckým privilegiím, připomínajícím jakési kolektivní glejty, jest příznačné pro list téhož panovníka, udělující příslušníkům strany protivné »securum transitum civitates quaslibet intrandi et manendi ac in eis standi pro ipsorum libito voluntatis et de ipsis libere recedendi«.⁴⁾

Řada podobných glejtů jest zaznamenána i v analogických sporech Václava IV. s jednotou panskou, zejména r. 1395.⁵⁾ Téhož panovníka se týká i glejt, daný pražskému arcibiskupovi Janovi, legátu papežskému, aby mohl k němu přijíti a odejti. Při tomto glejtu, obsaženém v pražském formuláři, jest zajímavé, že zvláštním listem slibují jeho zachování purkmistr a konšelé Nového Města Pražského.⁶⁾ Okolnost, že subjekty, právem zavázané, slibují ještě vlastním litem právo zachovati, nepřekvapuje v těchto dobách, kdy bylo vůbec všobecnou snahou, pojišťovati si právní titul ze zákona vyplývající, ještě soukromou cestou. Z téhož nazírání pramení na př. i závazky nemstíti se, o nichž jsme se již zmínili, a téhož druhu jsou ostatně i mnohé glejty samy, pokud mají pouhou povahu utvrzovací. Velmi poučný jest také glejt téhož panovníka, vyhlášený r. 1395 pro všechny, kdo by chtěli přijíti před soud Jana Zhořeleckého jakožto králova plnomocníka, jehož úkolem bylo právě po skončeném nepřátel-

¹⁾ *Erben-Em'er*: *Regesta* dipl. II., str. 980.

²⁾ *Novák*: *Formulář biskupa Tob. z Bechyně*, str. 7. — O politickém postavení vévody Mikuláše, srovnej *Palacký*: *Dějiny* II., str. 127 a j.

³⁾ *I. c.*, str. 157.

⁴⁾ *I. c.*, str. 83.

⁵⁾ *Palacký*: *Dějiny* II., str. 402.

⁶⁾ *Mareš*: *Prokopa písaře Praxis cancel.*, str. 66.

ství s panskou jednotou konati v zemi spravedlnost.⁷⁾ Sem patří i glejt Václavův z r. 1387 Vilémovi z Pardubic, o němž zaznamenáno jest, že po svolání statků zemřelého Znaty ze Skuhrova vznesl odpor a podlehnul, objevil se na komorním soudě »za cleytem domini regis«. Poněvadž pře byla odložena a on se již nedostavil, obeslán byl znovu na rok 1390, k čemuž obdržel od krále opět »literam securi conductus alias cleytowny... ut astaret ad audiendum et ad respondendum in iure suo.«⁸⁾ Právě na tento případ jsme již také upozornili z toho důvodu, že zde vedle krále vydali i úředníci svůj glejt.

V těchto případech, jak jsme již při židovských glejtech zdůraznili, nepadá pro rozsah působnosti příslušného glejtu v úvahu snad okolnost, že se vztahoval na cestu k soudu. Zejména nemůže tu býti řeči o nějaké ochraně před rozsudkem, poněvadž jde obvyčejně o žalobce, jemuž se umožňuje přístup k soudu bez ohledu na jeho jiné nevyřízené snad činy. To nám potvrzuje zcela analogický případ z r. 1451, kdy bylo usneseno na sněmu ukončiti všeliká vnitřní nepřátelství. Ku provedení toho svolán další sněm a stanoveno: »ktožby koli k sněmu nebo sjezdu svrchupsanému glejtu žádal, buďte strany, věžňové neb kteří takové pře mající, má jim glejt bezpečný dán býti pod tú a takovou výminku, postihl-li by koho súd náš a vejpověď naše v čem, z toho žádný glejtem aby nevycházel, ani se jim bránil, aniž chcem by komu proti súdu našemu nebolí výpovědi naší glejt pomocen a platen byl.«⁹⁾ Zejména jasně však vysvítá povaha takového glejtu, daného k civilnímu soudu, z t. zv. smlouvy o zboží, mečem dobytá, uzavřené r. 1486 mezi králi Matyášem a Vladislavem. Šlo tu o vzájemnou restituci škod, vzniklých zejména jednotlivým přivržencům ve sporech obou panovníků o trůn. Náš případ se týká statku Branice a Bruntálu, o nichž stanoveno: že král český není povinen pánům Stošům nic navraceti, poněvadž jim tyto statky byly vzaty pro nezachování příměří. Při tom však stanoveno »poněvadž Branice (totéž o Bruntále) Stošovo dědictví jest, mají ku právu opavskému připuštění býti. A glejt jim má dán býti ode pána a před mocí, ale ne protiv právu. A pakli by se spraviti mohli, k svému zase navrácení mají býti, tak aby tam nebyli, než aby jim to zaplacenó bylo vedle nálezu zeman-ského«.¹⁰⁾ Jak však vysvítá z naučení zemského soudu moravského, na který se obrátil soud opavský, zmínění Stošové se k ospravedlnění nedostavili a »k Branici právo své ztratili«.¹¹⁾

Dokladem sněmovního glejtu, pramenícího z politických sporů, jest usnesení z r. 1440 »aby glejt dán byl panu Ptačkovi s jeho stranou i místru Rokycanovi přijeti do Prahy o svornost a jednoť všech«.¹²⁾ Podobného druhu jest i glejt, vystavený r. 1441 hejtmanem markrabství Moravského a jinými pány Herartovi z Kunštátu »od 50 do 100 koní s tolikéz osobami lidskými« s týdenní platností, aby s nimi mohl v Brně jednati a bezpečně se vrátiti.¹³⁾ Šlo tu o známého odpůrce země moravské.¹⁴⁾

Velmi důležitým dokladem přesného znění takového glejtovního listu jest glejt krále Jiřího z r. 1467, daný straně protikrálovské k účasti na sněmu jindřichohradeckém v této formě: »My Jiří... oznamujem tímto listem všem, že

⁷⁾ Palacký: Ueber Formelbücher II., str. 118. Ustanovení o glejtu zde zní: »Et ne quispiam ex eis se per simulatum forsan timorem aut alio quovis modo valeat excusare... omnibus ad praefatum terminum venire volentibus sive nostris, sive baronum fuerint, parati sumus dare imo virtute presencium damus, securum et saluum conductum Pragae veniendi, ibidem morandi et abinde ad propria eorum domicilia redeundi, salvis rebus pariter et personis.«

⁸⁾ AČ XXXI., str. 6 sl.

⁹⁾ AČ II., str. 292 sl.

¹⁰⁾ AČ X., str. 294.

¹¹⁾ Kapras: Pozůstatky knih zem. práva kníž. opavského II., str. 128.

¹²⁾ Palacký: Dějiny IV., str. 7.

¹³⁾ AČ X., str. 261 sl.

¹⁴⁾ Novotný: České dějiny III. 2., str. 23.

důstojnému Još'ovi, biskupu Vratislavskému, a urozeným Janovi z Rozmberka a t. d. i těm všem, kteříž s nimi podle nich pojedú, dali jsme a dáváme tímto listem náš jistý, pravý a křesťanský glejt, trvající od dání listu tohoto až do středopostí najprve příštího tak, aby... v tom času do města Hradce Jindřichova bezpečně přijeti mohli a odtud jeti i sjeti se s těmi pány, zemany i z měst... a sjeďuce se s nimi, aby volně a svobodně o věci, kteréž by jim zdály se potřebné, mluviti a jednati mohli, a ty zjednajíce nebo nezjednajíce, na svá cbydlé odtud odjeti a navrátiti se se všemi... do počtu od deseti až do šesti set koní a tolikéž i osob i níže, bez úrazu osob i statkův... Protož přikazujeme pod milostí všem poddaným i služebníkům našim, aby tento náš glejt... věrně a právě bez všelikého přerušení i beze vši zlé lsti zdrželi a zachovali.«¹⁵⁾

Do této skupiny patří také glejt, o nějž žádal odpůrce Ferdinandův Kašpar Pflug podle svého listu z r. 1548 ještě před ztroskotáním stavovského odporu, aby mohl býti bezpečně přítomen při svém nemovitostním sporu s pány z Plavna, čili jak sám praví »mich nur so viel vergleitten, dass ich bei ordentlichem Rechte stehen und zugegen sein muge«. Skutečně prý tehdy glejt obdržel, a to »schriftlich Geleit mit nichern Erklerung... frei, sicher nach Prag verreiten«, avšak nebyl mu zachován a on zatčen.¹⁶⁾

Zmínky v této skupině také zasluhuje, že při pozdějším soudu Ferdinandovu nad Kašparem Pflugem z r. 1547 bylo tomuto za vinu kladeno, že jakožto dočasný držitel moci v Čechách nechtěl vyjednávat s Ferdinandovy strany dají »jináče glejtu a bezpečenství, než toliko od osoby své... ač se koli nejvyššího hejtmantství polního podjal a podstoupil.«¹⁷⁾ Zřejmě se tu Ferdinand dovolává důležitého rozdílu mezi glejtem před svými a glejtem obecným, jaký podle argumentace Ferdinandovy mohl udělit i dočasný faktický držitel moci.

Jestliže jsme se již zmínili o podobnosti těchto glejtů s cizineckými, nutno dodat, že podobnost tato měla svůj základ v úplné totožnosti forem styků, ať šlo o odpůrce zahraniční nebo vnitřní. Nejobvyklejší vnitřní politickou zbraní byl totiž branný odpor právě jako ve styku se zahraničním nepřítelem. Panovník nebo kterékoliv jiný dočasný orgán, činící si nárok na ústřední moc, považoval vnitřní své odpůrce za nepřátele téhož druhu, s jakými se utkával v bojích mezinárodních. Bylať téměř každá vnitropolitická akce zároveň vzpourou s dnešního hlediska. Proto také vzájemný styk stran se pohyboval ve formách obvyklých při styku s nepřítelem, a proto i sliby, zajišťující bezpečnost ve formě glejtu, byly v těchto poměrech na denním pořádku. Týkaly se nejen snad bezpečného vyjednávání o nepřátelství samém, nýbrž často vztahovaly se na dočasné zabezpečení ku projednání jakéhokoli sporu do místa, ležícího v pravomoci druhé strany. Jakousi setrvačností udělovány byly glejty i po ukončení takového vnitřního nepřátelství k soudům, které měly definitivně celou akci likvidovati s hlediska civilněprávních škod a j.

§ 8. Královské a zemské glejty nepřátelům a zhoubcům.

Glejty ve vztazích k vnitřním nepřátelům rozmohly se zvláště, pokud šlo o nepřátele opovředné, jakož i tak zvané zemské zhoubce. O glejtování takovýchto jednotlivců podávají zemská zřízení dosti přesná, nikoli však vyčerpávající ustanovení. V zem. zřiz. vladislavském zní tento předpis: »Což se glejtnov dávání od krále JMti neb od pánův zpráveci král. Č. těm, kteřížby odpovědní nepřítelci byli, dotýče, aneb kterému koli jinému zlíbci zemskému, má mu tak ten glejt dán býti, aby ten, komuž ten glejt má dán býti, oznámil, kde do cizie země má jemu poslán býti, a hned proti němu od krále JMti nebo od země

¹⁵⁾ AČ VII., str. 269.

¹⁶⁾ *Sněmy české* II., str. 556, 561 sl.

¹⁷⁾ I. c. II., str. 376.

posláno býti na pomezí, aby jemu ten jistý za puovoda byl (v lat. textu »pro duce«) a jej na Pražský hrad vedl, anebo tu, kdežby o tu válku rokovati se mělo, aneb o jinú věc. A po tom rokování má hned zase jej provázeti ven z země až na pomezie. A když by komu tak glejt měl dán býti, má mu hned do jmenovitého času dán býti. A žádný s žádným nepřitelem odpovědným krále JMti a země stávati, ani jemu raditi co proti králi JMti a zemi nemá, ktožby za glejtem přijel: a také komuž glejt dán bude, nemá s sebu žádného voditi do země v ten glejt jiného odpovědníka, který svú zvláštní válku má; a také žádného z poddaných krále JMti v ten glejt pojímati nemá. Pakli by kto z poddaných krále JMti v ten glejt pojat byl, že žádný ten toho glejtu užití nemá. A na kteréžby místo ten do země přijel, komuž glejt dán, že ten nemá po zemi jezdit, než na tom místě čekatí, kdežby mu v témž glejtu ukázáno bylo. Pakli by po zemi jezdil, nemá mu ten glejt platen býti.¹⁾ Totéž jest téměř doslovně opakováno v zem. zřiz. z r. 1549, kde jest vynechána pouze alternativa o zemských správčích jakož i poslední věta,²⁾ a v zemském zřiz. z r. 1564, v němž při zmínce o časovém terminování jest vsunuto, že má býti »po zemi oznámen listem pod pečeti krále JMti«.³⁾

Pro tento druh glejtu byl vydán i přesný společný předpis, týkající se jeho obsahu v poměru k ostatním obyvatelům. Předpis ten obsažen jest v t. zv. smlouvě svatováclavské z r. 1517 a ustanovuje: »Jestliže by pak kterýmž koli nepřátelom zemským, buď to stavu kterého neb osoby, glejtové dáni byli: aby v tom glejtu žádnému takovému, ani jich pomocníkom žádný koní nedával, neprodával, ani nesměňoval, ani puočoval, ani zbroje, ani brani všelijaké, též ani peněz, a pod žádným vymyšleným obyčejem jich jinak nijakž nefedroval, leč jídlem nebo pitím, buď za peníze nebo darmo, toho vuoli každý měj, než jiným ničím ani radou, pod pokutú cti, hrdla ztracení a to po dnešním den.«⁴⁾ Zajímavé jest po této stránce i usnesení sněmu kraje čáslavského, označující za důležitou potřebu, o níž jest nutno na sněmu zemském mluvit, »aby se odpovědníkům na zimu glejty nedávaly«.⁵⁾

Pokud v době největšího stavovského vzmachu stavové jednotlivých zemí samostatně v tomto oboru postupovali, docházelo k dohodám o tomto postupu. Tak sjednáno r. 1518 českými sněmovními posly na sjezdu se stavy moravskými v Kladsku, že nejvyšší purkrabí pražský, do jehož úřadu, jak jsme na počátku tohoto oddílu vysvětlili, glejty spadaly, má se vždy dříve, než vydá »pro jakoukoli věc aneb příčinu glejt«, tázati žadatele, není-li nepřitelem markrabství moravského. Kdyby zmíněný žadatel tuto okolnost zamlčel, jest jeho glejt neúčinný. Pokud by pak šlo o takového opovědníka moravského, jenž byl do království Českého oznámen, může mu býti dán v Čechách glejt jen se souhlasem markrabství moravského.⁶⁾ Tentýž postup slíbili zachovávatí vůči stavům moravským i stavové slezští.⁷⁾ Ve prospěch slezských stavů ujednáno za 100 let později v analogickém období politickém vedle všeobecné konfederace: »Denen enormiter facinerosis, so rechtmesig des Landes verwiesen oder sonst gestrafft worden, soll ohne Einziehung der Obrigkeitsberichts kein Gelait oder Gnade ertheilt werden.«⁸⁾

Podobná vzájemnost byla pěstována v těchto věcech i s okolními zeměmi. Tak na př. v úmluvě z r. 1412 o zachování zemského míru slibuje Václav IV. v zájmu území loketského a Luďvík za území své, že nemá ve zmíněných zemích »kein morder, morprenner, diep und rawber keynen vride noch geleyt

¹⁾ Zem. zřiz. 1500, čl. 455.

²⁾ Zem. zřiz. 1549, T. 18.

³⁾ Zem. zřiz. 1564, S. 10.

⁴⁾ Jireček: Žlízení zemská XVI. věku, str. 102.

⁵⁾ Palacký: Dějiny V., str. 455 (z archivu kutnhorského).

⁶⁾ Kameníček: Zemské sněmy a sjezdy moravské II., str. 573.

⁷⁾ I. c. II., str. 570.

⁸⁾ I. c. II., str. 683.

haben» s výjimkou, že by mu glejt udělila rada této jednoty, aby se před ní odpovídal.⁹⁾ V podobných intencích sděluje r. 1527 Zdeněk Lev z Rožmitálu, že určité osobě, která učinila škodu knížeti bavorskému, »nehodí se glejtu dávatí«, nýbrž má se proti ní postupovati.¹⁰⁾

Vývoj předpisů o glejtech nepřátel zemských nebo královských zakončen byl Obnoveným zřízením, jež stanoví: »Jestližby Náš nebo buď království Českého ouhlavní nepřítel nebo zhoubce zemský glejt sobě způsobil a dostal; takového, neboližto jeho pomocníky a pomocníků pomocníky nemá žádný pod způsobem glejtu, koňmi, vozy ani zbraněmi, ani penězi nebo sice jakým koliv jiným způsobem buď jídlem nebo pitím nebo přechováním, jakby se koli vymyslíti mohlo, fedrovati.«¹¹⁾ Ačkoli znění tohoto předpisu připouští výklad, že glejty nepřátelům a zhoubcům se vůbec neuznávají, jest vztahovati podle dosavadního vývoje tento předpis pouze na glejty nenáležitě získané.

Máme totiž již od starší doby řadu ustanovení o tom, že šlo tu o výhradně právo krále nebo země. Tak již na sněmu r. 1492 a r. 1497 zakázáno bylo glejtovati zemské zhoubce a zločince bez povolení zemského hejtmána aneb pánův a vladýk z plného soudu.¹²⁾ Totéž opakováno bylo i v zem. zřízení vladislavském.¹³⁾ ovšem na místo povolení hejtmánova mluví se tu o povolení královském. Zem. zřízení z r. 1549 a 1564 jednak zapovídá, »aby zločincům nižádným glejtuov nedávali ani páni, ani rytířstvo, ani města«,¹⁴⁾ jednak blíže ustanovuje, že »žádný nemá takovým zlodějuom a zhoubcím zemským (ježto byli po zemi oznámeni a po zemi jezdili) žádných glejtuov dávat bez povolení krále JMti neb hejtmána neb hejtmánů království Č. aneb pánuov a vladýk z plného soudu zemského. Pakli by se kdo toho dopustil a takové zloděje glejtoval, máme se k němu míti jako k zhoubci zemskému a zloději.«¹⁵⁾

Na Moravě v tomto směru platilo staré ustanovení landfrídu z r. 1496,¹⁶⁾ později znovu na sněmu usnášené,¹⁷⁾ a potvrzované jednotlivými panovníky, které pojovalo bylo i do zemského zřízení z r. 1545 a 1604¹⁸⁾ v tomto znění: »Nižádným zhařím, násilníkům, falešníkům, morděfům, pokladačům, zlodějům nemá žádný fedruňkům ani stavuňkům ani glejtův bez vůle krále JMti a hejtmána dopuštění dávatí.« Že byl sem někdy zahrnován i vražedník v jednotlivém případě, vysvítá z knihy Tovačovské,¹⁹⁾ která v tomto předpise spatřuje překážku toho, aby pán neglejtoval vražedníka proti vůli přátel zabitého.

Abychom porozuměli takovýmto glejtům, považujeme za důležité vysvětliti pojem opovědníků a škůdců zemských. Pokud jde předem o zemské opovědníky, rozumíme jimi osoby, které za řádu a práva veřejně ohlásily násilí králi a zemi. Na váhu tu nepadalo, zda příčinou opovědi bylo domnělé domáhání práva nebo cokoli jiného, jak na jednotlivých případech uvidíme. Co se pak týče zemských zhoubců a zločinců, pro něž užívalo se i názvu odbojníci,²⁰⁾ rušitelé²¹⁾ a j., neměl určitého obsahu; jednotlivé delikty totiž v této době nebyly ještě označovány technickými termíny, nýbrž zahrnovány společným názvem, jenž spíše vystihoval jejich následky (zlo, škoda) než vlastní znaky. Každý, kdo takto zemi jako celku škodil, byl pak škůdce nebo zhoubce a vy-

9) Čelakovský: Codex iuris municip. II. str. 1144.

10) AC X., str. 174.

11) Obnov. zřízení, R XXX.

12) AC V., str. 445, 477.

13) Zem. zřiz. 1500, čl. 426.

14) Zem. zřiz. 1549, R. 29. — 1564, R. 22.

15) Zem. zřiz. 1549, U 12. — 1564, L 33.

16) AC X., 323. — Srovnej též: Rauscher: Zemské míry na Moravě, str. 14.

17) AC XI., str. 289, 295.

18) Zem. zřiz. mor. 1545, Landfríd VI. — 1604, list. XII.

19) Brandl: Kniha Tovačovská, kap. 212.

20) Zem. zřiz. čes. 1549, T 24.

21) I. c., C 29.

staven byl na rozdíl od obvyklého ještě soukromoprávního stíhání trestných činů stíhání veřejnému. Ovšem nemusilo tu vždy jít o trestný čin s našeho hlediska. Tak jest zhoubcem nazýván na př. i ten, kdo by proti zákonu zcizil nemovitost cizincům,²²⁾ nebo kdo nerespektuje civilně-právní exekuci.²³⁾ Rovněž jest psancem, zemským škůdcem a zlodějem, kdo slouží za hranicemi proti zemi.²⁴⁾ Zejména v dobách neklidu bylo nutno kategorií těchto osob rozšiřovati, jak se stalo na př. na sněmu r. 1451 usnesením: »Kdožby kolivěk, řád a právo opovrha, na koho záhubu sáhl, aby jeho žádný u sebe nechoval, ani trpěl, ani zastával, ale aby psancem byl po všech městech. Pakli by jeho kto choval, trpěl, nebo zastával, aby sám v témž byl a takým aby žádný glejt pomocen nebyl« (ovšem nutno rozuměti vyjma glejt zemský).²⁵⁾ Pokud ovšem mluví se o zemských zhoubcích v souvislosti s glejty, jest tu míti na zřeteli hlavní jádro jich, jimiž byli silniční lupiči a vrahové jakož i různí jich pomocníci, které také má na mysli na př. Koldín, označuje za zhoubce osoby, které »nečem, ohněm a násilnou mocí zemi hubí«.²⁶⁾ Po této stránce ovšem spadali sem i opovědníci, takovouto činnost obyčejně provozující. Lišili se však podstatně od obyčejných zhoubců, což nejlépe vystihuje zem. zřízení moravské z r. 1535, stanovící, že opovědní nepřátelé nemají býti dáváni katu, poněvadž »pocitvost proti zemi ohradili«, na rozdíl od jiných lotrů zhoubců zemských, kteří opovědnými nepřáteli nejsou a proti nimž »jest se zachovati, jak od starodávna bývalo«.²⁷⁾

Pokud jde konečně o pojem psance, často v téže souvislosti uváděný, není snad označením určitého druhu zločinu, nýbrž trestní sankci, s činem spojenou. Při tom nutno rozlišovati, že některé činy již samy nesou s sebou tento stav, takže z nich »nemá poháněno býti, než hned skutečně na takového saženo býti má. Takový napřed čest, hrdlo ztratiti má a statek jeho na krále JMst připadnouti má, a má býti jako psanec a nemá žádného práva užiti proti žádnému«.²⁸⁾ Při jiných však teprve soudním výrokem, neospravedlněním²⁹⁾ nebo nedostavením k soudu³⁰⁾ tento stav nastává. Proto se také někdy mluví, má-li se rozlišiti osoba nařčená, o psanci bez jakéhokoliv přívlastku na rozdíl od »psance zjevného, v tom skutečně poznaného«.³¹⁾

Vlastní účel a dosah glejtů, udělovaných zemským opovědníkům a škůdcům, vysvitne nám z jednotlivých dokladů. Tak podle usnesení sněmu z 3. října r. 1505 dán byl glejt známému opovědníku Jiříkovi Všerubskému z Gutštejna a vyslání na hranice tří páni s ním vyjednávati. Zmíněný pán opověděl totiž nepřátelství zemi proto, že nebylo mu dopomoženo k náhradě škod, způsobených knížetem saským. Za tím účelem se v zemi vyprodal, odešel za hranice a odtud zemi škodil. Glejt měl mu zaručiti bezpečné vyjednávání, jehož účelem bylo usmířiti ho se zemí, která těžce nesla jeho činnost.³²⁾ Podobného druhu byl i glejt jiného opovědníka Jindřicha z Gutštejna, udělený r. 1506 k jednání do Plzně. I on, vyhostiv se dříve ze země, škodil zemi ze svého zámku v Bavořicích, maje za záminku, že jeho bratr byl zemským soudem odsouzen k smrti pro bití komorníků při púhonu.³³⁾ Známejší jest i případ Jiříka Kopidlanského, jenž,

²²⁾ I. c., B 15.

²³⁾ I. c., C 29.

²⁴⁾ I. c., U 17.

²⁵⁾ AČ II., str. 295.

²⁶⁾ Koldín: Práva městská, S XXVI.

²⁷⁾ Zem. zřiz. mor. 1535, list LXXII.

²⁸⁾ Zem. zřiz. 1500, čl. 408. — 1549, T 20.

²⁹⁾ Zem. zřiz. čes. 1549, U 26.

³⁰⁾ Jireček: Codex iuris bohemi, II., 2., str. 25 (usnesení sněmu z r. 1356). — Zem. zřiz. 1549, T 24.

³¹⁾ Zem. zřiz. 1549, U 21.

³²⁾ Pulický: Dějiny V., str. 299.

³³⁾ I. c., str. 309.

vzav r. 1508 odpuštění od země a zapsav dědický svůj díl matce a bratrovi, počal zejména Pražany krutě stíhati za to, že popravili jeho bratra pro porušení tržního míru, odepřevše mu duchovní útechy. K naléhání Pražanů přijel pod glejtem k smírnému jednání, které se však nezdařilo, takže nepřátelství pokračovalo v plném rozsahu a ukončeno teprve r. 1509 rozsudkem Vladislavovým, jímž Kopidlanskému podle zmíněného již nazírání na opověď cti byla i jeho čest zachována.³⁴⁾ Jednotlivé glejty pojí se i k osobám členů rytířské rodiny Kaufunků, známým to opovědníkům v Čechách i na Moravě. Jejich poměr k zemi byl zvlášť upravován v samých zemských zřízeních, jak viděti v zem. zřiz. vladislavském, podle něhož vyňati byli na základě zvláštní smlouvy ze všeobecného nařízení, že v zemi se nemají zdržovati »kdo vzali odpuštění od krále a země«.³⁵⁾ Zvláštní ustanovení má o nich i zem. zřiz. moravské z r. 1535.³⁶⁾ Že právě tento jejich poměr k zemi upravován byl ve formě glejtu, vysvitá z listu krále Vladislava z r. 1509, adresovaného hejtmanu kraje Prachenského Petrovi z Rožmberka, »že Zikmund a Kunc Kafunkové, nepřátelé naši i vše země, že jim glejt vajde tento čtvrték«. Proto má se oznámiti všem po krajích »aby se vystříhali, tak aby oni škodu někomu neudělali, aneb někoho nejali, a také aby jich hleděli jako nepřátel, fedrunkův, stavunkův aby jim žádných nedávali«.³⁷⁾ Týmž bratřím Kafunkům byl dán glejt na sněmu r. 1518, kdyžtě jako opovědníci země Moravské byli i odtamtud ubezpečeni. Na témže sněmu byl dán rovněž glejt svobodný až do 20 koní nejstaršímu opovědníku Heřmanovi Janovskému.³⁸⁾ Slezska týkal se glejt Vladislavův, udělený r. 1512 opovědníku vratislavských, knížeti Bartoloměji minsterberskému (z knížat slezských), jenž opověděl, nemoha se domoci práva pro zavraždění svého přítele. Podmínkou glejtu bylo pokojné chování a nastoupení cesty právní.³⁹⁾

Většinou tedy důvodem takovýchto glejtů byla snaha po všemožném uklidnění poměrů. Jak daleko tato snaha někdy šla, jest viděti z listu po krajích rozeslaného, oznamujícího výsledek sněmu z r. 1517 těmito slovy: »Však na nynějším sněmu také svoleno jest, kteří by takoví nepřátelé a odpovědníci glejt přijíti chtěli, že jim má býti dán pod zemskou pečeti, a to až do Vánoc najprv příštích, a oni aby o sněmu, který při času sv. Kateřiny držán bude, na hrad Pražský přijeli.«⁴⁰⁾ Šlo tu o hromadná smírná jednání, která již dříve v dobách neklidných bývala na sněmích konána.

Na glejty, udělované opovědným nepřátelům a zhoubcům vztahujeme také brachylogický předpis pozdější redakce zem. zřiz. vladislavského: »Kteří jsou v tomto království za glejtem královským a právu poddání býti nechťi, že těm ti glejtové vypovědění mají býti do Vánoc nejprve příštích.«⁴¹⁾

§ 9. Královské glejty vypovězencům.

Osoby, vypovězené panovníkem ze země, tvořily mezi glejtovanými důležitou skupinu, příbuznou svým právním postavením sice cizincům nebo židům, avšak vůči nim ještě bezprávnější. Nejen že totiž ztrátou státní příslušnosti pozbyli takovito jednotlivci právní ochrany a vystaveni tudíž byli všeliké svémoci, nýbrž při jakémkoli pokusu o pobyt v zemi vydávali se i nebezpečí nejpřísnějších trestů pro porušení panovníkova zákazu. Neboť vypovězení ze země

³⁴⁾ I. c., str. 311, 316, 337.

³⁵⁾ Zem. zřiz. 1500, čl. 559.

³⁶⁾ Zem. zřiz. mor. 1535, list LXXII.

³⁷⁾ AČ XI., str. 140.

³⁸⁾ Palucký: Dějiny V., str. 450 (z rukopisu knih. roudnické).

³⁹⁾ Klose: Geschichte v. Breslau III. 2., str. 609 (cit. podle Palucký: Děj. V., str. 368).

⁴⁰⁾ AČ VII., str. 189.

⁴¹⁾ Zem. zřiz. 1500, čl. 561.

rozšířilo se podstatně teprve tehdy, když panovník sám počal souditi určité přechýny rázu politického nebo jeho osoby se týkající (zločin urážky majestátu), což zvláště pozorujeme u prvých Habsburků.¹⁾ Bližší poučení o celkové situaci poskytnou nám jednotlivé doklady.

Tak roku 1556 uděluje Ferdinand jakémusi Kašparovi Strnadovi »glejt svobodný a bezpečný před mocí i před právem... až do roku pořád zběhlého«, čemuž předesílá toto vysvětlení: »Jakož předešlého času s bedlivým a dostatečným našim v radě uvážením některé osoby v městech pražských pro vejstupy a přechínění své, kteréhož se proti nám králi a pánu svému dopustili, z týchž měst Pražských a z království tohoto Českého i ze všech jiných zemí našich jsou vypovědění. Mezi kterýmiž jest také Kašpar Strnad jeden z těch vypověděných osob.«²⁾ Glejt tento, podobně jako i jiné tohoto druhu, vázán byl vedle obyčejné výhrady pokojného a glejtovního chování ještě jinými nezvyklými podmínkami. Tak se v něm praví: »Jakž se do království Českého a měst Pražských navrátí, aby nikam dále ven z království Českého nejedil, než v zemi v potřebách svých pracovati a jezdití bude mocí. Tolikéž aby hradu našeho pražského a kdežbychom osobů naší královské byli, prázděn byl.« Zákazem přístupu ke královskému hradu má tu býti pravděpodobně projevováno, že hněv královský trvá dále a že udělením glejtu není ještě příslušná osoba přijata na milost. Ovšem nutno připomenouti, že mnohdy šlo tu o prvý krok k udělení milosti, jak vysvítá z recesu z r. 1560, udělujícího milost jakémusi vypovězenci Bartoloměji Vodhajovi. V listině té se praví mezi jiným: »Kdež majíc Jeho Milosť Císařská od poctivých purgmistra a konšelů Starého Města Pražského správu, že se jest týž Vodhaj pod glejtem, kterýž jest od JMC měl, ty všechny časy dobře choval... jemu jeho provinění milostivě vážit a toho dopouštětí ráči, aby on tu v městech Pražských jakož i předešle bydliti a živnosti své hleděti mohl.«³⁾ Glejtem, o němž jest tu řeč, byl »glejt svobodný a bezpečný... do roka«, zaznamenán v registrech české kanceláře r. 1558⁴⁾ a pravděpodobně o další ještě rok prodloužený.

Téhož druhu jest glejt, udělený Ferdinandem r. 1558 jakémusi Kunši z Tloskova, »kterého jsme předešle z některých hodných příčin z království našeho Českého vypovědětí ráčili.«⁵⁾ Jakožto účel tohoto glejtu jest označeno, »aby zase v tomto království bydleli a přebývati mohl« a doba trvání jest opět jednoroká. Vedle záporové přístupu ku pražskému hradu obsažen jest v tomto glejtu i zákaz přístupu ke dvoru královskému jakož i ke dvoru královských synů a konečně i do všech měst Pražských. Podobně stylisován jest i glejt, udělený téhož roku Pavlu Lepenému, avšak vypuštěn jest tu zákaz přístupu ke dvoru a do Prahy.⁶⁾ Naopak opět výslovně pobyt v Praze zabezpečuje glejt, daný Václavu Rozvodovi, »aby do tohoto království a měst Pražských přijíti mohl a odtud se vyprodati a vystěhovati.«⁷⁾ Stejného druhu jest i glejt, daný r. 1558 za účelem vystěhování Adamovi Sosnovci ze Starého Města Pražského,⁸⁾ a podobný byl asi i důvod glejtu Jana Myšky, blíže neudáný.⁹⁾

Uvedené doklady jasně nás poučují, o jakou ochranu, ve formě glejtu poskytovanou, zde šlo. Připomenuté již právní postavení vypovězených jednotlivců totiž zásadně vylučovalo pobyt v zemi, ať již za jakýmkoli účelem. Poněvadž však mnozí z těchto jednotlivců potřebovali, podobně, jako jsme viděli u židů, spořádati své soukromé věci v zemi, byli nuceni zajišťovati si bezpečný

¹⁾ *Sněmy české* II., str. 556.

²⁾ *Archiv min. vnitra*, R 50, fol. 102 sl.

³⁾ *I. c.*, R 65, fol. 47.

⁴⁾ *I. c.*, R 50, fol. 189.

⁵⁾ *I. c.*, R 50, fol. 157 sl.

⁶⁾ *I. c.*, R 50, fol. 158.

⁷⁾ *I. c.*, R 50, fol. 187.

⁸⁾ Tamtéž.

⁹⁾ *I. c.*, R 50, fol. 166.

příchod, pobyt i odchod panovnickým glejtem. Že ovšem zejména pobyt byl v takových případech vázán ztíženými podmínkami, vyplývalo ze zvláštní situace těchto jednotlivců.

V podobné situaci mohl se ocitnout i jednotlivec, podezřelý z trestných činů a uprchnuvší ze země, ač-li ovšem nechceme jej zařadit mezi zemské zhouboce. Takovým byl na př. podle dokladu z r. 1510 jakýsi Maďar, na něhož prý »jest mnoho praveno a časem snad napsáno«. Na přímluvu pana Petra Holického ze Sternberka obdržel od zemských správců »glejt a bezpečnosti až do vánoc, a v tom času aby milost hledal.«¹⁰⁾

§ 10. Královské glejty nařčeným a obviněným.

S glejty tohoto druhu, označovanými obyčejně jakožto glejty před mocí, setkáváme se velmi hojně zejména za vlády Ferdinanda I. Tak r. 1545 dán glejt Rochusovi Plakvicovi »svobodný a bezpečný před mocí k vyslyšení... až do panny Marie Hromničné... aby se všelijak pokojně, jakž na glejtovníka záleží, zachoval a mezi tímto časem a Hromnicemi před nejvyšším hofmistrem král. Č. s obyvateli broumovskými k slyšení stál.«¹⁾ Nebo r. 1546 udělil Ferdinand »mocí královskou v Čechách a jakožto markrabí Moravský« glejt před mocí ku právu jakémusi Mauriciovi Neydekherovi, jenž jest »pro nějaký mord, kteréhožby se v Novém Městě Pražském dopustiti byl měl, v městě Olomouci ku právu dostatečně uručen, takže ku právu státi má«, a potřebuje opatření si svědky. Výslovně však se v glejtu ustanovuje, »když koli jemu rok a den podle určení jeho od Olomučan položen bude, aby beze všech veymluv stál a dostál a z toho mordu, kterýž jest učiněn, práv byl, a všechno, co jemu právem vydáno bude (sobě glejtu ku pomoci neberouc) podniknouti povinen byl.«²⁾

Podobná výhrada děje se při glejtu před mocí ku právu Jindřichu Hubáčkovi z r. 1549, slovy »když koli jemu rok a den z strany toho mordu, kterýmž jest, jak jsme spraveni, nařčen, položen bude, aby před Horníky na Horách Kutných stál a dostál a což jemu právem najdeno bude, podniknutí povinen byl.«³⁾ Totéž nalézáme v glejtu Jindř. Wittovi.⁴⁾

O jiném důvodu glejtu dovidáme se ze záznamu z r. 1557, podle něhož udělil Ferdinand »z přičin hodných Janovi Šellarovi z Osoblahy glejt svobodný a bezpečný před mocí ku právu... mocí královskou v Čechách a jakožto markrabě Moravský a nejvyšší kníže Slezské... až do sv. Václava« s výhradou, »aby se týž Šellar v tom času glejtovně a jakž na to záleží pokojně k měšťanům osoblažským, kterým opověděl, choval, a před soudem zemským markr. Mor... se s přáteli svými postavil a svú nevinu, proč jest týž osoblažským opověděl, okázal a toho se před týměž soudem zemským očistil.«⁵⁾ Podobně udělen r. 1558 Jiříkovi Hynalovi z Kornic »glejt před mocí toliko ku právu, aby nevinu svú ukázati mohl«⁶⁾ a to na 3 měsíce, což mu ještě několikrát prodlouženo, nebo glejt svobodný a bezpečný před mocí ku právu Melicharovi Viktorovi z Klatov, »kterýž jest Viktoru Pekovi bratra jeho odtudž z Klatov zabil a on se s ním spolu s jinými přáteli svými o to zabítí smluviti chce.«⁷⁾ Téhož druhu jest i glejt před mocí ku právu, daný r. 1560 »Hynkovi Taufaldovi, ukazovateli listu tohoto«⁸⁾ a to »z strany zastřelení Fulštejského«, jak se praví při pro-

¹⁰⁾ AČ XVIII., str. 517 sl.

¹⁾ Archiv min. vnitra, R 35, fol. 54 sl.

²⁾ I. c., fol. 104.

³⁾ I. c., fol. 207.

⁴⁾ I. c., fol. 212 sl.

⁵⁾ I. c., R 50, fol. 138.

⁶⁾ I. c., fol. 184, 202, 217.

⁷⁾ I. c., fol. 172.

⁸⁾ I. c., R 65, fol. 37.

dloužení tohoto glejtu.⁹⁾ Opět zabítí týká se glejt před mocí ku právu, daný r. 1562 Janovi Buzkovi do roka, »aby v tom času nevinu svú proti bratřím Bílýn z strany zamordování bratra jich odvésti mohl«,¹⁰⁾ nebo Michalu Konnerovi z Čes, Budějovic na půl leta, »aby se v tom čase s Linhartem krejčím z strany zranění syna jeho Jana, kterýž od toho umřel, smluvil aneb o to s ním ku právu přistoupil«,¹¹⁾ nebo konečně r. 1565 Mat. Rotmbergovi, »kterýž před soudem zemským knížectví Opavského z strany zamordování činiti má, ... aby nevinu svú ukázati a provésti mohl«. ¹²⁾

Povšechnější motivován r. 1565 glejt svobodný a bezpečný před mocí ku právu, daný Eustachovi Prantlovi, »aby se z toho zcvžeho, kdožby jeho koli, zvláště poddaní pozůstalé vdovy po Ditrichovi hraběti z Hardeku, z čeho viniti chtěl, spravil a očistil«,¹³⁾ nebo jakémusi Hynkovi Tupskému, »který se na Krnově mimo náležité ztěžován býti praví«. ¹⁴⁾ Podobný jest i »glejt svobodný a bezpečný před mocí«, daný r. 1565 a téhož roku prodloužený Ondřejovi Wablingerovi, vyslanému a zmocněnému od Chodů, v němž zvláště Petrovi ze Švanberka jest adresována výzva k jeho zachování.¹⁵⁾ Příčinou tohoto glejtu byly spory o právní postavení Chodů, které podle některých dalších záznamů z register české kanceláře tehdy panovaly.

Ze shromážděných dokladů jasně vysvitá, o jakou ochranu běželo při těchto glejtech, označovaných výslovně jako glejt před mocí, ať již s dalším dodatkem ku právu, k vyslyšení a j. Vidíme, že většinou jde tu o to, zabezpečiti obviněný nebo nařčeným klidné projednání různých věcí ať již u soudu, nebo v cestě smírné. Mocí, před kterou poskytována tu ochrana, nelze však mysliti snad pouhou násilnou svémoc. Přirozeně, že tato především sem spadala, avšak ve většině případů jde nám tu o zabezpečení před všelikým napadáním právem přípustným. Tak v trestních případech, zejména t. zv. »mordu«, nejen snad přistížení při činu, nýbrž i pouhé nařčení a zejména útěk před právem měly na právní posici příslušné osoby nepříznivý vliv, vrcholící v tom, že jednotlivec takový se stával psancem.¹⁶⁾ Pro činy, patřící před soudy městské, o něž tu hojně šlo, platilo dokonce, že »člověk v zabítí svého psance pokoje neruší«. ¹⁷⁾ Vysvitá z toho, že takový jednotlivec musel se vskutku obávat nejhoršího nejen snad od samotného úřadu, nýbrž zvláště od poškozených a jich přátel. A právě před mocí, takto chápanou, poskytoval panovník ochranu svým glejtem, ať již za tím účelem, aby skutečný nebo nařčený viník mohl nerušeně si opatřiti svědky, zůstatí neuvězněn, nebo smírně urovnati svůj čin (smluviti se) a j. O neomezené mocí panovníkově tu právě svědčí, že takovéto glejty nevydával snad jen pro obor soudů zemských, nýbrž i soudů městských, a to jak v Čechách, tak i na Moravě a v knížectvích Slezských. Zde ovšem konkuroval s pravomocí měst samých, jak bude ještě upozorněno.

Ze všech shromážděných dokladů nám tedy jasně vysvitlo, že před vlastním výrokem soudu takovýto glejt vůbec nezabezpečoval, a že právě v tomto úseku působnosti glejtu jest hledati předchůdce glejtu dnešního. Ostatně v témže pojetí se vyskytuje již v hrdelním právu Josefa I. z r. 1708, kde se praví: »Salvus conductus neb bezpečný glejt k tomu cíli obyčejně se žádá i tak udě-

⁹⁾ I. c., R 50, fol. 239.

¹⁰⁾ I. c., R 65, fol. 118.

¹¹⁾ I. c., fol. 121.

¹²⁾ I. c., fol. 300.

¹³⁾ I. c., fol. 245.

¹⁴⁾ I. c., fol. 282.

¹⁵⁾ I. c., fol. 246, 264.

¹⁶⁾ Mareš: Prokopa písaře Praxis cancel., str. 45, pojednává o pěti případech, kdy bylo zapsati jednotlivce do městských knih psanců, t. j. uprchlí před právem, nebo prohlásil-li ho král za psance, nebo prozradil-li naň co při výslechu jiný, nebo žádal-li o to jiné město nebo konečně jde-li o osobu vypovězenou.

¹⁷⁾ Brikci: Práva městská, kap. 55, art. 5.

luje, aby udaný (jednotlivec) čas trvající soudu však na jistý způsob, jak se jemu udělil, bez vazby svou věc prováděti, u svých se zdržovati a ne hned do vězení tažen býti, nýbrž bezpečný přístup a odstup ku právu míti mohl.¹⁸⁾ Proto nehl takovýto glejt přípustný tam, kde šlo o prokázanou již skutkovou podstatu, jak asi nutno rozuměti výroku Ferdinandovu o žádosti Kašpara Pfluga při soudě r. 1547, že »glejt na jeho psaní neráči mu dávatí, poněvadž ne moci, než právem k němu ráči přikročiti.«¹⁹⁾ Zmíněný účastník stavovského odporu ve svém pozdějším ospravedlnění jest si toho vědom, dokazuje, že bez zabezpečení a glejtu se nemohl k soudu postavití, poněvadž byla naň žaloba sestavena jako na veřejně známého a usvědčeného.²⁰⁾

Do této kapitoly spadá i glejt, který se uděloval podle zemského zřízení (polsko-ratibořského²¹⁾ a těšínského,²²⁾ »odpověděl-li by kdo komu z stavu panského neb rytířského za řádu a práva«. Účelem tohoto glejtu bylo »spravití se«, t. j. ospravedlniti se před soudem, poněvadž jinak »takový čest, hrdlo ztratiti a statek jeho na krále případnouti má«. V městském právu podobným zjevem jest »glejt na postavení« podle Extraktu práv magdeburských, o němž bude na příslušném místě promluveno. Z jednotlivých dokladů nutno sem také zahrnouti glejt a bezpečeství, daný r. 1502 Vladislavem II. »Jakubovi, proboři Václava z Vrchovišť, jakož jest byl v domnění od některých lidí, že by o škodách, kteréž se králi JMti na Horách Kutných dály, věděti i jich příčina býti jměl, aby od datum listu toho do král. Českého volně a svobodně přijeti a své potřeby před mincmajstrem jednati, a z takových se řeči a domnění vyvésti a potom zase bezpečně odjeti mohl.«²³⁾ Glejt měl trvati do sv. Jiří a týkal se opět očišťovacího výsledku, od něhož zaručoval i zpáteční cestu. Stejně nutno pohlížeti i na glejt, daný r. 1478 králem Matyášem Bohuslavovi ze Švamberka k soudu do Brna, »na kterémž nám přede pány práv býti má, z čeho jej vinití budeme«. Glejt měl platiti čtyři neděle a zaručoval »bezpečně přijeti a své věci a potřeby jednati, kteréžto zjednajíce nebo nezjednajíce na své ohydlé bezpečně se vrátiti.«²⁴⁾

Do této kapitoly spadají i glejty, které panovník uděluje jednotlivým vzájemně znepřáteleným pánům za tím účelem, aby je buď vyslechl, jak děje se na př. r. 1527 při žádosti Viléma Doupovce, aby mohl míti »slyšení před JMKskú osobú« s Oplem z Fictum,²⁵⁾ anebo aby je smířil, čehož dokladem jest glejt, udělený r. 1526 Zdeňku Lvovi z Rožmitálu a Jindřichovi z Rožmberka k jednání kutnohorskému, na němž podle listu Zdeňka Lva z Rožmitálu královští poslové »mají mezi námi k JMKské poručení něco jednati nebo smluvati.«²⁶⁾ O tomto glejtu píše Lev z Rožmitálu Janovi Muchkovi z Bukova, že král »ráčil jest nám obojem glejty poslati, ač jsem jeho v tomto království nežádal, než snad strana druhá«²⁷⁾ a podobně i Břetislavovi z Ryzmberka, »neb o ten glejt nevím, kdo jest jednal nám, leč snad pro pana Jindřicha (z Rožmberka), aby každá strana glejt měla.«²⁸⁾ Při těchto glejtech jest také zajímavé, že podle slov Lva z Rožmitálu mohou jeho přátelé jíti k onomu jednání ve zbroji, když i strana protivná tak jede. Zmíněný pán odůvodňuje svoje stanovisko takto: »Neb ač my bohdá na jiném nejsme, než řád a právo zachovávatí i také glejt krále JMti, ale kdož řád a právo lehčí, také nevím, kterak o tom

¹⁸⁾ *Joseta I. nové právo útrpné a hrdelní* z r. 1708, artic. XI.

¹⁹⁾ *Sněmy české* II., str. 385.

²⁰⁾ *I. c.*, str. 556.

²¹⁾ *Zem. zřiz. opolsko-ratibořské* z r. 1562, list LII.

²²⁾ *Zem. zřiz. těšínské* z r. 1592. O odpovědnících, arch. I.

²³⁾ *AC XVIII.*, str. 288.

²⁴⁾ *AC IX.*, str. 238.

²⁵⁾ *AC X.*, str. 178.

²⁶⁾ *I. c.*, str. 68.

²⁷⁾ *I. c.*, str. 69.

²⁸⁾ *I. c.*, str. 71.

stále držeti, aby ten neměl, kdož by své užitečné znal, něco i glejtu ublížiti.« O tom, že soukromá nepřátelství jednotlivých pánů byla vůbec důležitým polem pro vzájemné glejty, zmíníme se blíže při glejtech panských.

§ 11. Královské glejty dlužníkům.

Dalším velmi rozšířeným druhem glejtovní ochrany byly t. zv. glejty před zatykači, někdy podle okolností i jinak nazývané, jako na př. glejt před židy, před věřiteli, před věřiteli a dlužníky a j.

Již roku 1491 nalézáme doklad takového glejtu v registrech soudu komorního, kde jest zaznamenáno, že při příležitosti sporu pana Pardubského s jakýmsi panem Jeníkem o povinnost platiti nové dluhy (asi na úkor zmíněného p. Jeníka) »také pán Jeho Milost (Jan z Janovic, nejv. purkrabí a hejtman za nepřítomnosti královny) k žádosti a prosbě p. Pardubského ráčil jemu glejt dáti do toho času (15. IV.) proti židům.«¹⁾ Podobně r. 1534 Ferdinand uděluje Vilému Švihovskému z Ryzmburka »glejt a bezpečenství před židy i před zatykači, kteřížby od těch židuov pro dluhy na něho vzati byli... až do sv. Jiří« a to z toho důvodu, že »s židy pražskými o některé dluhy činiti a skrze uroz. Zdenka Lva z Rožmitálu s týmiž židy smlouván býti má.«²⁾ Ohledně téže osoby na sněmu 17. VII. 1545 »stavové povolení své jsú dáti ráčili, aby JMKr. jemu Vilimovi glejt a bezpečenství před zatykači... do čtyř neděl dáti ráčil.«³⁾ což učinil Ferdinand příslušným listem v srpnu, načež ještě v říjnu glejt prodloužil, »z příčin hodných a nejvíce protože některá jednání, kteráž se stavuov král. Č. a naši země dotýkají, s týmiž Vilémem Švihovským míti ráčíme.«⁴⁾ Rovněž před židovskými zatykači glejtuje r. 1544 na dobu čtrnácti dnů Ferdinand převořiši kláštera sv. Anny.⁵⁾

Před zatykači, přesně označenými, běře Ferdinand r. 1545 v ochranu Albrechta hraběte z Gutštejna, dávaje mu »glajt svobodný a bezpečný před zatykači... dotud, dokudž týž Malcan při nás zůstane«,⁶⁾ nebo roku následujícího bratřím Jakšům z Vys. Mýta »glajt a bezpečenství toliko před těmi věřiteli a dlužníky, kterýmž město Vysoké Mýto společně dlužni jsou.«⁷⁾ Vedle zaměňování, respektive ztotožňování pojmu věřitele a dlužníka, které shledáme i na jiných místech,⁸⁾ zajímavé jest na tomto glejtě bližší ještě kasuistické vymezení jeho působnosti. Výslovně se v něm ustanovuje, že působí pouze ve věci společného dluhu mýtských, pro které nesmějí býti jmenováni bratři obstavováni, ani jinak obtěžováni, nikoli však ve věci jich vlastních dluhů. Zároveň se však zmíněným bratřím ukládá, zaplatiti k výzvě věřitelů »oddíly své, což by na ně k zaplacení dluhů mýtských vedle jiných spoluobyvatelův příslušelo«. Věc jest zajímavá i s hlediska městských financí.

1) AČ IX., str. 543.

2) Bondy-Dvorský: K historii židů II., str. 956.

3) Sněmy české I., str. 636.

4) Archiv min. vnitra, R 35, fol. 27 a 57.

5) Bondy-Dvorský: I. c. I., str. 332.

6) Archiv min. vnitra, R 35, fol. 2.

7) I. c., fol. 135.

8) I. c., fol. 164.

9) I. c., fol. 140.

Opět na sněmu usnesen byl glejt r. 1539, kdy se »stavové snesli, že Adamovi Lvovi z Rožmitálu na přimluvu Jeho Mil. Královské a jeho žádost glejt před zatykači až do sv. Jiří nejprve příštího dávají.¹⁰⁾ Že důvodem byla tu peněžní tíseň jmenovaného pána, dá se souditi z jeho listu z r. 1541, kde si stěžuje svému věřiteli, že »peněz žádných před rukama nemá.«¹¹⁾

Zajímavý jest i »glejt bezpečný toliko před věřiteli«, daný r. 1551 jakémusi obyvateli z Uničova k žádosti o »malé přiročí, kterého od týchž věřitelův dosici nemohl«, a ukládající všem, aby ho při tom glejtu stran dluhů před mocí i právem měli.¹²⁾ Královský glejt nebyl tedy vázán nijakými ohledy na stanovisko příslušných věřitelů, kteří sami, jak uvidíme, měli také možnost glejtovat své dlužníky. Podobného druhu jest »glejt a bezpečnost toliko před věřiteli«, daný r. 1558 jakémusi Jakubovi Štubíkovvi, aby se mohl smluviti s věřiteli. Výslovně se v tomto glejtu, stejně jako v předešlém, zdůrazňuje, že v ničem jiném než ve věci dluhů nemá míti platnosti.¹³⁾ Sem patří i »glejt a bezpečnost toliko před věřiteli a dluhy«, daný r. 1562 jistému obyvateli znojemskému, motivovaný tím, že jmenovaný, ač beze své viny dědictvím po matce k dluhům přišel, jest věřiteli pronásledován a vězením ohrožován.¹⁴⁾ Před věřiteli glejtoval i císař Rudolf, jak vysvitá z dokladu z r. 1577.¹⁵⁾

Zcela výjimečně nazván jest takový glejt v jednom případě »glejtem před mocí ku právu«, a to r. 1560 ve věci Pavla Astaura, jemuž udělen do půl leta, »aby věřitelom svým v tom čase plátce býti mohl a je spokojil.«¹⁶⁾

Účel takovýchto glejtů, o němž ostatně bylo v jednotlivých případech promluveno, jest jasný. Souvisí většinou se zvláštním exekucním prostředkem, velmi obtížným pro dlužníky, zvaným zatykačem, o němž bližší vysvětlení nejdeme v zemských zřízeních, počínaje rokem 1530.¹⁷⁾ Kdo totiž nechtěl, zvláště v sporu, postupovati obvyklou cestou složitého řízení exekucního, mohl si vyžádati u příslušného soudu zatykačí list, jenž mu poskytl oprávnění, zavázati dlužníka pode ctí a vírou, aby se dostavil do purkrabského vězení a setrval tam, dokud by dluhu nezaplátil. Královským glejtem přerušovala se nejen účinnost těchto zatykačích listů, nýbrž znemožňovalo se v době glejtovní ochrany i jich vydání a dlužníkovi dostávalo se tak příležitosti, aby buď si zatím zaopatřil potřebných prostředků, nebo dosáhl smírného vyřízení. Šlo tu tedy o úplné zastavení práva proti dlužníkovi, ovšem pouze pokud šlo o dluhy vůbec nebo jen o konkrétní dluhy jednotlivé, jak jsme na příkladech viděli. Důvody, které panovníka k takovýmto dispozicím vedly, byly rovněž různé, a vysvitají většinou z jednotlivých dokladů.

K tomu, abychom vztahovali takovéto glejty i na zatykače, vydávané pro neplacení berní,¹⁸⁾ nemáme dokladů.

Ovšem považujeme v závěru za nutno upozorniti, že glejt nebyl jediným prostředkem, jímž poskytována byla dlužníkům ochrana před věřiteli a zatykači. Téhož cíle dosahováno bylo i tak zv. přidáním roku, o němž usnesl se na př. sněm r. 1554 v té formě, »že Břetislavovi z Ryzmburka a ze Švihova po zatčení i před zatykači roku se přidává až do sv. Jiří tak, aby tím volněji s vě-

¹⁰⁾ *Sněmy české* II., str. 572.

¹¹⁾ *Bondy-Dvorský*: I. c. II., str. 972.

¹²⁾ *Archiv min. vnitra*, R 50, fol. 23.

¹³⁾ I. c., fol. 186.

¹⁴⁾ I. c., R 65, fol. 77.

¹⁵⁾ I. c., R 94, fol. 123.

¹⁶⁾ I. c., R 65, fol. 40.

¹⁷⁾ *Zem. zřiz. čes. 1530*, 25. — 1549, C 30, R 14, 15. — 1564, D 30 až 36. — Srovnej též Čádu: K osobní exekuci podle čes. práva zem., str. 25.

¹⁸⁾ *Sněmy české* II., str. 23 (zatykačem může se vymáhati podle usnes. sněmu z r. 1546 příspěvek na veř. hotovost), str. 653 (list zatykačí po nedání kteréhokoliv dílu berně podle sněm. usn. z r. 1553), str. 668 (sněm 1554), a j.

říteli svými se smluviti a jim práv býti mohli.¹⁹⁾ nebo podobně sněm 1547.²⁰⁾ Všeobecnou disposicí tohoto druhu jest sněmovní usnesení, »aby po dobu sněmu a týden po něm obyvatelé království nebyli zatýkáni. Byl-li by kdo zatčen, má vrátiti zatykač.«²¹⁾ Podobného druhu jest »milost«, učiněná r. 1543 rukojmím a věřitelům Adama Lva (z Rožmitálu), aby po dobu své účasti na sněmu jakož i osmi dní po něm »od žádného zatykování nebyli, nýbrž do toho času před zatykači svobodni zůstali.«²²⁾

Zajímavým dokladem toho, že města nelibě nesla podobné dispoice panovníkovy, jest patnáctý bod smlouvy mezi stavy českými a moravskými z r. 1611, kdež se žádá, »aby z kanceláře české lidem městským zadlužilým přiroči žádného dáváno, ani proti nim právo zastavováno, ani poručeními z kanceláře vyšlejší věřitelům proti nim proces právní zachovávatí bráněno nebylo. A jestliže by kdy který dlužník s věřitelem svým jednati chtěl, aby věřitel mimo vůli svou k tomu nucen nebyl.«²³⁾ Totéž obsaženo bylo ve zvláštních článcích, ujednaných r. 1619 se stavy slezskými.²⁴⁾

§ 12. Královské glejty s hlediska jich působnosti.

Vyčerpali jsme tak veškeré souvislejší skupiny osob, jsoucích pro své trvalé neb dočasné právní postavení nejčastějšími předměty glejtů. Ovšem zůstala nám při tom i řada dokladů, které jsme pro jich kusost nemohli do žádné z vylíčených skupin zařaditi, poněvadž scházejí nám potřebné údaje o postavení obdařených osob. Myslíme tu zejména na četné záznamy register české kanceláře o glejtech různých osob před mocí ku právu do Slezska,¹⁾ nebo na moravský záznam z r. 1408, že páni nalezli, »aby paní Z. tam na dictví šla a osvobodila to, což jest prodala a peníze své vzala, a paní Z. má glejtována býti, aby tam na dědinu bezpečně mohla přijíti a zase odtud odjeti.«²⁾ a j.

Neměli jsme však dosud příležitosti shrnouti a porovnatí celkově věcnou působnost vylíčených glejtů. Přes to, že o rozsahu působnosti každého glejtu platilo to, co v jeho znění bylo vytýčeno, viděli jsme, že časem se vytvořily pro označení určité působnosti místo kasuistického vypisování glejtovní ochrany zvláštní technické termíny. Myslíme tu na známé nám již přívlastky glejtu před mocí, s případným bližším ještě určením, a glejtu před právem.

Co bylo v jednotlivých případech míněno mocí, vysvětlili jsme již na příslušných místech. Viděli jsme zároveň, že nešlo tu snad o působnost, vyhrazenou glejtům určité skupiny osob, nýbrž že jsme se s takovýmto vymezením působnosti setkali na př. jak u glejtů židovských, tak i osob obviněných, a konečně i s příslušnou kumulací u glejtů dlužnických. K jasným dokladům o působnosti takovýchto glejtů jest ještě připojiti glejt, udělený Vladislavem II. r. 1499 »Michalovi Vojnarovi z Opole přede vši mocí duchovní i světskú, tak aby naň svévolně a mocí žádný nesahal až po plného půl leta. Než kdož jeho viniti chtíti bude, ten jeho viniti má před hajtmanem a právem knížectví Slezského.«³⁾ Glejt tento nemohli jsme zařaditi do žádné z našich skupin, poněvadž bližší jeho důvod, zejména pak situaci zmíněného Michala Vajnara, jsme z citovaného dokladu nemohli určit.

¹⁹⁾ I. c., str. 670.

²⁰⁾ I. c., str. 276.

²¹⁾ I. c., str. 510.

²²⁾ I. c. I., str. 554.

²³⁾ Kameníček: Zemské sněmy a sjezdy mor. II., str. 641.

²⁴⁾ I. c., str. 683.

¹⁾ Archiv min. vnitra, R 35, fol. 3, 7, 8, 10, 33, 35 a j.

²⁾ Brandl: Libri citationum I., str. 270.

³⁾ AČ XVIII., str. 140.

Ohledně všech glejtů před mocí platilo, že musí býti omezovány na určitou dobu. Předpisovalo tak zemské zřízení české z r. 1549, kdež čteme: »Komuž by Jeho Milost Král ráčil glejty před mocí ku právu dáti, aby ty glejty do jistého času dávati ráčil.«⁴⁾

Že glejt před mocí byl za normálních okolností vždy jasně odlišován od t. zv. glejtu před právem, vysvitá z toho, že na př. již r. 1489 mluví se na soudě zemském při sporu pána z Plavna s jakýmsi cizincem o »glejtu toliko před mocí a ne před právem«⁵⁾ nebo že r. 1530 píše hejtmán zemští o »klejtu svobodném před mocí, ale ne před právem«⁶⁾ nebo konečně že roku 1546 Ferdinand I. důrazně označuje určitý glejt jakožto »glejt toliko před mocí ku právu«⁷⁾. Že i glejt, udělený r. 1486 ve věci Branice označen byl jakožto »glejt před mocí, ale ne protiv právu«, uvedli jsme již při glejtech politických odpůrců králových. Jde však o to, zjistiti pokud možno přesný vztah působnosti takového glejtu před právem nebo také před mocí a před právem.

Vycházeti tu nutno od zásadního nálezu zemského soudu českého z r. 1410 tohoto znění: »Tak jakož jest na pány vznešeno, kterýžby pán glejt měl ve aliquis communis terrigena před mocí i před právem, že na toho nemá býti žalováno, ani on na jiné, a jemu i žádná odpověď nemá býti; a páni v tom glejtu nic nalezati nechťi, než si possunt se partes dobitivě smluviti, to páni rádi vidí.«⁸⁾ Zkrácenou formou opakována jest tato zásada v Knížkách nálezů kol r. 1437, avšak zkrácením pozbývá značně na srozumitelnosti, neboť se tu pouze uvádí, že nemá býti žalován ani sám žalovati »glejt ktož má«, aniž byl opakován důležitý přívlastek »před mocí a před právem«⁹⁾. Důsledné provedení této zásady znamená úplné vynětí z pravomoci soudní, což pravděpodobně s počátku také bylo prováděno. Jak jinak vysvětlili bychom si zjev, že již do doby citovaného nálezu spadá prvý zákaz glejtů alespoň před zemským soudem. Neboť téhož roku 1410 »nalezli za právo páni na plném soudu všem vůbec: aby již více žádný král český neglejšoval ani glejšovati mohl nižáného před soudem zemským«¹⁰⁾. Ve zmíněných již Knížkách nálezů jest tato zásada opět nepřipadně zkrácena, neb se tu praví, že »glejt nemá žádnému před soudem dáván býti«¹¹⁾. Zákaz glejšovati před zemským soudem byl pak vtělen i do zemského zřízení vladislavského¹²⁾ a zůstal i ve zřízení z r. 1530,¹³⁾ nikoli však již ve zřízeních dalších. Že věc souvisí se snahou nových panovníků po odstranění všelikých jejich omezení, viděti jest nejlépe z toho, že starý tento zákaz se výslovně ruší tímto ustanovením Obnoveného zřízení: »Niméně však kdybychom my anebo budoucí králové a dědicové království tohoto někomu z jistých uvážlivých příčin svobodný a bezpečný glejt milostivě uděliti ráčili, tedy ten takového glejtu ve všem podle znění jeho užití má, a dotčený královský náš soud zemský jej při tom bez překážky zůstaviti povinen bude.«¹⁴⁾ Podobného druhu jakož i výsledkem téhož politického pochodu jest i předpis návrhu zem. zřízení krnovského: »Befreyet ihn aber das geleidt von aller Verantwortung, so soll er allerdings darbey ungeirret gelassen werden.«¹⁵⁾

Přes to, že původní stav těchto glejtů zdál se nasvědčovati úplnému vy-

⁴⁾ Zem. zřiz. 1549, T 19.

⁵⁾ Emler: Reliquiae tabularum II., str. 434.

⁶⁾ AČ XII., str. 322.

⁷⁾ AČ XX., str. 249.

⁸⁾ Jireček: Codex iuris bohemi. II. 2., str. 62. — AČ II., str. 375.

⁹⁾ AČ XIX., str. 504.

¹⁰⁾ Jireček: I. c.

¹¹⁾ AČ XIX., str. 504.

¹²⁾ Zem. zřiz. 1500, čl. 9.

¹³⁾ Zem. zřiz. 1530, čl. 9.

¹⁴⁾ Obnov. zřiz., A XVIII.

¹⁵⁾ D'Elvert: Der Entwurf der jägerndorfer Landesordnung von 1673, str. 30. — Srovnej též Horns: Návrh zem. zřiz. pro Krnovsko, str. 24.

něčí určité osoby ze soudní pravomoci, ať již by vystupovala jako žalovaná či žalobce, zaznamenáváme v pozdějším vývoji důležité rozlišování. Vedle glejtů před mocí a před právem, jejich působnost vsutku se vztahovala na všechny možné případy soudního postižení, setkáváme se totiž s glejty, stejně označovanými, které zaručují ochranu před soudy, event. i jinými úřady, pouze pro určitý konkrétní vztah. Na takový případ jsme již upozornili na př. při glejtech osob vypovězených, kde se pocítovala potřeba zdůraznit, že glejtem se zastavuje působnost dřívějšího soudního (nebo panovnického) vypovídání trestu. Terminu glejt před právem, jak jsme viděli, se však v oné skupině důsledně neuzžívalo, obvyklejší byl pouhý název glejt. Jiným oborem takového omezeného glejtu před právem jsou glejty dlužnické, kde však místo před právem užívá se obvykleji před zatykači. Z některých dalších jednotlivých dokladů, sem spadajících, jest uvést na př. glejt Vladislava II. z r. 1499 »před právem i před mocí židu řečenému Král k potřebě nějakého urozeného Zigmunda Štoše, kterýžto má se s některými židy souditi. Ale před těmi židy, s kterýmiž se týž Zigmund souditi má, svrchupsaný Král žádného glejtu před mocí ani před právem mítí nemá.«¹⁹⁾ Nebo r. 1545 uděluje Ferdinand jakémusi Zikmundovi Viškotovi ve Slezsku »glejt svobodný, bezpečný a dokonalý před mocí i právem ... až do roku úplně pořád zbhělého ... z strany toho postupení zboží rybnického.«²⁰⁾ Šlo tu totiž o zjev, že slezští hejtmanové přikazovali zmíněnému Viškotovi, že onen statek nesmí postupovati, kdežto panovník žádal opak.

Z dokladů neomezených glejtů před právem, ochraňujících po určitý čas před jakýmkoli soudním zásahem, zaznamenáváme na př. »glejt před mocí, právem i zatykači«, udělený r. 1547 hofmistru Vilémovi z Ryzmberka »z příčin hodných a nejvše proto, poněvadž nyní osobní tažení do pole býti má.«²¹⁾ Glejt tento má trvati po celou dobu onoho tažení. Že ovšem nejvíce při tomto glejtu padala asi v úvahu ochrana před věřiteli, podává se z dokladů o častých nesnázích Viléma z Ryzmburku, o nichž byla již řeč při glejtech dlužnických. Podobného druhu jest i »glejt svobodný a bezpečný před mocí, právem i před zatykači«, udělený r. 1546 týž panovníkem Joachymu Melcenovi »z příčin hodných a zvláště proto, že jakožto nejvyšší maršálek v poli býti musí.«²²⁾ Bez označení bližšího účelu zaznamenán jest z téže doby glejt před mocí a právem místosudím dvorskému Janovi Kolskému,²³⁾ a rovněž za takovýto glejt nutno považovati disposici Ferdinandovu z r. 1560 ohledně faráře Bavorovského, jenž prý se dějí »všelijaké překážky od zřízených rad markrabí Jiřího Fridricha (ve Slezsku)«. Ferdinand tu otevřeným listem prohlašuje, že zmíněnému faráři ráčil »glejt a bezpečenství naše dáti a osobu jeho v ochranu naší císařskou přijíti.«²⁴⁾

V kapitole, obírající se věcnou působností glejtů, musíme si ještě povšimnouti, že právní knihy a zemská zřízení obsahují řadu předpisů o tom, jak se mají chovati před soudem osoby, obdařené glejtem. O výklad těchto předpisů, neoznačujících ani v nejmenším, na které glejty se vztahují, bude nutno se pokusiti na základě dosavadních výtěžků naší studie.

Prvý takový předpis jsme našli v knize Tovačovské v kapitole »o glejtu při súde«, kdež se praví: »Také má vědno býti, že žádný, ku právu jsa povolán neb pohnán, nemá za glejtem odpovídati, než glejt, ač má který, má vzdáti a toho, oč jest pohnán, práva dostáti. Též také by i zahájený súd nebyl a jiný súd byl zemský, nemá za glejtem k odpovídání připuštěn býti.«²⁵⁾ Totéž

¹⁹⁾ AČ XVIII., str. 141.

²⁰⁾ Archiv min. vnitra, R 35, fol. 3 a 4.

²¹⁾ I. c., fol. 127.

²²⁾ I. c., fol. 95.

²³⁾ I. c., fol. 135.

²⁴⁾ I. c., R 65, fol. 13.

²⁵⁾ Brandt: Kniha Tovačovská, kap. 65.

Joslovně opakuje kniha Drnovská²³⁾ a moravská zemská zřízení z r. 1535, 1545 a 1604.²⁴⁾ Zemské zřízení opolsko-ratibořské v téže věci ustanovuje: »Za glejtem svobodným žádny z obyvatel, jsouc sročen a neb k soudu podán nebo okázán, žalovati ani odpovídati nemá, leč z glejtu vystúpi.«²⁵⁾ Týmiž slovy opakován jest tento předpis v zemském zřízení těšínském²⁶⁾ a stejný význam má i příslušný předpis v návrhu zemského zřízení krnovského, kde v kapitole »Von denen geleitten zum Recht« zní: »Wenn Jemanden von seiner Königl. Mai. oder dem Landes-Fürsten ein sicheres Geleit gegeben würde, soll er des Geleids nach dessen Inhalt billich genützen, und ehender in der Sache nicht antworthen, noch derentwegen auf cinige Weise bekümmert werden, bies er das Geleit dem Landrecht übergeben und er gestalten Sachen nach verbeschieden worden.«²⁷⁾ Při tomto ustanovení zejména jest důležité, že v dalším textu rozlišuje glejt, který zbavuje obdařeného veškerého zodpovídání. K věci bylo po této stránce na příslušném místě přihlédnuto.

V českých zemských pramenech nenalézáme sice výslovných ustanovení, odpovídajících zmíněným dokladům moravským, avšak o stejné praxi, alespoň pokud šlo o žalobce, svědčí jednotlivé soudní případy. Tak r. 1488 namítal na soudě komorním jakýsi Jířík Malešovský proti tvrzenému »ustanému právu« Jana Zachrastského, »že jest stával týž Zachrastský za klejtem«, čemuž zmíněný odporoval »co se při jeho dotýče, že jest glajt vzdával«.²⁸⁾ Podobné znamená jest v registrech soudu komorního k r. 1497: »Jakub Holešaur z Mišně polnav pana Jana Hassenštejnského, za glejtem stoje před JMKskú, toho glejtu na žádost páně Hassenštejnského zdáti jest nechťel.«²⁹⁾

Výklad těchto nepřesných předpisů jest značně obtížný. Pokud požadováno jest jimi vzdání glejtu se strany pohnaných, musí tu jíti samozřejmě o takový glejt, který připouštěl vůbec pŕhon nebo žalobu a který tedy před soudem nechránil. Tedy nemohl tu přicházeti vůbec v ŕvalu glejt před mocí a před právem, alespoň potud nikoli, pokud platil citovaný již nále z r. 1410, vyslovující, že na nikoho takým glejtem opatřeného »nemá býti žalováno ani on na jiné«. Mohly by se tudíž zmíněné předpisy o vzdání glejtu vztahovati buď na tak zv. glejty před mocí ku právu, nebo sice i na glejty před právem, avšak pouze ony, které zaručují bezpečnost před soudem jen v určitém speciálním ŕseku, na př. ve věcech dluhů, starých přečinů (u vypovězců) a j. Zejména v případech, posléze jmenovaných, jak jsme již ukázali, zůstávala obdařená osoba ve všech ostatních směrech nechráněna a soudní stíhání mohlo tu míti volný průběh. Vzdání glejtu má tu snad býti jakýmsi symbolem toho, že pro daný vztah glejt neúčinkuje. Víme, že v takovýchto symbolech si tehdejší doby velmi líbovaly. Výklad tento potvrzuje nám zejména i citovaný již doklad ze zem. práva českého, pokud šlo o vzdání glejtu žalobcem: zmíněný žalobce se tu totiž dovolával, že ve svých přech glejt vždy vzdával. Měl tedy určitý účelový glejt, ať již dlužnický, nebo ku pobytu, či jiný, a po dobu jeho trvání podstupoval v ostatním svém životě potřebné spory mimo jakoukoli ochranu.

²³⁾ Brandt: Kniha Drnovská, str. 33.

²⁴⁾ Zem. zřiz. moravské 1535, list XXXIV. — 1545, list XXXVIII. — 1604, list XLIX.

²⁵⁾ Zem. zřiz. opolsko-ratibořské 1562, list XXXIII.

²⁶⁾ Zem. zřiz. těšínské 1592, O soudích, art. XLIV.

²⁷⁾ D'Elvert: Der Entwurf, str. 30.

²⁸⁾ AC IX., str. 473.

²⁹⁾ AC X., str. 476.

II. GLEJTY PANSKÉ A RYTÍŘSKÉ.

§ 13. Všeobecné zásady.

Bylo již upozorněno, že vedle představitelů ústřední státní moci mohli glejtovati i jednotliví stavové, zejména tedy příslušníci stavu panského a rytířského. Rovněž bylo upozorněno na omezenou místní působnost takovýchto glejtů, účinkujících toliko „před svými“. K tomu jest jen dodati, že místní působnost mohla býti fakultativně rozšířena tím, že buď mohl některý pán glejtovati současně i jménem jiného,¹⁾ nebo mohl glejt opatřiti doložkou, že působí přede všemi, kdo by z ohledu na vydatele chtěli ho respektovati, čili kdo by pro vydatele „chtěli učiniti nebo nechati.“²⁾ Mimo to nutno však zdůrazniti, že k místnímu omezení přistupuje i rozsáhlé omezení co do věčné působnosti glejtu, v kterémžto směru, jak jsme ukázali, neplatilo při glejtech královských a zemských dlouho nic podobného. Tak především jest na tomto místě připomenouti předpisy, zakazující stavům glejtovati zemské nepřátele a zhoubce, o nichž bylo již promluveno. Jaký důraz byl skutečně na tyto zákazy kladen, vysvítá z toho, že jich porušení bylo z nejdůležitějších přečinů, připisovaných k tíži účastníkům odporu z r. 1547. Tak na př. v obelátní Viléma Křineckého z 20. VII. 1547 se praví: »Item vypovězené osoby z země pro jejich vejstupky zase do království našeho Českého přijíti a těch, kteří proti nám přečinili a bezpeční před námi nebyli, glejtovati dopouštěti jsi pomohl.«³⁾ Podobnými slovy formuloval Ferdinand své obvinění v instrukci na sněm z 20. května téhož roku a v mandátu po krajích z 3. června.⁴⁾

K tomu přistupuje i okolnost, že stavové nesměli glejtovati tam, kde by jejich glejtem byla poškozena jiná strana. Po této stránce nutno si předem povšimnouti opakujících se předpisů o tom, že nelze glejtovati čeled a jiné poddané sousedů. Takovýto zákaz se objevuje již v knize Tovačovské, kde zní: »Kterýž člověk zběhne bez útisku války, kdež bude zastán a obžalován, má zase býti vrácen, a sused proti susedu žádného glejtu zběhlému člověku aneb sic závadnému dáti nemuž, než má jej vydati, neb k tomu neb k té dědině, zemských zřízení, na př. z r. 1535 a 1604.«⁵⁾ V Čechách podobná zásada byla kdež zastížen bude, muož hledino býti.«⁶⁾ Totéž se opakuje v moravských prohlášení zemským soudem r. 1493 slovy: »Kdožby svého úředníka, neb člověka, neb čeledína zastíhl na čích gruntech, buď i kromě vsi, a žádal vydání, že každý takového má vydati, a kletem žádným jeho nemá zastírati. Pak-li toho neučiní, poku-u, bude-li polnán, dáti musí.«⁷⁾ Tentýž smysl nutno přikládati i ustanovením zemských zřízení z r. 1500, 1549 a 1564, jak vysvítá z latinského textu zems. zřízení z r. 1500, přes to, že český text není jasný.⁸⁾ Značně rozšířen jest tento zákaz v nových předpisech zemských zřízení z r. 1549 a 1564, kde se praví: »Žádný z stavuov tohoto království aby neměl moci dávat i nedával glejtuov žádnému z lidí poddaných proti jich pánům v tomto království.«⁹⁾ Kdežto totiž předpisy výše zmíněné měly na mysli speciálně glejty ku pobytu, o nichž dále promluvíme, týkají se pozdější zákony vůbec jakékoli ochrany, která by glejtem byla poddaným proti jich pánům poskytována. Ze podobného omezení se stavové záhy domohli i vůči samému panovníku, bylo již na příslušném místě připomenuto.

¹⁾ Brandt: Libri citationum II., str. 49.

²⁾ AČ XII., str. 486, 542 a j.

³⁾ Sněmy české II., str. 342, 356.

⁴⁾ I. c.: str. 266, 295.

⁵⁾ Brandt: Kniha Tovačovská, kap. 194.

⁶⁾ Zem. zřiz. morav. 1535, list LXIII. — 1604, list CIX.

⁷⁾ Nálezy zem. soudu r. 1536 tištěné (Právník I., str. 318).

⁸⁾ Zem. zřiz. čes. 1500, čl. 291. — 1549, I 27. — 1564, M 27.

⁹⁾ Zem. zřiz. č. 1549, T 17. — 1564, S 9.

Avšak i v jiných směrech nesměl býti stavovský glejt ke škodě zúčastněné strany. Dokladem jest tu na př. žaloba města Žitavy z r. 1525 na bratry Šlejnice, že na svých statcích zastírali svým glejtem jakéhosi Matěje krejčího, škůdce, zhoubce a odpovědníka téhož města.¹⁰⁾ Pokud šlo o glejtování osob, dopustivších se vraždy nebo zabití, bylo již upozorněno, že kniha Tovačovská vztahuje i na takovéto jednotlivé případy¹¹⁾ všeobecný zákaz glejtů »morděřům, pokladačům, falešníkům a j.«, ač spíše by se zdálo, že onen zákaz se týká pouze notorických zemských zhoubců. Ze však i bez ohledu na tento předpis bylo nutno při vydávání stavovských glejtů respektovati právní posici třetích osob, uvidíme při dokladech, týkajících se glejtovní pravomoci soukromých jednotlivců.

Po formální stránce glejtů panských a rytířských bylo by upozorniti na to, že nevydávali je vždy sami páni, nýbrž často i jejich úředníci, zejména purkrabí jednotlivých panství. Tak na př. píše purkrabí Helfenburský r. 1474, že glejt dal,¹²⁾ nebo totiž činí r. 1476 purkrabí zvikovský,¹³⁾ nebo r. 1502 dovolává se Křištof z Čutštejna před komorním soudem toho, že svým úředníkům poručí dávatí glejty pouze určitého druhu.¹⁴⁾ Na témže soudě také uznáno, že za škody, způsobené překročením své glejtovní pravomoci, odpovídá dotýčný úředník sám.¹⁵⁾

Ohledně vlastní působnosti glejtu rozhoduje i zde, jaká konkrétní ochrana se glejtem zaručuje. Glejt sám má zde nepopíratelnou povahu slavnostního slibu, jenž může ještě příslušným způsobem býti zesilován a jehož splnění jest soudně vynutitelné. Vidíme to na řadě dokladů. Zmíněné zesílení glejtovního slibu se dělo zejména »pod cti a věrou«.¹⁶⁾ Právě na glejty panské, jakož i městské, o nichž ještě bude promluveno, hodí se dobře všeobecná teoretická úvaha z XV. stol. o glejtovních formách, pocházející od Prokopa, písaře Nového Města Pražského, ač autor stejně hodnotí i glejty královské. Podává příklad každé formy, píše zmíněný autor: »Formy listuov glejtovních ty sů truoje: jedny prostým slibem, druhý pode cti a pod věrú, třetí pod základem... Glejty první píší lidé velcí a zachovalí (na př. král), druhý a třetí píší lidé, jimž úplně nevěří.«¹⁷⁾

Pokud jde o vylíčení jednotlivých druhů takovýchto glejtů, možno říci, že v hlavních rysech uvidíme tu v malém analogii oněch druhů, které ve velkém jsme shledali při glejtech královských. A tak jako hrály glejty důležitou úlohu v úpravě právního postavení osob, nepatřících ke královským poddaným, ať již šlo o cizince nebo židy, shledáváme se s podobnou jich funkcí v oboru právního poměru jednotlivců k určitému pánu. Bude proto pojednáno předem o takovéto skupině glejtů. Vedle toho i ve styku se svými odpůrci napodobovali jednotliví stavové věrně způsoby, zachovávané králem a zemí k nepřátelům státním. Proto setkáme se s důležitou skupinou glejtů nepřátelských. A konečně z významné stavovské úřední a soudní pravomoci vyplynula řada příležitostných glejtů, takže i po této stránce se shledáme s analogií glejtů královských.

§ 14. Glejty z oboru vztahů poddanských.

Do této skupiny zahrneme jednak glejty osob, zamýšlejících vstoupiti v určitý poměr odvislosti k pánu, jednak osob, z takovéhoho poměru odchá-

¹⁰⁾ AČ XXXIII., str. 427.

¹¹⁾ Brandl: Kniha Tovačovská, kap. 212.

¹²⁾ AČ VIII., str. 139.

¹³⁾ AČ XV., str. 10.

¹⁴⁾ AČ XII., str. 486.

¹⁵⁾ AČ XII., str. 542.

¹⁶⁾ Brandl: Libri citationum I., str. 178.

¹⁷⁾ Aoreš: Prokopa písaře česká Ars dictandi, str. 28.

zejících a konečně glejty jednotlivců, stojících vůbec mimo jakýkoli svazek s příslušným pánem.

Že vůbec glejt mohl býti důležitou formou pro úpravu vztahu jednotlivce k pánovi, viděli jsme již z citovaných předpisů, zapovídajících glejtovati poddané sousedů na jejich úkor. To potvrzují i jednotlivé doklady. Tak r. 1476 píše purkrabí zvikovský svému pánu Bohuslavovi ze Švamberka, že udělil jí 'č osobě »glejt až do sv. Jiří... aby se za Vaší Milosti osadil.«¹⁾ Podobně sděluje r. 1494 purkrabí borský svému pánu o jistém pŕtrestaném zločinci »že by se chtěl Vaší Milosti zapsati, kdybych ho chtěl kleytem ubezpečiti.«²⁾

Glejtu při odchodu z moci pánovy se týká slib Oldřicha z Janovic z r. 1466 ve věci žida Barocha, jenž se mu »přikázal a miní za ním v městěčku jeho Janovicích bydleti«. V témž listě se totiž praví: »A kdyžby se židu nadepsanému nelíbilo býti a přebývati a mohl se jinde za jiným pánem živiti, tehda já slihuji témuž židu a čeledi jeho i statku jeho za tři míle glejt můj bezpečný dáti.«³⁾

Zejména však četně se stavovské glejty vyskytují u osob, přicházejících pouze příležitostně na území určitého pána a nejsoucích s ním v nižádném právním poměru. Tak již r. 1406 žaluje Hynek z Letvic na Mixe ze Žampachu, »že glejtovav jeho formany a chudé lidi pode ctí a věrou, v tom glejtu pobral na cestě vozy, koně a j.«⁴⁾ Podobně pohání téhož roku Michal, kramář brněnský, »Hynka, řečeného Suchý Črt z Jevišovic, odjinud z Kunstatu, že ubezpečiv jej a slibiv jemu a jeho tovaryši za pravý a za křesťanský glejt a také slibiv za Jana Sokola i za jeho všechny, aby mohl svobodně se svým kupectvím jeti, tu pak, když se ubezpečil, tomu glejtu a jeho slibu uvěřil, tehda Jan Sokol tu všechmu kúpi pobral.«⁵⁾ Zmíněný již Hynek z Letvic žaluje pak r. 1409 opět Mixe ze Žampachu, že jeho lidem »pobral v svém glejtu«, ač na něho »žádné péče neměli.«⁶⁾ Zmínka tato se týká okolností, že mezi oběma stranami nebylo výslovného nepřátelství. Při podobném páhonu proti p. Ctiboru Tovačovskému z Cimburka z r. 1437 nalezeno právem, že olomoucké soukenníky »glejtoval od sebe a od svých služebníkův toliko a oni nevědi, kam je to pobráno, že nemá tomu páhonu odpovídat.«⁷⁾ Že i v Čechách byly takovéto glejty obvyklé, vysvítá ze sporu před soudem komorním z r. 1498, kde rozhodována byla otázka, zda loketští jsou povinni vykonávati jakékoli služby při glejtech, vy-dávaných pány Šliky.⁸⁾ nebo z rozepře jakéhosi France Freycyngera s Křištofem z Gutštejna, z r. 1502 ve věci loupeže zboží u Žlutic pod glejtem téhož Křištofa z Gutštejna.⁹⁾

Z posledních dvou příkladů také vysvítá, jak realizován byl takový glejt. Zmínky o provázení glejtu nasvědčují, že hmotný průvod hrál tu významnou úlohu, jejíž podrobnosti podává právě případ Křištofa z Gutštejna. Jeho úředník Raušar hájil se totiž, byv na místo pána obviněn, tím, že nijak nepřekročil pánových instrukcí, neboť s kupeckými lidmi »gleycmana poslal; a ten gleycman přijel s nimi do vsi Pautuova, a tu gleycman vozóm kázal čekati, a že on Raušar do Žlutic pojede pro více pěších«. Zmínění lidé však neuposlechli a vydali se o své vůli na cestu ze vsi, při čemž byli přepadeni a oloupeni. Raušar sice zločince stíhal, avšak bezúspěšně.¹⁰⁾

¹⁾ AC XV., str. 10.

²⁾ I. c., str. 69.

³⁾ AC VII., str. 667.

⁴⁾ Brandt: Libri citationum I., str. 178.

⁵⁾ I. c.: II., str. 49.

⁶⁾ I. c.: I., str. 335.

⁷⁾ I. c.: III., str. 481.

⁸⁾ AC X., str. 502.

⁹⁾ AC XII., str. 486.

¹⁰⁾ I. c., str. 542.

Uvedené doklady neobsahují sice přesného vymezení funkce takového glejtu, ale funkci tuto lze z jich účelu snadno vyvoditi, vezme-li se v úvahu i celkové nazírání doby na právní postavení jednotlivců jakož i přihlédně-li se k faktickým poměrům v otázce veřejné bezpečnosti. Nárok na právní i faktickou ochranu mohl totiž vůči jednotlivému pánu uplatňovati pouze jednotlivec, jsoucí v určitém svazku s tímto pánem. Jest známo, že i příslušníci jednotlivých panství byli posuzováni na území pána jiného jako cizinci zahraniční.¹⁾ Zejména pak osoba, jejíž právní posice byla zeslabena ať nedostatkem příkazů od dřívějšího pána, nebo vytrpěním trestem, nebo konečně odchodem z ochrany pánovy před založením podobného poměru nového, pocítovala potřebu rámcového zabezpečení, kterého se docílovalo právě glejtem. Pokud pak šlo o přespolní kupce, byl glejt důležitým předpokladem faktické bezpečnosti zejména v dobách panujících opovědi a záští, kdy bylo nutno osobě, nejsouc v jakémkoli svazku s pánem projížděného území zabezpečiti se jednak před ním samým, jednak žádati o ochranu před loupežnými nájezdy. Že se takovéto zabezpečení dále ve formě glejtovního slibu, různě utvrzovaného, bylo již na příslušném místě upozorněno. O tom pak, že v dobách zvláště neklidných a v poměru k některým smutně proslulým pánům ani glejt nebyl dostatečnou zárukou a že tedy nastupovalo soudní vymáhání škody, svědčí rovněž uvedené již doklady.

§ 15. Panské a rytířské glejty nepřátelům.

Prvé glejty této skupiny, nelédlíme-li již ke vzájemnému zabezpečování stran za doby Václava II., o čemž bylo promluveno (z důvodu účasti panovníka) při glejtech královských, přináší nám známé nepřátelství jednoty poděbradské a katolické. K vzájemnému jednání uděluje na př. r. 1445 jednota katolická »glejt povýšenější nad obecný« straně druhé do Prahy až do 1000 koní.²⁾ Podobně činí r. 1450 strana poděbradská ke sněmu svatokatolickému rovněž do 1000 koní,³⁾ o němž sjednáno již před tím ve Vildštejně »k kterémužto sněmu do Prahy kdožby glejtu žádal, má jemu dán býti bezpečný glejt přijeti a odjeti.«⁴⁾ Glejty tétož druhu vydány vzájemně i ke zmíněnému sjezdu vildštejnskému,⁵⁾ dvěma sjezdům pelhřimovským,⁶⁾ jakož i k vyjednávání na Kameni,⁷⁾ a pohybovaly se v mezích kol 200 a 300 koní. Že do takového glejtování pojaty byly někdy i osoby nezúčastněné, vysvítá z dopisu Viléma z Řísenburka, že glejtu a příměří pána Jířika nepotřebuje, neb jest »člověk pokojný, s nížádným nemaje co činiti aniž na koho péči maje.«⁸⁾

Příkladem přesného znění může nám býti glejt Jindřicha z Hradce z r. 1467, pramenící rovněž ze sporů českých stran. Zněl takto: »Jindřich z Hradce známo činíme . . . že jsem dal a mocí listu tohoto dávám svůj jistý a bezpečný glejt vám před sebou; přede všemi našimi pomocníky i služebníky a lidmi poddanými slovuťneme Ondráčkovi z Březovic samu třetímu jezdecky dnes a zítra celý den . . . tak, aby mohl svobodně do Hradce Jindřichova přijíti a tu věci své jednati a zjednaje nebo nezjednaje bude se moci zase bezpečně na své obydle vrátiti bez úrazu osoby i statku.«⁹⁾ Podobně udělen byl i glejt Bedřichovi ze Strážnice.)

¹⁾ Stieber: Dějiny soukr. práva ve stř. Evropě I., str. 15.

²⁾ Palucký: Dějiny V., str. 66.

³⁾ AČ III., str. 547.

⁴⁾ AČ II., str. 276.

⁵⁾ AČ III., str. 545.

⁶⁾ AČ II., str. 275. — III., str. 544.

⁷⁾ AČ III., str. 546.

⁸⁾ AČ XIV., str. 53.

⁹⁾ Tudra: Formulář kanceláře rožmberské, str. 268 (Věstník spol. nauk 1890).

¹⁰⁾ Tamtéž.

Vzájemného nepřátelství týká se i glejt, o nějž žádá r. 1468 Zdeněk ze Šternberka Jana z Rožmberka »na půldruha sta koní sám před sebou, přede všemi pomocníky, služebníky a lidmi poddanými svými«. Vedle toho požaduje Zdeněk ze Šternberka, aby také »starší služebníci« sľbili, že může bezpečně přijeti a odjeti, a rovněž, aby také měšťané (patrně krumlovští) mu »list« dali.¹⁰⁾ Podobně i z jiných stran jest Jan z Rožmberka o glejty žádán.¹¹⁾

Kdežto v dokladech dosud uvedených se nemluví o konkrétní povaze jednání, k němuž se glejt uděluje, klejtuje r. 1469 Jan ze Šternberka panoší Oldřicha Axamita »sám před sebou i přede všemi zámky, služebníky a lidmi poddanými pána a otce svého... až na čtrnácte dní... ode dvou až do pěti koní... tak, že může své potřeby bezpečně jednati, ty potřeby, co se dotýče nebožtíka Mikuláše Sádly, bratra jeho«.¹²⁾ O podobný glejt žádají r. 1471 vodňanští purkrabího Helfenburského, jak vysvítá z jeho dopisu, »že by kůže chtěli koupiti, jedné abych jim klejt zjednal ode vsie strany našie«.¹³⁾ Vodňanští byli totiž nepřáteli rožmberskými, jak vysvítá z dalšího dokladu, a proto také vymíní, že si jakýsi jejich služebník Svátek klejt ode vsi strany rožmberské, maje na dobrovolné sjednaném soudu pána strakonického co činiti.¹⁴⁾ Nepřátelského poměru Jindřicha Roubíka k pánům rožmberským týká se dopis Roubíkův purkrabímu krumlovskému z r. 1472 tohoto znění: »... jestliže byste mi glejt dali a pán váš bezpečný přede vsi stranú pána vašeho, že bych chtěl k vám přijeti s některými dobrými lidmi na dobrý kvas, a to o masopustě. Neboť jest to i jinde bývalo v cizích zemích, že sú se nepřátelé sjížděli a spolu veselí byli«.¹⁵⁾ Účel požadovaného glejtu jest zde opět výslovně označen a svědčí tomu, k jakým rozmanitým příležitostem se ho užívalo. Téměř svědčí i dopis Oldřicha Roubíka z r. 1477 purkrabímu krumlovskému, že jistým lidem udělil »glejt do svého syna příjezdy, kdy z Rakús přijede, aby k němu přišli bezpečně a odešli a s ním se umluvili, aby na ně žádné péče neměl«.¹⁶⁾

Již opakující se termíny nepřátelství, příměří a j., objevující se v uvedených dokladech o vzájemných stycích jednotlivých stavů, poučují nás o tom, co bylo vlastním důvodem takovýchto glejtů. Nepřátelství v dnešním slova smyslu nebylo totiž poměrem, vyhrazeným pro vztahy mezistátní, nýbrž ve stejných formách se uplatňovalo i uvnitř země. Projevovalo se vzájemnými opovědmi, jednotlivci »měli na sebe péči« nebo »se vystřihali«,¹⁷⁾ jak v pramelech jest dochováno. Proto také nebyli před sebou navzájem bezpeční a bezpečnost tuto dávali si v čas jakékoli potřeby glejtem sľibovati. Takovýto glejt byl, jak jsme z dokladů mohli seznati, zcela analogický glejtům cizineckým a obsahem bylo zajištění veškeré ochrany právní i faktické v nejširší míře, glejtem poskytnutelné. V pozdější terminologii glejtů královských odpovídala tato ochrana glejtu před mocí a před právem. Ať již se totiž takový glejt týkal samého jádra nepřátelského poměru a určen byl právě k vyjednávání o tomto poměru, či ať zabezpečoval pro určitou dobu pouze ku příležitostnému právnímu jednání (soud, trh) nebo faktickému pobytu (společný kvas), vždy zajišťoval bezpečný pobyt i návrat. Že zmínky, že tento pobyt musil se dít »beze vsi škody strany druhé«¹⁸⁾ vysvítá, že i zde se požadovalo od obdařeného pokojné chování, a že tedy glejt neznamenal tu snad zároveň beztržnost pro činy, kterých se glejťovaný dopustil. Ovšem i zde platí,

¹⁰⁾ AC VII., str. 315.

¹¹⁾ I. c., str. 393.

¹²⁾ AC XV., str. 311.

¹³⁾ AC VIII., str. 59.

¹⁴⁾ I. c., str. 23.

¹⁵⁾ I. c., str. 73.

¹⁶⁾ AC IX., str. 192.

¹⁷⁾ Na př. AC III., str. 544. — XXI., str. 309.

¹⁸⁾ AC XV., str. 311.

co bylo předesláno kapitole o panských a rytířských glejtech vůbec, že glejt působil jen »před svými«, t. j. vůči osobám a místům od vystavitele odvislým, což také v jednotlivých glejtech skutečně se zdůrazňuje vypočítáváním buď služebníků, nebo zámek či poddaných a j. Ze ovšem na druhé straně toto oprávnění pánů nebylo výhradně a že vždy konkurovalo s ním právo panovníkovo i na vlastním území jednotlivých stavů, bylo již dovozeno.

§ 16. Panské a rytířské glejty nařčeným a obviněným.

I v této kapitole jde o analogii glejtů královských s tím rozdílem, že královská soudní moc nahrazena jest tu vrchnostenskou pravomocí. Tak píše r. 1446 jakýsi Přech ze Sedčan Oldřichu Rožmberskému: »Rač mi Vaše Milost glejt a bezpečensví listem Vaším dáti před Vaši Milost svobodně přijíti i odjíti, ať bych ještě svůj při mohl jasněji a svůj nevinu zpravití.«¹⁾ Z odpovědi Oldřicha Rožmberského vysvitá, že žadatel, dopustiv se nějakého trestného činu proti nejmenované straně, uprchl z místa činu, což vytýká mu pán slovy: »...neb když si ustúpil a z naší kázně utekl, můžeš dobře věděti, že je statek tvůj nám za oběžné případy.«²⁾ Glejt měl ho tedy chrániti právě před následky útěku a umožniti mu řádné soudní projednání případu. Za podmínku účinnosti glejtu klade však Oldřich z Rožmberka, že se musí o glejtu porozuměti s poškozenou stranou. Z dalších dokladů se však dovidáme, že i přes pánův glejt byl v Sedčanech zatčen,³⁾ což ovšem bylo asi důsledkem jeho nenáležitého chování, které vysvitá i z pozdější stížnosti sedčanských, »že jim laje pod glejtem pána a vždy jiného za pána nazývá.«⁴⁾

Podobný glejt požaduje r. 1474 jakýsi Žák, nařčený z účasti na krádeži panských koní: píše v té věci purkrabímu krumlovskému: »A z toho bych se vyvésti ústně chtěl, když by mi bezpečensví dáno bylo.«⁵⁾ I zde měl glejt zaručiti řádné projednání věci, zejména zameziti, aby nařčený byl ihned bez vyšetření vězněn. Téhož druhu jest i glejt, daný téhož roku purkrabímu heřensburkům jakémusi Mathovi, pravděpodobně uprchlému poddanému. Zmíněný purkrabí píše o tom krumlovskému: »...že jsem já jemu glejt dal, a kdyžkolivěk rozkážeš, že on přijde a zpraví vás těch všech věcí, jedné aby mohl přijíti a odjíti.«⁶⁾ Ze účelem většiny takovýchto glejtů byla ochrana před vězením v případech, kde vězení hrozilo ještě před soudním řízením, podává se jasně z dopisu hejtnana boleslavského z r. 1508 kouřimským ve věci jakéhosi poddaného⁷⁾ Pankráce. V dopisu se praví: »...pro nějaké zlehčení a jeho nepotřebnou žádost nezdálo se paní mé tohoto glejtu jemu připsati, ježto i on sám pro takú věc pro svůj lehkost státi by neměl, než spravedlnosti jako svobodný, aby svobodně dosáhl. A jestliže pak on s v o b o d n ě k své spravedlnosti státi nechce, za to já vás prosím podle ohlášení Vašeho k němu, že se jím u j i s t i t i ráčíte.«⁸⁾ Poněvadž šlo tu o poddaného, nelze pojem svobodný vykládati jinak, než jako opak ujištění (vězení), tedy jako projednávání věci na svobodě. A poněvadž tedy svobodné projednání jest tu již věcí samou zajištěno, glejt jako zbytečný odmítnut. Z pozdější doby patří sem i »glejt na správu«, udělený r. 1520 Zdeňkem Lvem z Rožmitálu jakémusi Ratajíkovi do týdne, tak aby k němu »na Velhartice přišel a své potřeby spravil.«⁹⁾

1) AC XIV., str. 21.

2) I. c., str. 21 sl.

3) I. c., str. 24.

4) I. c., str. 15.

5) AC XXI., str. 386.

6) AC VIII., str. 139.

7) AC XVIII., str. 528.

8) I. c., str. 432.

9) AC VIII., str. 182.

Vydávání takovýchto glejtů vůbec nebylo nijakou povinností pánů, nýbrž spočívalo na jejich zvyklostech a volné úvaze. Jasně to vysvětluje z dokladu, naposledy uvedeného, v němž uděluje Zdeněk Lev z Rožmitálu glejt s výslovnou výhradou »ač nemám toho obyčeje, lidem a poddaným svým glejtův dávatí«.

III. GLEJTY MĚSTSKÉ.

§ 17. Všeobecné zásady.

Bylo již řečeno, že města tvoří další samostatnou skupinu mezi glejtovními subjekty. Jak z dalších dokladů shledáme, jde tu o skupinu velmi důležitou, a to jak především co se týče zákonné úpravy městských glejtů, tak i co do jejich rozšíření.

Jménem města glejtují jeho zákonní zástupci, tedy v městech pražských »purkmistr a páni«,¹⁾ zvaní v latinských textech »magister civium et consules«,²⁾ nebo »purkmistr a rada« v městech jiných.³⁾ Podle »Extraktu práv Magdeburských«, užívaného v Litoměřicích a jiných městech, vydával určité glejty rychtář.⁴⁾ Město jako korporace musilo tedy vždy býti zastoupeno nějakým orgánem, a proto nelze doslovně vykládati ustanovení městských práv Koldinových, podle něhož může dáti glejt »kteréžkoli město aneb téhož města přísežní«.⁵⁾

V městech poddanských vyžadovalo se k tomu svolení pána města, a jeho glejtovní dispozice vůbec konkurovaly s dispozicemi města samého. O tom nejlépe svědčí »Zřízení obecní města Pardubic, Vilímem z Perštejna ustavené 18. VI. 1512«, kde se praví v čl. 25: »Purkmistr a konšel bez vědomosti pána Jeho Milosti aneb úředníka, který by J. M. místo držel, glejtu žádnému dávati nemají. Pakli by Jeho Milost pán a úředník ... klejt komu dal, z města neb z předměstí obyvateli nebo podrulu, má purgmistru a konšelům ten glejt oznámen býti, aby se oni proti němu zachovati uměli«.*) Že ovšem i královský glejt mohl se vztahovati na určité město a že tedy i zde úřední moc konkurovala, bylo viděti zejména při dokladech o glejtech vypovězených osob.

Pokud jde o působnost městských glejtů, jest si povšimnouti předem působnosti místní. Platí o ní totéž, co bylo řečeno při ostatních stavovských glejtech, že se totiž vztahuje pouze na okruhy městské pravomoci. Proto také se v glejtovní formulě samé užívá obratu »před námi a poddanými našimi«,⁷⁾ což mohlo býti fakultativně rozšířeno i na všechny, kdož by z ohledu k vydávajícímu městu chtěli glejt zachovati (qui causa nostri faciunt et dimittunt).⁸⁾ Ohledně věcné působnosti nutno tu podobně připomenouti zákazy glejtů zemským nepřátelům a zlobcům. Porušení tohoto zákazu bylo i Praze připisováno za těžký přečin při Ferdinandově soudu r. 1547.⁹⁾ Jinak panovala značná volnost, čemuž svědčí Koldin, počítaje s tím, že město může dáti glejt »ko-

¹⁾ Archiv hl. m. Prahy, Rukop: č. 105, fol. 63; č. 160, fol. 40, 66 a j.

²⁾ Mareš: Prokopa píše Praxiis can., str. 64, 67.

³⁾ AC IX., str. 208.

⁴⁾ Extrakt práv Magdeburských, čl. 71 (otiskuje Haněl: O vlivu práva německého v Čechách a na Mor., str. 040).

⁵⁾ Koldin: Práva městská, J XLIII.

⁶⁾ AC XVIII., str. 161.

⁷⁾ AC IX., str. 208. — XXI., str. 71 sl.

⁸⁾ Mareš: l. c., str. 64, 67.

⁹⁾ Sněmy české II., str. 316.

mužkoli a pro jakoužkoli příčinu.¹⁰⁾ Podstatným omezením bylo však i zde, že glejt nesměl být nikomu ke škodě. »Jestliže kdo za stížnost sobě takový glejt předkládal a jej sobě k ublížení práva aneb spravedlnosti býti pravil«, bylo podle Koldína možno glejt čtyři dny předem vypovědět.¹¹⁾ Sem patří i list purkrabí hlubockého budějovickým z r. 1479, upozorňující, že lidé, jimi glejtovaní, páchají škody jeho pánu, a žádající za opatření, »aby z zámku vašeho pánu mému škoda se žádná nestala, aby potomně k vám o to hledno nebylo«.¹²⁾

I při glejtech městských platila přísná pravidla o zachovávaní glejtu, jakož i o chování obdařeného. V tom směru předpisuje Koldín: »Glejtové daní mají se jednomu každému ode všech z upřímnosti zdržovati, tak aby na glejtovníka žádným způsobem saháno nebylo«.¹³⁾ Nejen že město a jeho příslušníci nesměli proti glejtovanému nic podniknouti, nýbrž byli povinni i před jinými ho v městě chrániti. Jaká přísnost tu někdy panovala, viděti jest z toho, že r. 1516 olomoučtí popravili poddaného pana Viléma z Perštejna za to, že poranil v městě glejtovanou osobu.¹⁴⁾ Pokud jde o chování glejtovníka, předpisuje Koldín, že »kdežby koli v kterém městě aneb na kterémkoli místě byl, má a povinen jest, všelijak ke všem pokojně se chovati a žádné zbraně nepožívatí. Pakli by se tak nezachoval, sám by sobě glejt přeruší, a v tom ne jinému, ale samému sobě vinu dáti by musil«.¹⁵⁾ Tato výhrada, někdy i různě upravovaná, opakována byla i v jednotlivých glejtech, jak uvidíme.

Že i glejty městské měly býti udělovány »do času jistého«, vysvítá rovněž z Koldína.¹⁶⁾

Důvod závaznosti glejtu byl i zde spatřován ve slibu. Koldín formuluje to tak, že glejty mají se zachovávatí. »poněvadž na všechny lidi dobré to předně náleží, aby, komužby co na svou víru připověděli, to jednomu každému věcně a upřímně zdrželi a svému připovědění a přiččení zadosti učinili«.¹⁷⁾ Dokladů o utvrzování takovýchto slibů, jak o něm mluví Prokop pisař, jsme v městských glejtech nenalezli.

V městských glejtech shledáme několik skupin, obdobných glejtům královským a ostatním stavovským. Podle glejtovaných osob budou tvořiti tyto skupiny jednak osoby, glejtované pro svůj speciální poměr k městu (cizinci, nepřátelé a osoby vypovězené), jednak pak různí jednotlivci, potřebující glejtu příležitostně (dlužníci, obvinění a j.) Přihlédneme při tom i k věcnému rozlišování glejtů »buď před právem, aneb před mocí, aneb toliko také na správu«, jak bez bližšího vysvětlení uvádí Koldín.¹⁸⁾

§ 18. Městské glejty cizincům, nepřátelům a vypovězencům.

Zjev, že město zaručuje cizím úředním osobám ve formě glejtu bezpečnost, jest u nás zcela výjimečný, a spočívá spíše na faktickém úkonu nežli na uznávané pravomoci. Doklad takový nalezli jsme v pražském formuláři Prokopa pisaře¹⁾ a týká se glejtu, poskytnutého Novým Městem Pražským posílům některých zahraničních knížat, vyslaných do Prahy ke sněmu. Latinsky

¹⁰⁾ Koldín: I. c.

¹¹⁾ Koldín: I. c., J XLIV.

¹²⁾ AČ XXI., str. 201.

¹³⁾ Koldín: I. c., J XLIII.

¹⁴⁾ AČ XVI., str. 64.

¹⁵⁾ Koldín: I. c., J XLV.

¹⁶⁾ I. c., J XLIII.

¹⁷⁾ Tamtéž.

¹⁸⁾ Tamtéž.

¹⁾ Mareš: Prokopa pís. Praxis canc., str. 67.

zní: »...assecuravimus nostro securo et salvo conductu...usque ad festum b. Mich. ...veniendi, standi, morandi, nobiscum de quibusvis negociis tractandi, placitandi, conferendi et disponendi, quibus dispositis vel non dispositis a nobis libere et secure redeundi pro nobis, nostris ac omnibus illis, qui causa nostri faciunt et dimittunt.« Obvyklá kasuistika těchto glejtů i zde jes patrna. Při glejtu tomto jest rovněž zajímavé, že za jeho případnou součást považuje se potřebný lhotný průvod, neboť všem příznivcům pražským jest tu adresována výzva, aby glejtované podpořili, zejména »per loca formidinis conducendo«. Glejt tento jest však zároveň svědectvím, jak silná byla v oněch dobách snaha po hromadění právních titulů bez ohledu na jakoukoli teorii; v glejtu tomto se totiž slibuje zachování glejtu, daného týmž jednotlivcům od koruny královské, jehož zachování bylo ovšem s hlediska teoretického samozřejmou věcí.

Sem spadá i výjimečné glejtování osob židovských, jež se jinak všeobecně dělo disposicemi královskými. Doklad pochází z r. 1526, kde ještě židé na základě zvláštních obdarování mohli býti poddanými stavů a týká se žádosti Zdeňka Lva z Rožmitálu ke kolínským, aby jeho poddané židovce »bytu v městě popřáli u bratra jejího a glejt bezpečný a svobodný dali jmenovitě do pul léta od datum tohoto listu... a to takový, aby v tomto času žádný na ni nesahal žádným obyčejem.«³⁾ Že šlo tu o pouhé zajištění právní ochrany osobě, této ochrany postrádající, vysvitá z dalšího obsahu citovaného listu: »než jestliže by kdokoli oč s ní měl činiti a ji z čeho viniti přede mnú, tehdy jednomu každému chci od ní spravedlivě učiniti jakožto pán její dědičný.«

Bylo již na jiném místě řečeno, že vztahy a formy, obvyklé ve styku s cizinci, vyskytovaly se i uvnitř země mezi znepřátelenými jednotlivci a stranami, jakož i často mezi příslušníky různých stavů nebo vrchností. Odtud pramení i mnohé glejty, vydávané městy bez jinakého bližšího viditelného důvodu. Starší jich doklady shledáváme opět ve formuláři píše Prokopa. Myslíme tu především na opětovanou žádost města Pražského k městu Berounu, aby udělen byl glejt jakémusi občanu pražskému »per litteram apertam«, poněvadž přes veškerou ujišťování o nepotřebnosti glejtu byl zmíněný občan vždy zatčen, jakmile tam přišel. Berounští konečně dali glejt tohoto znění: »Nos magister civium et consules civitatis Veronensis...damus securum et salvum nostrum conductum usque ad 14 dies pre potentia et iure inviolabiliter duraturum ad nos veniendi, apud nos morandi et ad propria domicilia libere revertendi...«⁴⁾ Ať již obdařený měl v Berouně cokoli činiti, zabezpečoval ho tento glejt po čas jeho pobytu nejen před faktickým postižením, nýbrž i před jakýmkoli soudem. Přesný účel, totiž jednání zem. správce Jiřího mezi Pražany a C. Rozkošem z Dubé, jest důvodem glejtu, daného témuž se strany pražské. Zde ovšem moment nepřátelství jest jasný.⁵⁾ Podobný glejt vystavují r. 1477 purkmistr a rada města Písku do týdne do 40 koní Bohuslavu ze Svamberka, »tak aby k nám na město naše přijeti i z města bezpečně odjeti mohli bez úrazu osob i věcí jich.«⁶⁾ A na takový asi glejt vztahuje se i zmínka Jindřicha z Hradce v dopise budějovickým z r. 1485, že by jakýsi Hanuš střelec chtěl s nimi »o ten statek mluvití«, ale že bez glejtu nesmí.⁷⁾

S rozháranými poměry, zejména mezi šlechtou a městy, počítá usnesení sněmu z r. 1497, v němž se praví: »A kdožby kolivěk od pánův Pražan glejtu k té věci žádal (t. j. k volebnímu sněmu), páni Pražané mají jej dostatečně glejtem opatřiti.«⁸⁾ Poměry dospěly později tak daleko, že r. 1507 vydán byl oběma vyššími stavy manifest proti Pražanům, domáhající se mezi jiným obec-

³⁾ AC IX., str. 2.

⁴⁾ Mareš: l. c., str. 64.

⁵⁾ l. c.: str. 65 sl.

⁶⁾ AC IX., str. 208.

⁷⁾ AC X., str. 47 sl.

⁸⁾ AC V., str. 466.

ného glejtu na všechny časy, aby páni a rytíři, mající v Praze co činiti, »bezpeční byli před obyvateli jejími a před každým jiným.«⁹⁾ S podobným glejtem pražským setkáváme se při sněmu z r. 1526. Ve svolávacím listě k němu označuje nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev z Rožmitálu, jakožto orgán v interregnu, že ke sněmu »bezpečnostní od pánů Pražan jest dáno celé a dokonale všem vůbec i každému, kdož k sněmovnímu jednání přísluší, též se k nim v pokoji zachovají.«¹⁰⁾ Podle výkladu nejvyššího purkrabí při zahájení sněmu vztahoval se tento glejt i a zatykače. Vidíme z toho, že i v naší skupině záleželo na okolnostech, jaké zabezpečení se glejtem poskytne a že neslo tu o nijakou typickou ochranu, nýbrž různé její stupně i přes to, že nepřátelství nebo alespoň různá příslušnost bylo tu společným pramenem.

Jinak než jakožto glejt této skupiny nelze vysvětliti zmínku v nálezu komorního soudu z r. 1502 při sporu Kunce Waldunga s mosteckými o dopomožení ku právu, že mostečtí mají jmenovanému jakožto žalobci »glejt bezpečný přijíti i odjíti v městě svém«¹¹⁾ dáti. Neboť z jakého jiného důvodu bylo by žalobci zapotřebí bezpečnostního slibu? Zeela téhož druhu jest i glejt, který dávají r. 1517 kouřimští Mikulášovi ze Zásnuk a Jindřichu z Hrušovan jakožto žalobcům »o příhodu osobám našim v městě obývání našeho příslou«, jak se praví v listě kouřimských. Sám glejt zní: »... tímto listem pod pečeti města našeho vám, přátelům našim i služebníkům před námi a poddanými našimi glejt svobodný v té při přijetí dávamy i svobodně, glejt zachovají, bez překážky odjeti.«¹²⁾ Stejně jako v některých již zmíněných případech připomíná se tu glejtovaným výhrada, že musí sami glejt zachovati. Což však zvláště nás tu zajímá, jest zmínka v prvním dopise kouřimských, že podle jejich zdání nebylo by v daném případě glejtu zapotřebí, poněvadž se chť ke každému dobrému zachovati tak, jak dobrým přísluší. Vidíme tu, že glejty ve vzájemných vztazích stavů a měst byly otázkou důvěry či nedůvěry příslušných subjektů a že se tudíž vyskytovaly jakožto odezva faktických poměrů.

Poněkud jiné hledisko panovalo vůči bývalým občanům určitého města, kteří buď nenáležitým způsobem město opustili (měšťané vyběhli) nebo z města byli vypovězeni. Jejich postavení bylo totiž horší než jiných cizích příslušníků, a to právě pro jejich čin.¹³⁾ Bylo-li nutno, aby se takový občan za jakýmkoli účelem do města navrátil, potřeboval k tomu zabezpečení ve formě glejtu. Ze starší doby svědčí tomu na př. okolnost, že r. 1435 jakási vdova Muglicerova, která byla »mněška vyběhlá«¹⁴⁾ a měla osobně přednésti svůj odpor proti několikerému zcizení statku svého muže, musila býti napřed opatřena glejtem od města.¹⁵⁾ Pokud jde o vypovězeného občana, dáno bylo r. 1581 purkmistrem a pány povolení (v nadpise glejt) jakémusi V. Vodičkovi »aby do města Starého Pražského přijeti a své věci řediti mohl až do dne očistění p. Marie. V tom pak času a bytu svém v městě aby se k jednomu každému, nic nenáležitěho před sebe nebera, řeči i skutkem všelijak pokojně choval pod skutečným od přísnosti práva ztrestáním.«¹⁶⁾ O stavu zmíněného občana svědčí připomínka v téže zápisu, že bylo mu od práva nalezeno, »aby svůj stateček prodal a z Města Starého se odebral a jeho prázdno byl«. Takovýchto glejtů

⁹⁾ Palucký: Dějiny V., str. 318 a pozn. 109 a 110.

¹⁰⁾ Sněmy české I., str. 27.

¹¹⁾ AČ XII., str. 486.

¹²⁾ AČ XXI., str. 71 sl.

¹³⁾ Tak o t. zv. vyběhlých občanech bylo již r. 1421 učiněno velkou obcí toto usnesení: »Item nalezeno jest tudíž v obci, aby vyběhli měšťané i přebývatelé, kteříž jsou z města proti svým slibům a přísahám utekli, zase nikoli nebyli přijímáni ani jich dědicové k kterému zboží navracování, než aby byli imní a držáni věčně za bezecné a za přísedníky křivé a za ztracence vsí obce« — AČ XXVIII., str. 671.

¹⁴⁾ AČ XXVIII., str. 260.

¹⁵⁾ I. c. str. 259b.

¹⁶⁾ Archiv hl. m. Prahy, Rukop. č. 105, fol. 63.

týká se pravděpodobně i zápis v jiném registru z r. 1568, podle něhož komusi »glejt svobodný před mocí a právem do 4 nedělí... dán, tak aby v měsících pražských v tom měsíci byt svůj svobodně a bezpečně před každým mlti mohl, a jestliže by kdo jej z čeho pořadem práva viniti chtěl, z toho práv byl a všelijak pokojně, jak na člověka glejtovaného náleží, se choval — a příčin žádných k zrušení toho glejtu nedávaje, brání a kordu žádného při sobě nenosil a neužíval.«¹⁶⁾ Poněvadž není ale nic bližšího udáno o osobě obdařené, mohlo by jíti i o pouhého jednotlivce, do měst Pražských nepatřícího. Stejně jest tomu při zápise z r. 1569, podle něhož dán »glejt svobodný před mocí právem« jakémusi blíže neoznačenému Vitovi Kamzíkoví, »aby v městech Pražských byt svůj svobodně a bezpečně bez překážky každého člověka mlti mohl« za tím účelem, aby se mohl smlouvat i o tom, co má kdo proti němu za stížnost.¹⁷⁾ Zajímá nás tu zvláště, že tyto glejty jsou označeny jako glejty před mocí a před právem přes to, že zejména v prvním případě jasně jest vyhrazena povinnost dostáti právu. Šlo-li skutečně o vypovězené občany, byl by na místě výklad, podobný jako při královských glejtech vypovězeným, že totiž před právem nastávalo tu zabezpečení právě jen co do možnosti pobytu, kterážto možnost jinak byla právem zakázána. Připomínáme-li na tomto místě znovu, že i král často poskytoval osobám, vypovězeným z měst Pražských, glejty k dočasnému pobytu, můžeme vytknouti zde i rozdíl mezi disposcemi královskými a městskými. Král totiž přistupoval zde ke glejtům výhradně tehdy, když předchozí vypovězení bylo jím vysloveno, a týkalo se v důsledku toho nejen měst Pražských, nýbrž vůbec celého »království a zemí příslušejících«, tedy státu českého. Pro otázku konkurence ústřední státní moci s disposcemi města samého nutno zde ještě uvést případ, kdy vedle obecného glejtu zemských správců, uděleného osobě, v mnoha městech »zapsané«, požadován jest i glejt na jednotlivém zúčastněném městě. Činí tak r. 1510 Petr Holický v listě koufimským ve věci jakéhosi tamního rodáka Maděra, jenž by se rád obrátil na pravou cestu, a získav již do vánoc glejt zemských správců, chtěl by na podkladě glejtu i u koufimských milosti hledati.¹⁸⁾

Pro úplnost jest zaznamenati i doklad, týkající se zřejmě glejtu, byt i neobvykle nazývaného. Kol r. 1341 píše totiž markrabí Karel v souhlase se svým otcem rychtáři a konšelům jaroměřským ve věci jakéhosi jejich výhružníka, hrozícího jednotlivým občanům vypálením: »mandamus, quatenus eidem maleficio t re u g a s p a c i s ad vos et a vobis inviolabiles, repetendi per formam iuris, si quid accionis sibi adversus quempiam dictorum civium competet, concedatis«.¹⁹⁾ Jde tu o zajištění bezpečného přístupu k soudnímu pojednání vlastních věcí osobě, která se o bezpečnost připravila výhružkami žhářství.

§ 19. Městské glejty nařčeným a obviněným.

Glejty, s nimiž máme v této skupině co činiti, podobají se královským glejtům před mocí ku právu. Ač Koldínova městská práva, zmiňující se letmo o družích glejtu, uvádějí i glejty před právem, a přes to, že jeden z oddílů registrační městské knihy pražské z r. 1507 praví, že »zde se zapisují glejtové, kteříž se dávají buďto před mocí a neboližto před právem«,¹⁾ shledali jsme se s výslovným dokladem městského glejtu před právem jen zcela výjimečně. Nejužívanějším termínem jest tu glejt na zprávu, který považujeme za totožný s glejtem na postavení, jak se o něm mluví v Extraktu z práv magdeburských.

¹⁶⁾ I. c., Rukop. č. 160, fol. 88.

¹⁷⁾ I. c., fol. 102.

¹⁸⁾ AČ XVIII., str. 517 sl.

¹⁹⁾ Čelakovský: Codex iuris municip. II., str. 364 sl.

¹⁾ Archiv hl. m. Prahy, Rukop. č. 106, fol. 211.

Podle ustanovení článku 71. tohoto Extraktu jde tu o významný zjev městského trestního procesu, spočívající v tom, že nařčenému jednotlivci, čili »v horkém oučinku dříve než by se to přesnocovalo s okřikem obžalovanému, utvrzenému a vyvolanému« poskytovala se tu glejtem možnost »aby se bezpečně před soudem postavit mohl«. Glejt chránil tu právě před beztravným stíháním, jemuž jinak taková vyvolaná neboli ačtovaná osoba byla vystavena zejména vůči poškozeným. Nemusilo tu snad jíti právě jen o vraždu, zmíněný článek 71. mluví o obžalování »pro ránu a nebo některý pých«. Jak si měl takový glejtovaný počínati u soudu, vysvítá rovněž z citovaného předpisu, kdež se praví: »A kdyžby se on přisahou z toho vyvedl a očistil, tehdy jej rychtář z toho zatvrzení... řeči i rukou propustiti jest povinen.« Co se stalo, když se takový jednatel neospravedlnil, z našeho předpisu již nevysvítá. Patrně nebyl takový případ praktický, poněvadž asi vyžadovaly si takovéto glejty pouze osoby, které si byly zdarem svého očistění předem jisty a u nichž tedy dobrovolné dostavení k soudu nebylo přílišným rizikem v porovnání s bezprávným stavem, v němž by jinak zůstaly. Kdyby však přes to nastal případ, že by se glejtovník neočistil, jest dovozovati, že před rozsudkem ho glejt nechránil i přes to, že v mnoha případech zabezpečoval i odchod od soudu. Tento odchod od soudu nás ovšem nesmí mýlit, poněvadž rozsudky ve své veliké většině nezněly ani zdaleka tak, jako dnes, kdy vyměřuje se příslušný trest veřejnoprávní, nýbrž bývaly pouhými určovacími výroky u vině či nevině. Vše další zůstávalo zúčastněným stranám, které na základě soudního výroku obyčejně se srovnaly prostřednictvím peněžitých pokut, ač-li soud přímo nenařídil takovou uhlavu. Charakteristickým dokladem pro takovýto případ jest nám spor z r. 1426, při němž jakýsi služebník p. Jana ze Zvířetic »stoje v plné radě, ačkoli pod glejtem, seznal se jesti, že pobral hierinky a jiné věci některých Pražanů, pročež »purkmistr a konšel Velikého Města Pražského přikázali sú, aby se s svrchupsanými susedy umluvil.«²⁾ Doklad tento zajímá nás i s toho stanoviska, že alespoň v takovémto případě, nemáme-li dokladů z oboru jiných městských glejtů, nebylo potřeba glejtu před soudem vzdávati. Že osoba, obdařená glejtem na zprávu, nemohla si činiti nadějí do ochrany i vůči rozsudku, dosvědčuje list Ondřeje Popela koufímským z r. 1510, v němž žádáno jest o glejt pro jakéhosi Dudka »aby mohl zprávu před Vaší Milostí (stavové se navzájem takto titulovali) učiniti a o své věci s Vaší Milostí jednati«. V dopisu tom projevuje pisatel naději: »nebude-li tak daleká jeho vina, věřím, že jemu to ráčíte milostivě vážiti.«³⁾

Podobný glejt na zprávu, a to do týdne, uděluje r. 1513 rada Starého Města Pražského jakémusi občanu koufímskému, jenž prý nechtěl zastřelil člověka nějaké pražské měšťanky a »chtěl by své neviný dokonatú zprávu prokázati«. Podmínkou tohoto glejtu bylo, aby obdařený »jak by najprv do města našeho jeho příchod byl, hned aby se panu purgmistru opověděl proto, aby jemu rok k zprávě jeho položen byl a jiný žádný právem také aby k němu přistúpiti nemohl.«⁴⁾ O glejt téhož druhu žádá r. 1517 radu koufímskou Křištof Žižovský pro jakéhosi Petra, a to na čtyři neděle.⁵⁾

Instruktivním dokladem pro celý průběh takového procesu jest odvolací líčení Jaroměřské před městským soudem pražským z r. 1538. Z obšírného popisu tohoto přelíčení vysvítá, že jakýsi Mikuláš utekl z Jaroměře po vraždě, a to podle vlastní výpovědi »z příčiny okřiku toho, kterýž jest na něj dosti velký byl, boje se. aby do vazby nebyl vzat a na něj aby nebylo ukvapeno od přátel«. Ihned však si vyžádal glejt na zprávu, kterou také podal, ale poněvadž se neospravedlnil, učinil »smlouvu o týž mord s p. Mikulášem Trčkou a se sestrou

²⁾ AC XXVIII., str. 653.

³⁾ AC XVIII., str. 511.

⁴⁾ AC XXI., str. 1.

⁵⁾ I. c., str. 71.

zavražděného». Jak dále vypovídal »když jest jemu glejt vyšel, nikam jest neodcházeti, jako neviný. Než tu, chtěl-li by jej kdo z čeho vinití, poněvadž sedí pod právem, že každému práv býti chce«. A tu skutečně proti němu vystoupila matka zavražděného, neuznávajíc smlouvy, do níž nebyla pojata. Obě instance uznaly její právo a vydaly rozsudek, »že on Mikuláš zamordováním Jeronyma proti ní jest povinen«.⁹⁾

Že však přes některé běžné případy jindy nebylo ani samým městským úřadům dobře jasno, kdy možno glejtu žádati, vysvítá z korespondence Vodňan s Českými Budějovicemi z r. 1495. Na žádost budějovických, aby byl vydán glejt jejich občanům, jimž vodňanský rychtář »roku přidal do dvou nedělí vedle práva«, odpovídají vodňanští: »Jest věc divná, abychom my obstavené glejtovali měli, a to sami rozvážíc, že jest proti obyčeji... aniž nám slušné jest koho před právem v městě našem bezpečiti. Než susedé a poddaní vaši ať tomu dosti učiní a stanú.«⁷⁾

Doklad termínu glejt před mocí shledali jsme v registrech pražských, z r. 1507, kde se praví, že »dán glejt Jiříkovi, Vondráčkovi synu z špitála, za 2 nedělí před mocitoliko, ale chtěl-li by ho kdo vinití před právem, tehdy má ku právu státi buď duchovnímu neb světskému«.⁸⁾ Zda příčinou glejtu zde byl nějaký trestný čin či spíše nějaká jiná překážka bezpečného pobytu, nebylo možno zjistiti. Podobně r. 1569 jistému Šebestianu knihařovi »glejt svobodný a bezpečný do 2 měsíců jest dán před mocí na ten způsob a konec, aby Zbyňkovi v tom čase ku právu stával a jemu podle žaloby práv byl anebo s ním se o to urovnal a smluvil«.⁹⁾ Glejtu bylo zde potřeba proto, že zmíněný Šebestian »od práva odešel a odstoupil«, t. j. právu se vyhnul, což mělo podobné následky, jako neospravedlnění z nařízení. A konečně podobný glejt jest zaznamenán ve prospěch jakéhosi jarmarečníka Volfa.¹⁰⁾ Není ovšem vyloučeno, máme-li na mysli nestálou terminologii při glejtech dlužnických, o nichž dále bude pojednáno, že i tyto některé případy mezi ně patří.

§ 20. Městské glejty dlužníkům.

Dlužníkům vydávala města glejty k polepšení jejich právní situace, s různými modifikacemi a pod různými názvy, neodpovídajícími někdy poskytnuté ochraně. Užívá se tu terminů glejt před mocí, nebo glejt před věřiteli, mocí i právem, nebo před právem a věřiteli.

Tak již k r. 1507 zaznamenáno jest v registrech pražských, že »dán jest glejt Janovi ... do 2 nedělí před mocí a aby se smluvil s dlužníky«,¹⁾ nebo r. 1511 sděluji kolinští do Kouřimě, že udělují jakémusi Křížovi »glejt a bezpečtie za dvě nedělí tak, aby se s věřiteli svými umlúval«.²⁾

Přesně vymezena byla poskytnutá ochrana v »glejtu před věřiteli«, daném r. 1565 Starým Městem Pražským jakémusi Šimorovi Krátkému, aby se s věřiteli smluvil »a oni na něho v tom času mocí ani právem nastupovati nemají, jakož o to i podrychtařimu Valentinovi od pánův v radě poručeno, aby na něho Šimona práva od žádného do těch šesti nedělí nebral a více ho stěžovati nedopustil«.³⁾ Kdežto není za takovéto formulace pochyby, že vůči věřitelům chránil tento glejt i před soudem, a že tedy šlo zde o nejširší, byť i jen spe-

⁹⁾ *AC* XXVI., str. 342 sl.

⁷⁾ *AC* XXI., str. 229.

⁸⁾ *Archiv hl. m. Prahy*, Ruk. č. 106, fol. 211.

⁹⁾ *I. c.*, Ruk. č. 160, fol. 107.

¹⁰⁾ *I. c.*, fol. 118.

¹⁾ *Archiv hl. m. Prahy*, Ruk. č. 106, fol. 211.

²⁾ *AC* XVIII., str. 231.

³⁾ *Archiv hl. m. Prahy*, Ruk. č. 160, fol. 47.

cielní ochranu, stanovena byla již při prodloužení tohoto glejtu ochrana mnohem úže slovy: »Přidáno glejtu do týdne, aby se umlouval s věřiteli svými a aby právu, jsa obsyán, stával.«⁴⁾

S hlediska nesouhlasu mezi názvem a obsahem zajímá nás zvláště glejt téhož města z r. 1567, udělený Kateřině šenkýřce »do dvou měsíců pořád zběhlých před věřiteli jejími a mocí i právem na ten způsob, aby s věřiteli svými se v tom času o dluhy umlouvala..., a jestli by od nich ku právu byla obdeslána, také stávala a jim z dluhův práva byla.«⁵⁾ Ačkoli totiž glejt označen výslovně jako glejt před mocí i právem, vyhrazeno jest v něm, že před soudem ani vůči věřitelům neochraňuje. Týmiž slovy udělen byl roku 1565 glejt jakési Martě Vopselkové,⁶⁾ při čemž zvláště nutno upozorniti na mnohonásobné jeho prodlužování a obnovování; byv udělen původně na šest neděl, prodloužen byl po jich uplynutí předem na dvě neděle a pak ještě na čtyři, načež nově byl vydán r. 1566⁷⁾ s platností čtyřnedělní a prodloužen byl opět o 2 neděle. S glejtem téže osoby setkáváme se pak znovu r. 1572.⁸⁾

Pouhým názvem glejt před věřitelem, právem a mocí bez bližšího vymezení působnosti označen jest glejt jakéhosi Matesa Pudivitra z r. 1568, daný na čtyři neděle, při čemž zvláštní zmínky zasluhuje, že ochraňoval pouze před jediným, jménem uvedeným věřitelem, a to jakýmsi Michalem Kalousem z Nového Města Pražského.⁹⁾ Rovněž bližších podrobností postrádá glejt před věřiteli, udělený r. 1565 jistým manželům na čtvrt roku »tak a na ten způsob, aby oni manželé s věřiteli svými v tom času se umlouvali.«¹⁰⁾ Podobně, jak výše zmíněno, vztahoval se pouze na jediného věřitele glejt, udělený r. 1567 Janu Sokolovi »do čtyř neděl pořád zběhlých z strany dluhu, kterýmž jest povinen Martinovi, aby se s ním v tom času o ten dluh smluvil a srovnal, pakli by toho neučinil..., tehdy před vyjitím toho času dva dni aby svou věc opatřil.«¹¹⁾ Tento dodatek býval vůbec u dlužnických glejtů obvyklý.

Již z uvedených dokladů vysvítá, že sice dlužníkům mohlo býti takovýmto glejtem značně pomoheno, že však při tom věřitel byl často ve svých právech zkracován, zejména, pokud mu glejt dlužníkův znemožňoval jakékoli soudní kroky vůči němu. Nemáme dokladu o tom, zda věřitel musil býti o takovém glejtu předem slyšen. Že však někdy se tak dělo, vysvítá z glejtu, daného r. 1568 Jobovi Hendlovi »na žádost a přímělu přátel jeho s povolením Martina.... a Jana apatykáře.... před právem i věřiteli jeho do čtyř neděl na ten způsob, aby on v tom času své věřitele uspokojil, s nimi se urovnal i smluvil a všelijak se glejtovně a náležitě i pokojně choval a držel, toho se nedopouštěl, čím by ten glejt od něho porušen býti mohl.«¹²⁾ Zde se dokonce mluví o přivolení dvou osob, o nichž není pochyby, že byly v daném případě věřiteli. Zmínka o tom, že se glejt vydává na žádost přátel, byla obvyklá tam, kde žadatel ať již pro nepřítomnost, nutnou někdy s ohledem na jeho stav, nebo z důvodu jiného nevstupoval osobně.

Ke konci jest ještě připomenouti, že i v tomto oboru konkurovaly značně glejty panovnické, čehož doklady viděli jsme na příslušném místě.

⁴⁾ Tamtéž.

⁵⁾ I. c., Ruk. č. 160, fol. 66.

⁶⁾ I. c., fol. 43.

⁷⁾ I. c., fol. 59.

⁸⁾ I. c., fol. 177.

⁹⁾ I. c., fol. 84.

¹⁰⁾ I. c., fol. 40.

¹¹⁾ I. c., fol. 66.

¹²⁾ I. c., fol. 87.

IV. GLEJTY SOUKROMÉ.

§ 21. Účast soukromých osob na vydávání glejtů.

Zásadně nebylo vyloučeno, aby i soukromí jednotlivci vydávali glejty. Se skutečností tou počítá zejména Koldín, jenž vztahuje povinnost zachovávat glejty nejen na případy, při nichž vydatelem jest město, nýbrž i tam, kde glejt uděluje »jedna osoba aneb osoby komužkoli a pro jakoukoli příčinu, také věřitelové svým dlužníkům.«¹⁾ I když nenalezneme mnoho dokladů takových samostatných glejtů, setkáváme se hojněji, jak již leckde jsme upozornili, alespoň se spoluúčastí soukromníků na vydávání některých glejtů, zejména panských, rytířských a městských.

Pokud šlo o věřitele, viděli jsme takovou spoluúčast v jich povolení, aby město glejtovalo jejich dlužníky.²⁾ Že dlužníci se také obracovali na své věřitele s prosbami o glejt, viděti jest z Ferdinandova glejtu před věřiteli z r. 1551, uděleného komusi na žádost o malý přiročí, »kteréhož, jakž nás spravuje, od týchž věřitelův dosíci nemohl.«³⁾ Zároveň tu sledujeme, že panovníkův glejt nebyl ani zde vázán jakýmkoli ohledem a plně nahrazoval disposici jednotlivcovu. Příklad takového staršího věřitelova glejtu podává nám formulář z doby Karlovy, podle něhož jakýsi občan pražský uděluje určité osobě, dluhující jeho sestře, »plenae, securae et immobilis iudicis veniendi, standi et disponendi de quibuslibet factis suis, et recendi sine impedimento rerum suarum omnium ac personae« po dobu jednoho roku.⁴⁾

Vzájemných poměrů stran, vyvolaných určitým trestním činem, týká se velmi ranní doklad, pocházející z doby kol r. 1300. Pán slibuje tu jménem svého služebníka jakémusi jednotlivci, ubliživšímu bratru tohoto služebníka, že mu po dobu pře o tu věc nehrozí nijaké nebezpečí (nullum periculum imminabit).⁵⁾ Podobného zabezpečení, ovšem z doby značně pozdější, týká se list Oldřicha Popela Kouřimským z r. 1510, oznamující, že jeho poddaní Jiřík a Vaněk slíbili se »pokojně zachovati« vůči jistému obyvateli kouřimskému, s nímž jsou v různici, že však žádají, aby »takéž slíbil k nim se pokojně zachovati i s přáteli svými do té pře skonání.«⁶⁾ Dispoice tyto, ač výslovně nejsou označovány jako glejty, nejsou svým obsahem ničím jiným, než právě glejty.

Se značnou samostatností poškozených počítá citované již ustanovení knihy Tovačovské, které předpisuje, že »nejsú povinni přátelé bezděčně k smlůvě přistoupení proti vrahu přítele svého, a kterýž pán je k tomu nutí, křivda se přátelům děje; neb chtí-li oni hleděti vraha svého právem, svobodu toho mají, neb se těmto glejtové nezachovávají aniž dávání býti mohou, totiž vražedníkům nebo morděfům atd.«⁷⁾ Z předpisu tohoto jest vyvozovati, že pán nemohl chrániti glejtem pachatele na úkor poškozených. Že ale činil tak, alespoň pokud jde o Čechy, po předchozím dorozumění s poškozenými, vysvítá na př. z listu Oldřicha z Rožmberka jakémusi Přechovi ze Sedlčan r. 1446, v němž se sděluje: »Avšak poněvadž tak pokorně píšeš, žádaje klejtu, tentě chcem rádi dáti, že musíme prvé onu stranu obeslati a jim na vědomí dáti, že tobě klejt chcem dáti, abychme tobě náš klejt tím bezpečněji mohli zdržeti.«⁸⁾

Zvláště však vyniká vliv poškozeného na vydávání glejtu a bezúčinnost

¹⁾ Koldín: Práva městská, J XLIII.

²⁾ Archiv hl. m. Prahy, Ruk. č. 160, fol. 87.

³⁾ Archiv min. vnitra, R 50, fol. 23.

⁴⁾ Tadra: Summa Gerhardi, str. 206.

⁵⁾ Novák: Formulář bisk. Tob. z Bechyně, str. 84.

⁶⁾ AC XVIII., str. 511.

⁷⁾ Brandt: Kniha Tovačovská, kap. 212.

⁸⁾ AC XIV., str. 21 sl.

pánova glejtu, daného proti svolení poškozených, z listu téhož Oldřichovi z Rožmberka z r. 1449. Zmíněný pán píše jinému ve věci jakéhosi kožišníka ze Sedlčan, jenž uprchl pro vraždu a nemůže přiměti sestru zavražděného k úmluvě: »Můžeš tomu sám rozuměti, bychme my jemu glejt dáti měli a on od přátel té vůle k tomu míti nemůž, že by v tom o hrdlo přijíti mohl.... a poněvadž přátelé k tomu svoliti nechťi, námť se také nehodí jemu glejtův dávatí nižádných.«⁹⁾ Projevuje se tu známé soukromožalobní hledisko, platící při většině trestních činů, na něž v jiných směrech v literatuře bylo upozorněno.¹⁰⁾

§ 22. Závěr.

Na podkladě poznatků, k nimž jsme dospěli v dosavadním líčení, můžeme nyní celkově zodpovědět otázky, položené na počátku naší práce.

Především vysvětlilo nám, že glejt v českém právním životě nelze považovati za jednotný právní institut určitého obsahu, nýbrž za pouhou formu pro nejrůznější dispoice. Pokud ovšem se právě této formy týče, šlo o jakýsi slavnostní slib, ovládaný jednotlivými pevnými pravidly ohledně jeho zachovávání s obou stran. I když tento prvek slibu není na prvý pohled jasný při glejtech královských, vyniká jasně u glejtů jiných: upozornili jsme však již, že přes to tradován jest glejt jakožto forma slibu, připouštějící ještě další zesilování, naprosto jednotně v teoretické úvaze novoměstského písaře Prokopa.

Co do dispoice, uskutečňovaných ve formě glejtu, rozhodovalo vždy znění glejtu, ať již formulován byl kasuisticky nebo určitými technickými termíny, o nichž jsme se již zmínili. Převládají tu opatření, jimiž suplovány byly nedostatky v konkrétním právním postavení jednotlivců. Nerozhoduje, zda takový nedostatek působen byl celkovou situací jednotlivcovou či snad určitým jeho činem. Proto také shledali jsme se s glejtem při skupinách osob, vytvořených jednak známými nám rozdíly v právním postavení jednotlivců, a jednak vyvolaných různými příležitostnými situacemi, působícími nepříznivě na posici jednotlivcovu před právem.

Vedle toho uskutečňováno bylo jindy glejtem i určité privilegované postavení jednotlivce před právem, a to jak všeobecně úplným vynětím z pravomoci soudů, tak zejména jen pro určitý vztah, jak tomu bylo zvláště u dlužníků.

Dispoice tyto musely ovšem odpovídati pravomoci svého autora; tím dáno jest také omezení určitých glejtů výhradně na orgány ústřední moci státní.

Za takového stavu věci nevidíme důvodu pro umělé dělení glejtů v českém státě na politické a soudní. Dělení toto, spočívající na náhodné okolnosti, jakému účelu glejt sloužil, spatřuje zde dva samostatné právní instituty rozdílných účinků. I když snad jest možno s hlediska faktického účelu jednotlivých glejtů říci, že některé byly vydávány pro obor soudnictví a jiné nikoli, nevyplyvá z toho nic pro otázku působnosti takovýchto glejtů. Neboť na př. glejt, který obdržel králův nepřítel, žid, nebo jiný, ochrany postrádající jednotlivce, aby se mohl zúčastniti soudu co žalobce, jest ve své podstatě a rozsahu úplně shodný s glejtem, vydaným k jakékoli jiné cestě či pobytu. Stejně jest tomu většinou i u zemských glejtů osob nařčených a obviněných, poněvadž i u nich, jak jsme viděli, byla vlastní funkcí glejtu pouze dočasná suspence bezprávného postavení zločincova, zejména s ohledem na jeho okolí nebo předčasně věz-

⁹⁾ I c., str. 45.

¹⁰⁾ Rauscher: Usmrcení člověka v českém právu zemském, str. 66 sl.

nění, a nikoli snad ochrana před soudem samým. Jaké ostatně nejruznější odstíny mohly tu nastati, bylo již na příslušných místech ukázáno.

Zbýval by tak s odlišnou působností pouze t. zv. glejt před právem, jak již jsme ostatně upozornili. Zde ovšem šlo o úplné či částečné zbavení soudní odpovědnosti. V takovém případě ale neprovádělo se snad celé soudní řízení s výjimkou tou, že by rozsudek byl proti obdařenému neúčinný, nýbrž jakékoli řízení bylo po čas glejtu úplně vyloučeno. Viděli jsme ovšem, že takovéto glejty byly záhy potírány a právní vývoj brzy od nich naprosto upustil, pokud ovšem si opět nevyhražoval toho oprávnění panovník za pobělohorského absolutismu.

OBSAH.

§ 1. Přehled a rozdělení látky	3
§ 2. Pojem	5
I. Glejty státní (královské) a zemské	6
§ 3. Všeobecné zásady	6
§ 4. Glejty úředním cizincům	12
§ 5. Ochrana cizích kupců a zboží	18
§ 6. Královské glejty židovské	21
§ 7. Královské a zemské glejty vnitřním politickým odpůrcům	25
§ 8. Královské a zemské glejty nepřátelům a zhoubcům	27
§ 9. Královské glejty vypovězencům	31
§ 10. Královské glejty nařčeným a obviněným	33
§ 11. Královské glejty dlužníkům	36
§ 12. Glejty s hlediska jich působnosti	38
II. Glejty panské a rytířské	42
§ 13. Všeobecné zásady	42
§ 14. Glejty z oboru vztahů poddanských	43
§ 15. Panské a rytířské glejty nepřátelům	45
§ 16. Panské a rytířské glejty nařčeným a obviněným	47
III. Glejty městské	48
§ 17. Všeobecné zásady	48
§ 18. Městské glejty cizincům, nepřátelům a vypovězencům	49
§ 19. Městské glejty nařčeným a obviněným	52
§ 20. Městské glejty dlužníkům	54
IV. Glejty soukromé	56
§ 21. Účast soukromých osob na vydávání glejtů	56
§ 22. Závěr	57